

L. I. Fetescu, V. V. Chiosea

LITERATURA

(literatura moldovenească și universală)



**Manual pentru clasa a 10-a
a instituțiilor de învățământ general
din Ucraina cu limba de predare moldovenească**

Odesa • “Astroprint” • 2010

ББК 83.3(4Мол)я721
УДК 821.135.2(075.1)
F 45

ISBN 978–966–190–353–0

© L. I. Fetescu,
V. V. Chiosea, 2010

Dragi elevi!

Propunem atenției dvs. manualul *Literatura* pentru clasa a X-a, manual realizat în baza programei *Literatura moldovenească și universală* pentru școlile de 12 ani.

Structura manualului este cea tradițională:

1. *Introducerea* demonstrează succint că literatura artistică este un mod de exprimare a spiritualității, a viziunii naționale.

2. În capitolul *Creația populară orală* vă veți întâlni cu neînfricatul haiduc Toma Alimoș.

3. *Literatura sec. XIX* continuă familiarizarea cu noi opere ale scriitorilor clasici: C. Negruzzi, V. Alecsandri, B.P. Hașdeu, M. Eminescu și I. Creangă.

4. Alături de operele scriitorilor cunoscuți anterior — reprezentanți ai *Literaturii sec. XX* — apar și cele ale lui L. Deleanu și A. Mateevici.

5. Nume noi de scriitori și opere propune și capitolul *Literatura universală*: Stendhal, H. de Balzac, C. Dickens, F. Dostoevskii, L. Tolstoi, și A. Cehov.

Manualul de față oferă subiecte pentru verificarea cunoștințelor obținute studiind materia recomandată de capitolele anunțate mai sus. Subiectele sînt plasate la sfîrșit de capitol.

Încheie manualul *Literatura* tradiționalul *Glosar de cuvinte și terminologie literară*.

Ilustrul scriitor moldovan I. Druță spune: “...La Răsărit se crede că, vorbind limba latină, sîntem o mîna de latini, semănați printre slavi anume pentru a aduce discordie și tensiune. Apusul bănuiește: dat fiind că limba moldovenească conține destule slavisme, sîntem o corcitură slavă, înfiptă la marginea limbii latine anume pentru a aduce instabilitate și tensiuni de tot felul bătrînului continent.

Cum ar putea cititorul meu dovedi că nu este un agent al latinismului în lumea slavilor, și nici un agent slav în lumea latinității?

...În nici un fel. Niciodată.

Singura cale de-a ne îndreptăți în fața lumii și în fața lui Dumnezeu este de-a rămîne credincioși nouă înșine, fiind ceea ce sîntem, rămînînd pururea fii destoinici ai acestei vetre străbune, ai neamului și ai cerului senin sub care ne-am născut și ne trăim veacul”.

Sîntem întru totul de acord cu neobositul condeier I. Druță. De aceea rămîneți credincioși dvs. înșivă, citiți, studiați literatura moldovenească, dar nu numai, și nu uitați că literatura noastră este parte componentă a mării familii de literaturi ai lumii.

Succese în noul an școlar!

Autoarele manualului

SEMNE CONVENȚIONALE:



Să medităm!



Să creăm!



Temă pentru acasă!

CUPRINS

INTRODUCERE	7
Literatura artistică — aspect al expunerii plastice, mod de exprimare a spiritualității, viziunii naționale	7
CREAȚIA POPULARĂ ORALĂ	10
Balada populară <i>Toma Alimoș</i>	10
Hiperbola	13
<i>Gruia și Novac</i>	14
DIN LITERATURA SEC. XIX	15
Costache Negruzzi. Alexandru Lăpușneanu	16
Nuvela	28
Vasile Alecsandri. Plugul blestemat	30
<i>Doine</i>	35
<i>Dan, căpitan de plai</i>	35
Poemul. Tema și ideea operei literare	44
Bogdan Petriceicu Hașdeu. Ioan-Vodă cel Cumplit	48
Monografia	56
Mihai Eminescu. Sara pe deal	59
Lirica intimă	62
<i>Floare albastră</i>	62
Elegii și sonete	63
<i>O mamă</i>	64
<i>Cînd însuși glasul</i>	65
<i>Mai am un singur dor</i>	67
<i>Veneția</i>	68
<i>Împărat și proletar</i>	68
Poemul-social-filozofic	76
<i>Scrisoarea a doua</i>	77
Ion Creangă. Harap-Alb	82
Conflictul în opera literară	95
Verificați-vă cunoștințele	96
DIN LITERATURA SEC. XX	97
Liviu Deleanu. Alecsandri	98
<i>Eminescu</i>	100
<i>Creangă</i>	102
Sonetul	104
<i>Cuvîntul poetului</i>	104
Alexei Mateevici. Limba noastră	106
Oda	109
<i>Unora</i>	110
Ion Druță. Ultima lună de toamnă	113
Caracterul literar	125
<i>Samariteanca</i>	126

Realismul. Personajul literar	138
<i>Bătrânețe haine grele</i>	139
<i>Eminescu — poet național</i>	142
Eseul	149
LITERATURA PLAIULUI NATAL	150
Alexei Marinat. <i>Urme pe prag</i>	151
Romanul	170
Victor Teleucă. <i>Mitropolitul Dosoftei</i>	172
Arhaism. Istorism	175
<i>Rondoul arzîndelor miriști</i>	175
Andrei Lupan. <i>Poezia</i>	178
<i>Mea culpa</i>	180
<i>Bătrînul poet</i>	181
Georghe Meniuc. <i>Perla</i>	182
Interogația retorică	184
<i>Colindul cerbului</i>	184
DIN LITERATURA ROMÂNĂ	185
Tudor Arghezi. <i>De-a v-ați ascuns</i>	186
<i>De-abia plecaseși</i>	188
Verificați-vă cunoștințele	188
LITERATURA UNIVERSALĂ (a doua jum. a sec. XIX)	190
Stendhal (Henri Mari Beyle). <i>Rosu și negru</i>	194
Honore de Balzac. <i>Moș Goriot</i>	209
<i>Gobsek</i>	220
Realismul	226
Charles Dickens. <i>Aventurile lui Oliver Twist</i>	230
Eroul tipic în literatură	242
Fiodor Mihailovici Dostoevskii. <i>Crimă și pedeapsă</i>	246
Romanul moral-psihologic	258
Lev Nikolaevici Tolstoi. <i>Război și pace</i>	260
Romanul-epopee	279
<i>Anna Karenina</i>	280
DRAMATURGIA	285
Anton Pavlovici Cehov. <i>Livada cu vișini</i>	286
Verificați-vă cunoștințele	297
Verificați-vă cunoștințele la sfârșit de an școlar	298
Glosar de cuvinte și termeni literari	301

INTRODUCERE

Literatura artistică — aspect al expunerii plastice, mod de exprimare a spiritualității, viziunii naționale

Literatura cea veche, premodernă, clasică și contemporană — prin tot ce are ea netrecător, peren — a slujit neobosit cauza adevărului și a sublimului, cauza propășirii Patriei-mame.

Încă prealumații noștri cărturari s-au pronunțat, nu o dată, în privința funcțiilor social-estetice ale artei cuvântului, meditațiile și confesiunile lor cristalizându-se în maxime ce înfruntă stoic genuni de vremi și cumpene, păstrându-și pînă azi rostul, stringența.

G. Ureche zicea, de exemplu, că a migălit asupra Letopiseșului său ca “să rămîie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură...”, ca I. Neculce să intervină din nou: “Ce, fraților moldoveni, rogu-vă să luați aminte, să vă învățați și să vă păziți”.

Îngîni iar și iar silabele acestea cu pulbere de stebles și o simți, și o vezi plutindă către tine — prin ape negre de veacuri și restriți — imaginea măiestoasă a Cîntăreșului, evocată de A. Cibotaru în unul din poemele sale, universul căruia s-a plămădit din speranțele neamului și lacrimile lui, din focul năzuștelor și tragedia jertfelor grele, închinată la altarul acelor nădejdi nicicînd spulberate. Cîntecul său a fost întotdeauna filă de letopiseș și oglindă a sufletului de plugar, scriptura viselor, dragostelor și urilor lui, frescă a înfruntărilor lui.

Printre tradițiile luminoase, pe care le-a moștenit scrisul contemporan de la literatura noastră clasică, a fost și cea a permanenței Cîntecului de Țară — tema patriotismului, - un leitmotiv al operei marilor înaintași.

“... Patria, care vă-ascultă, tema muzei voastre fie...”, își sfătuia G. Asachi frații de condei. C. Stamati îi scria unui contemporan: “Eu, îndemnat de o neuitată iubire pentru Patria mea Moldova, unde m-am născut, am alcătuit și alcătuiesc...”, iar bravul hatman al lui Ștefan cel Mare din poemul “Santinelă taberei de la Copou” (C. Stamati) își îndemna urmașii: “Oștenilor, fiii Moldovei! Iubiți Patria fierbinte...”

Astăzi literatura artistică trebuie să rămîne angajată în activitatea de primenire continuă a omului și relațiilor lui sociale, a condițiilor de muncă și traiului de toate zilele, a codului nostru moral. Cititorul de astăzi se vrea în tovărășia operelor ce i-ar trăi aleanul și îndoielile, i-ar împărtăși frămîntul legat de problemele nerezolvate, i-ar dăruia bucuria relațiilor frumosului, surprinzătorului în faptul divers, cunoscut de el pe din afară.

Condeierii noștri au fost și vor rămîne mereu la motivul profesiunilor de credință, examinîndu-și cu migală crezul angajării sociale. Să ne amintim de

Em. Bucov, care își anunța astfel jurământul: “Un adevărat scriitor trebuie să-și exprime vremea”. P. Boțu și-a formulat crezul poetic întotdeauna concis, limpede, fără echivocuri: “Și vorba care-o spun nu e să sune, — / Mai mult e ca să cheme, să te-adune”. Problema responsabilității civice a meșterului — faur de slove alimentează și patosul poemului lui A. Cibotaru “Între lume și cuvînt”; autorul rămîne fidel crezulului său combativ: “De lume și cuvînt întruna dornic, / Pe toată viața rămîn datornic”.

Proza moldovenească se distinge prin problematica variată, prin reflectarea profundă a vieții, prin relevarea luptei dintre nou și vechi. Se observă o atenție sporită față de viața spirituală a personajelor, față de particularitățile lor individuale. Prozatorii moldoveni au găsit noi forme compoziționale și stilistice pentru a exprima în pînze epice adevărul vieții, complexe probleme sociale, natura omului contemporan, viața lui spirituală.

Original e conceput romanul “Urme pe prag” de A. Marinat. Acest roman oglindște aspecte interesante din viața tineretului. Trecutul istoric este oglindit în romanul “Unchiul din Paris” (A. Busuioc), în piesa “Badea Cozma” (G. Malarciuc) ș.a., iar unele aspecte ale vieții satului moldovenesc sînt reflectate în romanul “Semănătorii” (M. Ciotaru).



G. Malarciuc. “Badea Cozma”

“Frumos și sfînt” rămîne harul lui I. Druță. Plugarul din cîmpia Sorociei descoperă lumii virtuțile unui popor, a poporului moldovenesc, care, în vremi de cumpănă, a știut să nu îngenecheze și să creadă în bine. Firea cea stoică a lui Onache își trage sevele din sfînta îngemănare cu frumosul pămîntului, din verdele speanțelor tinerești, din înțelepciune și seninul dragostei de oameni. Onache Cărăbuș (“Povara bunătății noastre”), un chip monumental de țaran moldovan, rămîne ca o mărturie multgrăitoare a vechiului adevăr: numai cunoscînd profund viața oamenilor muncii, trăindu-le păsurile și speranțele, pătrunzîndu-te de idealurile înalte ale eticii lor seculare, sesizînd subtilitățile entității lor naționale, ale culturii lor spirituale, acumulate prin veacuri, poți plăsmui pagini artistice perene ale Istoriei poporului tău. Ale celei de ieri, de azi și de mîine.

Teme

1. Povestiți detaliat conținutul “Introducerii”.
2. Citiți schița “Bătrânețe, haine grele” de I. Druță (rubrica “Lectură individuală”), aflați cum autorul dezvăluie frumusețea muncii, rostul ei în viața omului și observați că Cireș este purtătorul de mesaj al poporului, exponentul trăsăturilor lui intime, este țăranul generos nu numai “în sine”, ci cel care dăruiește tot ce e frumos și sfânt celor din jurul lui.

CREAȚIA POPULARĂ ORALĂ

TOMA ALIMOȘ

Departe, frate, departe,
Departe și nici prea foarte,
Sus, pe șesul Nistrului,
Pe pământul turcului,
Colo-n zarea celor culmi,
La gropana cu cinci ulmi
Ce răsar dintr-o tulpină
Ca cinci frați de la o mumă,
Ședea Toma Alimos,
Boier din Țara-de-Jos;
Ședea Toma cel vestit
Lîngă murgu-i priponit,
Cu țarușul de argint,
Bătut în negru pământ.
Și pe iarbă cum ședea,
Mîndră masă-și întindea
Și tot bea, și veselea,
Și din gură-așa zicea:
“Închinare-aș și n-am cui!
Închinare-aș murgului,
Dar mi-e murgul cam nebun



Și de fugă numai bun,
Închinare-aș armelor,
Armelor surorilor,
Dar și ele-s lemne seci,
Lemne seci, oțele reci!
Închina-voi ulmilor,
Uriășii culmilor,
Că sînt gata să-mi răspunză
Cu freamăt voios de frunză,
Și-n văzduh s-or clătina
Și mie s-or închina!”
Iată, mări, cum grăia,
Că-n departe auzea
Un nechez ce nechezea
Și se tot apropia.
Toma-ncet mi se scula,
Peste cîmpuri se uita
Și zărea un hoțoman
Pe-un cal negru dobrogean,
Un cal sprinten voinicesc,
Plătea cît un cal domnesc.
Hoțomanul nalt, pletos,
Cum e un stejar frunzos,
Era Mane cel spătos
Cu cojoc mare, mișoș,
Cu cojoc întors pe dos
Și cu ghioaga nestrujită,
Numai din topor cioplită.
El la Toma-ncet venea
Și din gură-așa-i grăia:
“Alei! Toma Alimos,
Boier din Țara-de-Jos,
Ce ne calci moșiile
Și ne strici finețele?”
Boier Toma Alimos
Îi da plosca cu vin roș:

“Să trăiești, Mane fărtate!
Dă-ți mînia după spate,
Ca să bem în jumătate.”
Mane cu sînga lua,
Cu dreapta se înarma,
Paloșul din sîn scotea
Ș-așa bine-l învîrtea,
Ș-așa bine mi-l chitea
Că pe Toma mi-l tăia
Pe la furca pieptului,
La încinsul brîului,
Deasupra buricului,
Unde-i greu voinicului.
Toma crunt se oțerea —
Manea-n scări se-nțepenea,
Dos la fugă își punea.
“Alelei! fecior de lele!
Căci răpiși zilele mele!
De te-aș prinde-n mîna mea,
Zile tu n-ai mai avea!”
Și cum sta de cuvînta,
Mațele și le-aduna,
În coșuri și le băga,
Pe deasupra se-ncingea
Și la murgu-i se ducea,
Și cu murgu-așa grăia:
“Alelei! murguleț mic!
Alei! dragul meu voinic!
De-ai putea la bătrînețe
Cum puteai la tinerețe!”
Murgul ochii-și aprindea,
Nechezea și răspundea:
“Iată coama, sai pe mine,
Și de-acum te ține bine.
Să-ți arăt la bătrînețe
Ce-am plătit la tinerețe!”
Toma iute-ncăleca,
După Mane se lua
Și mereu, mereu striga:
“Alelei! murguleț mic,
Alei! murgul meu voinic,

Așterne-te drumului
Ca și iarba cîmpului
La suflarea vîntului!”
Murgul mic se așternea,
Mane-n lături se zărea,
Toma turba și răcnea:
“Tăiatu-m-ai tîlhărește,
Fugitu-mi-ai mișelește.
De te-aș prinde-n mîna mea,
Zile tu n-ai mai avea.
Stai pe loc să ne-ntîlnim,
Două vorbe să grăim,
Două vorbe oțelite
Cu paloșele grăite!”
Mane-n lături tot fugea,
Iară Toma-l ajungea
Ș-așa bine mi-l chitea,
Că din fugă mi-i tăia
Jumătate-a trupului
Cu trei coaste-a negrului!
Mane-n două jos cădea,
Toma murgului zicea:
“Alelei! murguleț mic.
Alei! dragul meu voinic!
Ochi-mi se păinjenesc,
Norii sus se învîrtesc.
Te grăbește-aleargă, fugi
Și ca gîndul să mă duci
Colo-n zarea celor culmi,
La gropana cu cinci ulmi,
Că eu, murgule,-oi muri
Pe tine n-oi mai sări!
Iar cînd sufletul mi-oi da,
Cînd nu te-oi mai dezmierda,
Din copită să-ți faci sapă,
Lîngă ulmi să-mi faci o groapă
Și cu dinții să m-apuci,
În tainiță să m-arunci.
Ulmii că s-or clătina.
Frunza că s-a scutura,
Trupul că mi-a astupa!”

Sugestii analitice

Printre baladele care vor trăi pînă cînd va rămîne în viață măcar un singur lăstar al neamului, A. Russo o pomenea pe cea cu “Toma lui Moș”. Iar B. P. Hașdeu nota: “Vor trece sute de ani, dar niciodată nu va răsună numele lui Mihu Copilul, Toma Alimoș, fără ca ecoul să vibreze: Alecsandri”.

Faptul că Toma apare — în variantele baladei — cînd boier, cînd haiduc, iar Manea — ba hoțoman, ba “stăpînul moșiilor și domnul cîmpiilor” accentuează doar gîndul următor: virtuțile și viciile osîndite aici țin de un cod de morală general-umană, etern-umană și atitudinea față de ele poate fi numai una — cea a omului din popor, cu crezul lor dintotdeauna în cinste, statornicie, frumos și adevăr. Lirismul narațiunii (intensificat și prin invocația retorică “frate”, plasată în primele acorduri, și prin calificativele decorului, ale personajelor), abundența dialogurilor actualizează scenele de subiect, le apropie de noi, întipărindu-ne aluzia importanței netrecătoare a ideilor poetice, care freamătă în subtextul lor.

Isprava de pe urmă a lui Toma consfințește adevărul fundamental de filozofie și etică poporană, conform căroră fățarnicia, viclenia, lașitatea, răutatea, neomenia trebuie pedepsite cu toată asprimea: “Manea-n lături tot fugea, / Iară Toma-l ajungea/ Ș-așa bine mi-l chitea...” Monorima exprimă convingător derularea fulgerătoare a acțiunilor, pe cînd rima dactilică, plasată la încheierea episodului, sugerează că actul răzbunării celei drepte s-a săvîrșit cu izbîndă.

Multitudinea tipurilor de rime ce alternează mereu semnalează nuanțe noi de mesaj, iar fraza desfășurată (ca număr de propoziții ample cu diverse repetiții) alimentează largă respirație epică a celor povestite.



Cardu din filmul “Baladă haiducească”

Balada se deschide cu o panoramă a naturii plaiului moldav, pe fundamentul căreia se proiectează imaginea eroului glorificat. Povestitorul anonim scoate în relief atașamentul eroului pentru ultimii-prieteni.

Ultimele cuvinte ale lui Toma și cea din urmă dorință a lui sînt legate de verdele etern al pămîntului natal. Verbele la viitor din monorimă sugerează puritatea la care se întoarce omul, în ultimul său drum, pentru a păși în nemoarte — dacă a fost om de omenie: “Ulmii că s-or clătina,/ Frunza că s-a scutura, / Trupul că mi-a astupa!”

Activitatea răzbnătorilor poporului n-a fost trecută cu vederea nici de arta scenică: s-au creat pelicule cinematografice (“Baladă haiducească”, reg. A. Derbeniov; “Baladă haiducească”, reg. O. Ulițkaia, B. Rîțarev, scen. S. Moldovan), s-au scris scenarii pentru spectacole (“Haiducii”, I. Rom-Lebedev).



Cardu din filmul “Baladă haiducească”

Teme și întrebări

1. Evidențiați detaliile descrierilor (de anturaj, vestimentație, portret) ce conturează antiteza Toma Alimoș — hoțomanul Manea.

2. Ce trăsături de caracter reliefează versurile: “Mane cu stînga lua, /Cu dreapta se înarma...”? Aflați sinonimele și antonimele cuvîntului “laș”.

3. **Activitate în grup.** Extrageți cîteva imagini (formule, expresii specifice) tradiționale, care se întîlnesc și în alte specii folclorice.

4. Amintiți-vă definiția baladei. Este “Toma Aimoș” o baladă? Demonstrați.

5. **Activitate în perechi.** Analizați tropii (descifrînd semnificația lor) din versurile: “Ale! Murgul meu voinic, / Așterne-te drumului/ Ca iarba cîmpului/ la suflarea vîntului”.

6. Amintiți-vă cîteva frazeologisme ce se bazează pe verbul “a așterne”. Găsiți un proverb echivalent proverbelor: “Cum dumicași, așa mîncăși” sau “Cum îți vei găti, așa vei prînzi”. Explicați(1-2 fraze) sensul, mesajul lor.

Hiperbola

Hiperbola (gr. *hiperbole*-exagerare) este o figură de stil care constă într-o exagerare vădită și intenționată a numărului, mărimii, forței și însemnătății unui obiect sau fenomen, pentru a produce o impresie puternică și a reda mai plastic sensul exprimat.

Hipebola se întâlnește des în creația poetică populară, mai ales, în balade și povești.

Hipebola, prin exagerarea sau micșorarea excesivă a unor anumite calități ale obiectului descris, permite autorului să concentreze atenția cititorului asupra celor mai specifice și caracteristice calități ale obiectului sau fenomenului și să creeze o atmosferă emoțională puternică.

Temă

1. Identificați hiperbola în baladele “Toma Aimoș” și “Gruia și Novac”.

Text pentru rubrica “Lectură individuală”

GRUIA ȘI NOVAC

(în prescurtare)

Într-o zi de sărătoare,
Într-o zi cu mîndru soare
Ședea Gruia lui Novac
Jos la umbra unui fag.
Gruia bea și petrecea,
Iar Novac așa-i zicea:
— Gruie, Gruie, fătul meu,
Tare-i rău năravul tău,
Tu cu hoții te-nsotești
Și la lucru nu gîndești.
Lasă-te de-aceste toate,
Că acestea-s rele fapte,
Că ei capul ți-or mînca
Și-n temniță te-or băga!
Gruia vorbele —asculta,
În seamă nu le băga...
Cînd pe Gruia l-au închis,
Într-o noapte ca-nadins
Intră-n temniță prin horn
Un bătrîn și negru corb.
Gruisor cînd mi-l vedea..
Către dînsu-așa zicea:
—Corbușor, pasăre dragă,
Corbușor cu pana neagră,
Ce-ai venit, ochii să-mi strici
Ori fața să mi-o mănînci?...
—N-am venit ochii să-ți stric,
Nici fața să ți-o mănînc,
Da-s trimis de tatăl tău

Să-l caut pe Gruia-al său.
Șapte ani că au trecut,
De cînd nu l-a mai văzut....
Corbule, tu fătul meu,
Iată ce ți-oi spune eu:
Tu s-apuci pe apus de soare
Și să-i spui că Gruia moare:
Mîine pe la prînzul mare
Mă scot la spînzurătoare...
Și cînd seara l-a cinat,
La fereastra lui Novac
Cu scrisoarea s-așezat.
Și Novac, cînd mi-o citea,
Greu ofta și suspina,...
Și în grajd mi se ducea,
Un cal bun că-mi alegea...
Și pe el se avînta, ...
Ș-acolo cînd ajungea,
Cu sabia-n ușă da,
Ușa-n două despica,
Pe Gruia mi-l cuprindea...
Și sabia în mîină-i da.
Gruia-n turci se arunca,
Lui Novac îi cuvînta:
—Ferește-te, tată, bine,
Să nu te tai și pe tine!
Și tăia turc peste turc
De-a făcut pod peste Prut!

DIN LITERATURA SEC. XIX

Costache Negruzzi (1808–1868)



Costache (Constantin) Negruzzi s-a născut în satul Trifești la 12 aprilie 1808 (după alte date — 1800) într-o familie de mici boieri. Este unul din clasicii literaturii moldovenești și întemeietorul prozei artistice. A învățat carte în casa părintească cu dascăli particulari; a citit nu numai în moldovenește, dar și în limbile greacă veche și modernă, franceză, germană, rusă. După izbucnirea Eteriei, familia Negruzzi se srabilește în s. Șirăuții-de-Sus (Hotin, reg. Cernăuți). În 1822, C. Negruzzi vine cu tatăl său la Chișinău, unde avea să fie adînc mișcat de întîlnirile cu poetul rus A. Pușkin, pe care l-a admirat cu căldură. Din această vreme datează primele exerciții literare ale lui C. Negruzzi — tîlmăciri din literatura greacă și franceză (“Zăbăvile mele din Basarabia”. Din 1826 intră în administrație, izbutind să ajungă în ranguri și posturi însemnate. Între 1840-1842 s-a aflat la conducerea Teatrului național, a colaborat aproape la toate publicațiile progresiste din Moldova și Muntenia; a înființat și a condus gazeta “Săptămîna”; a întreținut relații de prietenie cu cei mai de vază scriitori moldoveni ai epocii.

C. Negruzzi concepea literatura și arta drept o reflectare ori, cum zicea el, “o oglindă” a “tot ce este în lume, în istorie, în om”, un mijloc eficient de propagare a ideilor progresiste. Literatura și arta au menirea nobilă de a înfrunța “pe cel rău”, de a vindeca “degrăduirea năravului”, de a arăta” cu degetul” și de a înfiera impilatorii poporului. El a sprijinit programul revistelor “Dacia literară” și “Propășirea”, care promovau ideea formării unei literaturi originale, inspirate de trecutul de luptă al poporului, de folclor și de realitățile societății contemporane. Lui C. Negruzzi îi aparține meritul de a fi publicat primul studiu de folclor — “Cîntece populare ale Moldaviei”, în care subliniază însemnătatea de document istoric a cîntecelor, necesitatea colectării, editării și folosirii lor ca izvor de inspirație pentru literatura artistică. El a militat pentru o literatură realistă, combativă, satirică, a denunțat în scrierile sale viciile societății contemporane lui. S-a manifestat, deși în proporții modeste, ca istoric și critic literar, a făcut încercări de valorificare a literaturii vechi moldovenești, precum și a unor prestigioase figuri de cărturari înaintași, cum sînt Dosoftei, D. Cantemir....

În problema limbii literare C. Negruzzi a ocupat, de asemenea, poziții progresiste. El a criticat cu vehemență concepțiile lingvistice reacționare, adepții

căroră băgau “scalpelul în biata limbă pentru a o struji cum li se pare”. Drept sursă principală de îmbogățire a limbii literare scriitorul recomanda cronicile și graiul viu al poporului.

Moștenirea literară a lui C. Negruzzi este bogată și variată. Ea cuprinde nuvele, schițe, poezii, piese, articole de publicistică și traduceri. În 1857 îi apare culegerea “Păcatele tinereților”, în care include cele mai reprezentative scrieri, așezate în patru compartimente: “Amintiri de junețe”, unde sînt adunate cîteva nuvele romantice, “Fragmente istorice” — cu nuvela “Alexandru Lăpușneanul” și alte lucrări de inspirație istorică, “Neghina și pălămida”, înglobînd poeziile și scrierile dramatice și, în sfîrșit, “Negru pe alb” — cu cele 30 “Scrisori la un prieten”.

Partea principală a creației lui C. Negruzzi o constituie proza: “Zoe”, “Au mai pățit-o și alții”, “O alergare de cai”, “Toderică,” Rețetă”, “Calipso”, “Un poet necunoscut”, “Critică”, “Primblare” ș.a. — scrisori literare.

Ca poet, C. Negruzzi s-a manifestat mai puțin (“Aprodul Purice”, “Doină nouă” ș.a.); a creat cîteva piese, dintre care se remarcă comediile “Doi țărani și cinci cîrlani” și “Muza de la Burdujani”.

Creația lui C. Negruzzi a fost apreciată de scriitorii clasici moldoveni V. Alecsandri, B.P. Hașdeu, M. Eminescu. Retrăgîndu-se mai tîrziu din viața literară și politică, moare la 25 februarie 1868 la moșia din Trifeștii Vechi.

Temă

1. Citiți de sine stătător articolul “C. Negruzzi” din cartea “Relații literare moldo-ruso-ucrainene în sec.XIX”, Chișinău, 1977, pe care o veți găsi în biblioteca școlii. Faceți notițe, apoi discutați în clasă pe marginea articolului.

ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL

(în prescurtare)

Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...!

Iacov Eraclid, poreclit Despotul, perise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cîrmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanul, după înfrîngerea sa în două rînduri, de oștile Despotului, fugînd la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pe răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul pre care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vîndut de boieri. Intrase în Moldavia întovărășit de șapte mii spahii și de vreo trei mii oaste de strînsură. Însă pe lîngă aceste, avea porunci împărătești către hanul tătarilor Nogai, ca să-i deie oricît ajutor de oaste va cere.

Lăpușneanul mergea alături cu vornicul Bogdan, amîndoi calări pe armăsari turcești și înarmați din cap pînă în picioare.

— Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbîndi-vom oare?

— Să nu te îndoiești, măriata, răspunse curtezanul, țara geme subt asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie.

Boierii, cîți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedea că măriata vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

— Să deie Dumnezeu să n-aibă nevoie a face ceea ce au făcut Mircea-vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dînșii.

— Aceasta rămîne la înalta înțelepciune a mărieitale.

Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

— Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind acum cer voie să se înfățișeze la mariata.

— Vie, răspunse Alexandru.

Curînd intrară sub cortul unde el ședea încongiurat de boierii și căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrîni, iar doi juni. Aceștea erau vornicul Moțoc, postelnicul, spătarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru-vodă, se închinară pînă la pămînt, fără a-i săruta poala după obicei.

— Bine-ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zîmbi.

— Să fii măriata sănătos, răspunseră boierii.

— Am auzit, urmă Alexandru, de bîntuirile țării și am venit s-o mîntui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie.

— Să nu bănuiești, măriata, zise Moțoc, țara este liniștită și poate că măriata ai auzit lucrurile precum nu sînt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țînțar armăsar. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește și măria ta să te întorci înapoi că...

— Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanul, a căruia ochi scînteieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți înțeleg?

Boierii ieșiră mîhniți; Moțoc rămase.

— Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanul.

— Doamne! Doamne! zise Moțoc, căzînd în genunchi, nu ne pedepsiți pre noi după fărădelegile noastre! Adă-ți aminte că ești pămîntean, adă-ți aminte de zisa scripturei și iartă greșîților tăi! Cruță pre biata țară. Doamne! sloboade oștile aceste de păgîni; vină numai cu cîți moldo-



veni ai pe lîngă măriata și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clătina din capul înălțimeitale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom ridica țara în picioare, vom ridica slugile și vecinii noștri. Încredite în noi!

— Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegînd planul lui. Pesemne gîndești ca eu nu știu zicatoarea moldovenească: “Lupul părul își schimbă, iar năravul ba”? Pesemne nu vă cunosc eu și pre tine mai vîrtos? Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încă niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tînăr, în inima lui este iubire de moșie; îmi place a privi semeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil care nu cunoaște încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate păsările ce zboară se mînîncă. Dar tu, Moțoace? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vîndut pre Despot, m-ai vîndut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi nătărău de frunte, cînd m-aș încrede în tine? Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mînji în sîngele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă ușurezi de blăsternirle norodului. Sînt alți trîntori de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mîna, asemenea cînelui care, în loc să muște, linge mîna care-l bate.

Ai să dai samă, doamnă!...

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia și Lăpușneanul nu întîlnise nici o piedică în drumul său. Norodul pretutindeni îl întîmpina cu bucurie și nădejde, aducîndu-și aminte de întîia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-și dezvălui urîtul caracter.

Boierii însă tremurau. Ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiți: știau că norodul îi urăște, și pre domn că nu-l iubește.

Îndată ce sosise, Lăpușneanul porunci să împle cu lemne toate cetățile Moldaviei, afară de Hotin și le arse, vrînd să strice prin aceasta azilul nemulțămiiților, care de multe ori, sub adăpostul zidurilor acestora, urzeau comploturi și ațîțau revolte. Ca să sece influența boierilor și să stăpînească cuiburile feudalității, îi despoia de averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademini și corumpe pre norod.

Dar nesocotind de ajuns planul acesta, îi omora din cînd în cînd. La cea mai mică greșeală dregătorească, la cea mai mică plîngere ce i s-arăta, capul vinovatului se spînzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșelei lui, adevărate sau plăsmuite și el nu apuca să putrezească, cînd alt cap îi lua locul.

Nime nu îndrăznea a grăi împotriva lui, cu cît mai vîrtos a lucra ceva.

Intr-o zi el se primbla singur prin sala palatului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moțoc, care intrase iar în favor și care ieșea, după ce îi înfățișase planul unei noi contribuții. Se părea neastîmpărat, vorbea singur și se cunoștea

că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, cînd o uşă lăturalnică, deschizîndu-se, lăsă să intre doamna Ruxandra.

Cînd intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unei soții, fiice și surori de domn.

Peste zobonul de stofă aurită, purta un benișel de felendreș albastru blănit cu samur, a căruia mîinice atîrnau dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se încheia cu mari paftale de matostat, împregurate cu petre scumpe; iar pe grumazii ei atîrna o salbă de multe șiruri de mărgăritar. Șlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb și sprijinit cu o floare mare de smarald. Părul ei, după moda de atuncea, se împărțea despletit pe umerii și spatele sale. Ea însă era tristă și tînguitoare, ca floarea expusă arșiții soarelui, ce nu are nimica s-o umbrească. Ea văzuse murind pre părinții săi, privise pre un frate lepădîndu-și religia și pre celălalt ucis; și mai întîi hotărîtă de obștie a fi soția lui Jolde (pre care nici nu-l știa), acum fusese silită de aceeași obștie, care dispoza de inima ei fără a o mai întreba, a da mîna lui Alexandru-vodă, pre care cinstindu-l și supunîndu-i-se ca unui bărbat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cît de puțină simțire omenească.

Apropiindu-se, se plecă și-i sărută mîna. Lăpușneanul o apucă de mijloc, și ridicînd-o ca pe o pană, o puse pe genunchii săi.

— Ce veste, frumoasa mea doamnă? zise el sărutînd-o pre frunte; ce pricină te face astăzi, cînd nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-a trezit așa de dimineață?

—Lacrimile jupîneselor văduve care se varsă la ușa mea și care strigă răsplătire la domnul Hristos și la sfînta născătoare, pentru sîngele care verși.

Lăpușneanul, posomorîndu-se, desfăcu, brațele; Ruxandra căzu la picioarele lui.

— O, bunul meu domn! Viteazul meu soț! urmă ea, destul! Ajungă atîta sînge vărsat, atîte văduvii, atîți sărmani! Gîndește că măriata ești prea puternic și că niște săraci boieri nu-ți pot strica. Ce-ți lipsește mărieitale! N-ai cu nime război; țara este liniștită și supusă. Eu, Dumnezeu știe! cît te iubesc! și copiii mărieitale sînt frumoși și tineri. Judecă că după viață este și moarte și că măriata ești muritor și ai să dai seamă! Pentru că, cu monăstirile nu se răscumpără sîngele, ci mai ales ispitești și înfrunți pre Dumnezeu, socotind că făcînd biserici îl poți împăca, și...

— Muiere nesocotită! strigă Lăpușneanul, sărind drept în picioare și mîna lui, prin deprindere, se răzăma pe junghiul din cingătoarea sa; dar îndată, stăpînindu-se, se plecă și, ridicînd pre Ruxandra de jos:

— Doamna mea! îi zise, să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu știu ce se poate întîmpla. Mulțămeste simțului mare mucenic Dimitrie izvorîtorul de mir, a cărui hram se prăznuiește la biserica ce noi i-am făcut-o la Pîngărați, că ne-au oprit de a face un păcat, aducîndu-ne aminte că ești mama copiilor noștri.

—De așa ști că mă vei și omorî, nu pot să tac. Ieri, cînd voiam să intru, o jupîneasă cu cinci copii s-au aruncat înaintea rădvanului meu și m-au oprit

arătîndu-mi un cap țintuit în poarta curții; “Ai să dai seamă, doamnă! îmi zise, că lași pre bărbatul tău să ne taie părinții, bărbații și frații... Uită-te, doamnă, acesta-i bărbatul meu, tatăl copiilor acestora, care au rămas săraci! Uită-te!” și îmi arăta capul sîngeros și capul se uita la mine grozav! Ah! Stăpne! de atunci neîncetat văd capul acela și mi-e tot frică! Nu pot să mă odihnesc.



A. Lăpușneanul și soția sa Ruxanda

— Și ce vrei? întrebă Lăpușneanul zîmbind.

— Vreau să nu mai verși sînge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiate, că sare inima din mine.

— Îți făgăduiesc că de poimîine nu vei mai vedea, răspuse Alexandru-vodă; și mîine îți voi da un leac de frică.

— Cum? ce vrei să zici?

— Mîine vei vedea. Acum, dragă doamnă, du-te de-ți vezi copiii și caută de casă cum se cuvine unei bune gospodine și pune la cale să ne gătească un ospăț, căci mîine dau masă mare boierilor.

Capul lui Moțoc vrem...

Cînd sosi Alexandru-vodă, sfînta slujbă începuse și boierii erau toți adunați. Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purta coroana Paleologilor și peste dulama poloneză de catifea roșie, avea cabanița turcească. Nici o armă nu avea alta decît un mic junghi cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zărea o zea de sîrmă.

După ce a ascultat sf. slujbă, s-a coborît din strană, s-a închinat pe la icoane și, apropiindu-se de racla sf. Ioan cel Nou, s-a plecat cu mare smerenie și

a sărutat moaștele sfântului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfântului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strană, se înturnă către boieri și zise: “Boieri dumneavoastră! De la venirea mea cu a doua domnie și pînă astăzi, am arătat asprime către mulți; m-am arătat cumplit, rău, vărsînd sîngele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m-a silit numai dorința de a vedea conținind gîlceville și vînzările unora și altora, care ținteau la risipa țării și la peirea mea. Astăzi sînt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice mîntuitorul; “Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile”. Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: “Să iubești pre aproapele tău ca însuși pre tine și să ne iertăm unii pre alții, pentru că sîntem muritori, rugîndu-ne Domnului nostru Iisus Hristos—își făcu cruce — să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșiților noștri.”.

Sfîrșind această deșănțată cuvîntare, merse în mijlocul bisericii și, după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta și în stînga, zicînd:

— Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, măriata! răspunseră toți, afară de doi juni ce stau gînditori, răzămăți de un mormînt lîngă ușă, însă nime nu le-a luat seama. Lăpușneanul ieși din biserică, pofînd pre boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecînd, se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pre Alexandru-vodă.

— Te sfătuiesc să nu te duci astăzi la dînsul la masă, răspunse celălalt; și se amestecară în norod. Aceștia erau Spancioc și Stroici.

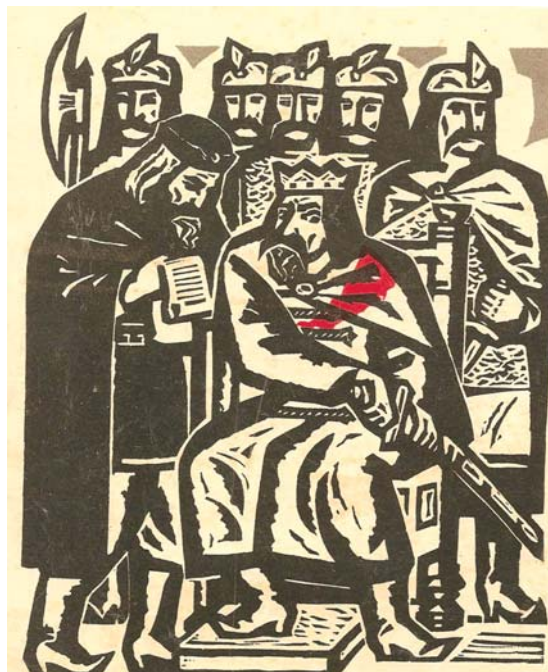
La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Adunîndu-se, boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, avînd în dreapta pre logofătul Trotușan și în stînga pre vornicul Moțoc, începură a zice din surle: și bucatele se aduseră pe masă. În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusesese încă moda mîncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în cîteva feluri de bucate. Acum era aproape a se scula de la masă, cînd Veveriță ridică paharul și închinînd zise:

— Să trăiești întru mulți ani, măriata! să stăpînești țara în pace și milostivul Dumnezeu să te întărească în gîndul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bîntui norodul... N-apucă să sfîrșească, căci buzduganul armașului, lovind-l drept în frunte, îl doborî la pămînt.

— A! voi ocăriți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

Toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțînd junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu săbiile în ei. Cît pentru Lăpușneanul, el luasă pre Moțoc de mîină și se trăsese lîngă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El rîdea; iar Moțoc, silindu-se a rîde ca să placă stăpînului, simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sîngeroasă.

Închipuiescă-și cineva într-o sală de cinci stînjeni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărîți spre ucidere, călăi și osîndiți, lup-tîndu-se, unii cu furia deznădejdei, și alții cu aprinderea beției. Boierii, ne-



vînd nici o grijă, surprinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi. Cei mai bătrîni mureau facîndu-și cruce; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacîmurile mesii se făceau arme în mîna lor; unii, deși răniți, se încleștau cu furie de gîtul ucigașilor și, nesocotind rănile îi strîngeau pîn-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfîrșit nu mai rămasă nici un boier viu. Patruzeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, vîzîndu-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini

care scăpară cu viață, apucînd a sări peste ziduri, dase larmă pe la casele boierilor; și invitînd pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia. Gloata se întărită din mult mai mult. Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoare, zise apoi înturnîndu-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mîntuit de răii aceștia și am scăpat țara de o așa rîie?

— Măriata, ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mîrșavul curtezan; eu demult aveam de gînd să sfătuiesc pre măriata ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea mărieitale au apucat mai înainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întîrzie, zise Lăpușneanul curmînd pre Moțoc, care se învălmășea în vorbă. În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții și, facînd semn, strigă:

— Oameni buni! Măriasa vodă întreabă ce vreți și ce cereți? și pentru ce ați venit așa cu zurbă? Prostimea rămasă cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. Începu a se strînge în cete-cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. În sfîrșit începură a striga:

— Să micșoreze dăjdiile!

— Să nu ne zăpăciască!

— Să nu ne mai împlinescă!
— Să nu ne mai jefuiască!
— Am rămas săraci!
— N-avem bani!
— Ni i-au luat toți Moțoc! — Moțoc! Moțoc!
— El ne belește și ne pradă!
— El sfătuiește pre vodă! Să moară! — Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem! Acest din urmă cuvânt, găsind un ecou în toate inimile, fu ca o schin-teie electrică. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas striga: “Capul lui Moțoc vrem”.

— Ce cer ? întrebă Lăpușneanul, văzînd pre armașul intrînd.

— Capul vornicului Moțoc, răspuse.

— Cum? Ce? strigă acesta sărînd ca un om ce calcă pe un șarpe; n-ai auzit bine, firtate! vrei să șuguiesti, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sînt aceste? Ce să faci cu capul meu? îți spun că ești surd; n-ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru-vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici. Într-adevăr, ostașii nemaîmpotrîndu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: “Să ne deie pe Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!”

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică preacurată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta și mă jur să fac o biserică, să postesc cît voi mai ave zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la monăstirea Neamțului!... Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile întrînșii... Să moară toți! Eu sînt boier mare; ei sînt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspuse Lăpușneanul cu sînge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumatiale, cum ziceai însuți cînd îmi spuneai că nu mă vrea, nici nu mă iubește țara.

Ticăitul boier răcnea cît putea, vrînd să se împotrivescă; dar ce puteau bătrînile lui mîini împotriva acelor patru brațe zdravane care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împiedica de trupurile confrăților săi și luneca pe sîngele ce se închegase pe lespezi. În sfîrșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului, ducîndu-l pe poarta curții mai mult mort decît viu, îl îmbrînciră în mulțime. Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care într-o clipă îl făcu bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru-vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască măriasa vodă! răspuse gloata. Și mulțămindu-se de astă jertfă, se împraștia.

În vreme ce nenorocitul Moțoc pieria în acest fel, Lăpușneanul porunci să ridice masa și să strîngă tacîmurile; apoi pusă să râteze capetele ucișilor și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luînd capetele, le așază în

mijlocul mesii pe încet și cu rînduială, punînd pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari deasupra, după neam și după ranguri, pînă ce făcu o piramidă de patruzeci și șapte căpățîne, vîrfurile careia se încheia prin capul unui logofăt mare. Apoi, spălîndu-se pe mîini, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea și intră în apartamentul doamnei. Buna doamnă, temîndu-se de furia norodului, era speriată, și cînd a intrat Alexandru, a găsit-o rugîndu-se dinaintea icoanei, avînd copiii pe lîngă dînsa.

— A! strigă ea, slavă Maicii Domnului că te văd! Mi-a fost tare frică.

— Pentru aceea precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s-au luat la sfadă, dar s-au liniștit. Zicînd acestea, o luă pe Ruxandra de mîină și o aduse în sală. Întru vederea grozavei priveliști, ea slobozi un țipăt strașnic și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zîmbind; în loc să se bucure, ea se sperie. Și luînd-o în brațe, o duse în apartamentele ei. Apoi înturnîndu-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefecii și pre armașul așteptîndu-l.

De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...

Era neliniștit, căci nu putuse pune mîna pe Spancioc și pe Stroici, care sedeau la Camenița, așteptînd și pîndind vremea. Ca să-i privigheze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului, pre care o întări mai cu deosebire; însă aici se îmbolnăvi de lîngoare. Boala făcu răpezi înaintări și în curînd tiranul se văzu la ușa mormîntului.

În delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruzimei sale, fioroase și amenințătoare, îngrozindu-l și chemîndu-l la judecata Dumnezeului dreptății. În deșert se învîrtea în patul durerii, căci nu putea afla răgaz.

Chemînd pe mitropolitul Teofan, pre episcopi și pre boieri și spunîndu-le că se simte sosit la sfîrșitul vieții, își ceru iertare de la toți, umilindu-se; pe urmă îi rugă să le fie milă de fiul său Bogdan, pre care îl lasă moștenitorul scaunului și să-l ajute căci, fiind în fragedă vîrstă, înconcurat de puternici vrăjmași, nu se va pute apăra nici pre sine, nici pre țară, de nu va fi unire între boieri și de nu vor ave dragoste și supunere către domn.

— Cît pentru mine, urmă a zice, de mă voi și ridica din boala aceasta, sînt hotărît a mă duce la călugărie în monăstirea Slatina, unde să mă ispășesc cîte zile îmi va mai lăsa Dumnezeu. Deci, vă rog, părinți arhieriei, de mă veți vedea aproape de moarte, să mă tundeți călugăr...

Nu putu vorbi mai mult. Convulsiile îl apucară și un leșin grozav ca moartea îi îngheță trupul, încît mitropolitul și episcopii, crezînd că se sfîrșește, îl călugăriră, punîndu-i nume Paisie, după numele Petru, ce avea pîn-a nu se face domn.

Abia amurgise cînd Stroici și Spancioc sosiră.

Descălecînd pe la gazde, alergară cu pripă la cetate.

Lăpușneanul se trezise din letargia sa.

Deschizînd ochii, văzu doi călugări stînd unul la cap și altul la picioarele sale, neclintiți ca două statuie de bronz; se uită pe dînsul și se văzu acoperit cu o rasă; pe căpățiul său sta un potcap. Vru să ridice mîna și se împiedecă în niște metanii de lînă. I se păru că visează și iarăși închise ochii; dar redeschizîndu-i peste puțin, văzu aceleași lucruri, metaniile, potcapul, călugării.

— Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzîndu-l că nu doarme.

Numele acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sîngele într-însul începu a fierbe și, sculîndu-se pe jumătate:

— Ce pocitanii sînt aceste? strigă. A! voi vă jucați cu mine! Afară, boaita! Ieșiți! că pre toți vă omor! Și căuta o armă pe lîngă el, dar negăsind decît potcapul îl azvîrli, cu mînie în capul unui călugăr.

Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiul ei, mitropolitul, boierii, slugile intrară toți în odaie.

Chiar atunci cei doi boieri veniseră și stau ascultînd la ușă.

— A! voi m-ați călugărit, striga Lăpușneanul cu glas răgușit și spărios; gîndiți ca veți scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte! Dumnezeu sau dracul mă va însănătoși, și...

— Nenorocite, nu huli! îl curmă mitropolitul; uiți că ești în ceasul morții! Gîndește, păcătosule, că ești monah; nu mai ești domn! Gîndește că prin hulele și strigările tale sparii pre această femeie nevinovată și pre acest copil în care razemă nădejdea Moldaviei...

— Boaită fățarnică! adaogă bolnavul, zbuciumîndu-se a se scula din pat; tacă-ți gura; că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te dezmitropolesc. M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu! ...A! mă-năduș!...Apă! apă! apă! — și căzu răsturnat pe spate, horcăind de turbare și de mînie.

Doamna și mitropolitul ieșiră. La ușă îi întîmpinară Stroici și Spancioc.

— Doamnă! zise Spancioc apucînd de mîna pe Ruxandra, omul acesta trebuie să moară numaidecît. Iată un praf, pune-l în băutura lui...

— Otravă! strigă ea, înfiorîndu-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viața mărieitale și a copilului acestui este în primejdie. Destul a trăit tatăl și destule a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul.

— Ce zici, părinte! zise sârmana femeie, înturnîndu-se cu ochi lăcrămători spre mitropolit.

— Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea; Domnul Dumnezeu să te povățuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn; și pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte și să te ierte și pre tine. Zicînd aceste, cuviosul Teofan se depărta.

Ruxandra luă un pahar de argint plin cu apă, pre care-l aducea sluga; și apoi, mahinalicește și silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boierii o împinseră în camera bolnavului.

— Ce face? întrebă Spancioc pre Stroici, care crăpase ușa și se uita.

— Întreabă de fiul său — zice că vrea să-1 vadă — cere de băut — doamna tremură — îi dă paharul — nu vrea să-1 ieie!...

Spancioc sări și scoase junghiul din cingătoare.

— Ba, îl ia, bea... Să-ți fie de bine, măriata!

Ruxandra ieși tremurîndă și galbănă și, răzemîndu-se de părete:

— Voi să dați seamă înaintea lui Dumnezeu, zise suspinînd, că voi m-ați făcut să fac acest păcat.

Durerile creșteau. Otrăvitul se zbugiuma în convulsii.

— Oh! strigă, îmi arde sufletul! oh! dați-mi apă... dați-mi ceva să beau!

— Iată, zise Stroici, luînd paharul de argint de pe masă; au rămas drojdiile otrăvii. Bea și te răcorește.

— Ba; ba, nu, nu vreau, zise bolnavul strîngînd dinții.

Atunci Stroici îl apucă și-1 ținu neclintit; iar Spancioc, scoțînd cuțitul din teacă, îi descleşță cu vîrfurile dinții și îi turnă pe gît otrava ce mai era în fundul paharului.

Nenorocitul domn se zvîrcolea în spasmele agoniei; După un chin de jumătate ceas, în sfîrșit, își dete duhul în mîinile călăilor săi.

În acest fel fu sfîrșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăasă o pată de sînge în istoria Moldaviei.

La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și a familiei sale.

Teme și întrebări

1. Cine sînt cei care-1 întîmpină pe Alexandru Lăpușneanul la intrarea în țară?



2. Cui sînt adresate cuvintele: “Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...”? De ce?

3. **Activitate în perechi.** Cum se răzbună domnitorul Alexandru Lăpușneanul pe boierii trădători? A procedat corect? Motivați.

4. De ce domnitorul l-a dat pe boierul Moțoc pe mîna poporului?

5. Cum și-a aflat moartea domnitorul Alexandru Lăpușneanul?

Sugestii analitice

Prin nuvela “Alexandru Lăpușneanul” (1840) C. Negruzzi a pus începuturile direcției realiste și a unei etape calitativ noi în dezvoltarea literaturii moldovenești. Inspirată din cronică lui G. Ureche, nuvela reflectă aspecte din viața socială a Moldovei de la mijlocul sec.XIV, lupta domnitorului împotriva boierimii pentru centralizarea puterii de stat. În conflictul de bază al nuvelei sînt antrenate trei forțe sociale mari: domnitorul, boierimea și poporul. Pentru prima dată în literatura moldovenească C. Negruzzi introduce în nuvelă un erou colectiv — poporul, promovînd ideea că numai el e în stare să hotărască soarta istoriei. Zugrăvirea maselor populare ca forță hotărîtoare în dezvoltarea istoriei, demascarea nelegiuirilor boierimii feudale, puterea de observație socială și psihologică, arta compoziției, bogăția imaginilor realiste, expresivitatea, exactitatea și concizia stilului fac din “Alexandru Lăpușneanul” o creație clasică.

Figura centrală a nuvelei este Alexandru Lăpușneanul. El e tipul domnitorului feudal despotic și viclean. E ager la minte, hotărît în acțiune. Trăsăturile sale de caracter reies din propriile-i vorbe și acțiuni, din descrierea autorului, din conflictele și dialogurile personajelor. Înfăptuiește o politică de teroare și de nimicire a boierilor. Principala trăsătură a caracterului său e cruzimea. Nici soția sa Ruxanda nu-l poate împiedica să-și manifeste cruzimea.

E nu numai viclean, dar și fățarnic. În timpul slujbei la mitropolie Lăpușneanul își schimbă pe neașteptate purtarea. Dacă altădată vorbea cu îngîmfare și sarcasm, acum deveni un “păstor” smerit, vorbește blajin, apelează la îndurarea creștinească. Dar tănuiește un plan de a-i prinde în capcană pe boieri și de a-i măcelări. Cruzimea domnitorului culminează cu tabloul uciderii boierilor.

Cruzimea și ipocrizia lui Lăpușneanul nu-l părăsesc nici pentru o clipă pînă la sfîrșitul vieții. Episodul morții demonstrează încă o dată caracterul tiran al domnitorului. Cît timp se află în agonie și e lipsit de orice sprijin și puțință de a domina, Lăpușneanul făgăduiește multe, insuflă milă celor ce-l înconjoară. Dar nu pe mult timp. Venindu-și în fire, strigă, amenință și aruncă cu ce nimereșete în cei de față.

C. Negruzzi îndreptăța în bună parte acțiunile lui Lăpușneanul de nimicire a atotputerniciei boierimii feudale. Tirania domnitorului e determinată de politica antipatriotică a boierilor, împotriva cărora nici nu putea fi alt mijloc de luptă, decît o neîndurătoare cruzime. Înzestrat cu unele trăsături pozitive și negative, Lăpușneanul rămîne unul din cele mai impresionante personaje din proza clasică.

Vornicul Moțoc este reprezentantul mării boierimi lacome de averi, perfide, amorale. Trimis cu o solie, ca să-l întoarcă din cale pe Alexandru-Vodă, el se dă drept reprezentant al intereselor poporului și ale țării. Cînd înțelege că eforturile-i sînt zadarnice, pune la cale un plan, “ca să se poată lipi de Lăpușneanul”. Moțoc îi cade domnului în genunchi jurîndu-i credință. Moțoc intră din nou “în favor” și continuă să folosească puterea pentru exploatarea poporului. Privind măcelul boierilor, “ca să placă stăpînului”, se sili “a rîde”, cu toate că era îngrozit de acțiunile domnitorului. Rîsul vădește firea lui lingușitoare. Ura și disprețul față de popor și le dezvăluie în timpul răscoalei, cerînd să se tragă în mulțime cu tunurile. Simțind că va plăti cu capul pentru fărădelegile sale, își smulge barba și cere ajutor.

Un rol foarte important în nuvelă îl joacă poporul. În comparație cu boierimea și domnitorul, poporul apare ca o forță mereu amenințătoare și de nebiruit. Cînd Lăpușneanul se simte nesigur în lupta sa, apelează la popor. Poporul apare în momentul cînd are loc măcelul de la palat, dar gloata adunată la porțile curții n-avea un scop, o programă de luptă, de aceea cînd mulțimea a fost întrebată ce vrea și ce cere, ea rămîne “cu gura căscată”. Poporul își impune puterea sa în fața domnitorului și a boierilor, silindu-i pe aceștia să-i îndeplinească dorința: Moțoc este dat pe mîna poporului. Forța

mare și de nebiruit a poporului, pe care o subliniază autorul, constituie ideea fundamentală a nuvelei.

În nuvelă se întîlnesc mai multe personaje: Stroici și Spancioc, care rămîn pasivi la glasul poporului și la acțiunile nelegiuite ale boierimii; mitropolitul Teofan, în persoana căruia autorul demască acțiunile “înaltului” cler, care era sprijinul boierimii feudale; Ruxanda, soția lui Lăpușneanul, o femeie cu sufletul nobil, blîndă, gingașă, miloasă, plătîndă, dar lipsită de voință.

Nuvela se deosebește nu numai prin conținutul ei realist, ci și prin desăvîrșita ei formă artistică. Ea este împărțită în patru capitole, organic legate între ele. Fiecare capitol începe cu un epigraf care exprimă ideea principală a capitolului.



Nuvela este scrisă într-o frumoasă limbă artistică, a cărei rădăcini sînt adînc împlîntate în letopisește, în graiul viu al poporului și în folclor.


Nuvela “Alexandru Lăpușneanul” s-a bucurat și se bucură de popularitate. În anul 1859 se publică pentru prima dată în traducere rusă, efectuată de Boleslav Hîjdău, iar în 1985, compozitorul moldovan Gheorghe Mustea creează opera “Alexandru Lăpușneanul”.

Nuvela

Nuvela este o creație epică scurtă în proză cu o acțiune bazată pe fapte și întîmplări din viața unor personaje prezentate în mediul lor social. Caracterile personajelor se desprind din conflictele care au loc între ele. Elementul principal al nuvelei este narațiunea, adică povestirea unei serii de întîmplări verosimile și interesante. Nuvela are, de obicei, un erou principal-protagonistul, care domină de la un capăt la altul al operei și formează unitatea de acțiune. Ceilalți eroi, care acționează alături de personajul principal, contribuie la dezvăluirea caracterului acestui personaj. Conflictul nuvelei constă în ciocnirea de interese și pasiuni dintre diferite personaje. Acțiunea într-o nuvelă se desfășoară gradat. Limba ei este simplă, expresivă, stilul concis, variat, limpede și energetic.

Teme și întrebări

1. **Activitate în perechi.** Demonstrați că “Alexandru Lăpușneanul” este nuvelă.
2. Evidențiați mijloacele artistice ale nuvelei “Alexandru Lăpușneanul”.
3. **Activitate în grup.** Enumerați trăsăturile de caracter ale lui Lăpușneanul, motivîndu-le cu exemple concrete din activitatea acestuia.
-  4. Caracterizați-o în paralel cu domnitorul Lăpușneanul pe soția acestuia.
5. Demonstrați rolul foarte însemnat pe care îl joacă poporul în nuvelă.
6. Numiți personajele secundare ale nuvelei. De ce sînt considerate secundare?
-  7. Evidențiați trăsăturile dominante ale personajelor secundare. Motivați.
8. Citiți cronică de G. Ureche, în care sînt descrise în cîteva pagini evenimentele istorice din Moldova sec. XVI, legate de domnia lui Lăpușneanul. Expuneți cele aflate, din cronică, despre a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanul.

 9. Nuvela lui C. Negruzzi a apărut în 1840 sub titlul “Scene istorice din cronicile Moldovei — Alexandru Lăpușneanul”. Cum credeți, de ce autorul și-a intitulat astfel opera?

10. Caracterizați acțiunile personajului principal din “Alexandru Lăpușneanul”, în special cele legate de omorîrea boierilor. Alegeți explicația și argumentați-o:

- a) a fost o acțiune justificată;
- b) a fost produsul gândirii unui bolnav mintal;
- c) a fost un gest patriotic;
- d) a fost un gest inuman.

Vasile Alecsandri (1821–1890)

Vasile Alecsandri, “Columb al poeziei populare”, “rege al poeziei”, ilustru prozator, “părinte al dramaturgiei moldovenești”, bardul de la Mircești, poate fi considerat pe bună dreptate fondatorul literaturii moderne moldovenești. Timp de jumătate de secol a activat pe tărîmul literar și politic al Moldovei: a adunat și a publicat doine, balade populare, a scris poezii și poeme, proză și piese, articole despre literatură și scriitori.



S-a născut la 14 iunie 1821 în orașul Bacău, în familia unui boiernaș care s-a ridicat pe treptele ierarhiei sociale datorită iscusinței și hărniciei. Copilăria și-o petrece la moșia părintească de la Mircești. Crește sub directa supraveghere a părinților, în deosebi a mamei sale și a doicei Gahița, o femeie energică din popor.

Primul învățător al poetului este Gherman Vida. Între anii 1828-1834 V. Alecsandri studiază la un pension francez din Iași, unde învață “tot ce se învața pe atunci”. În anul 1834 este trimis să continue studiile la Paris, unde învață medicina, dreptul, ingineria; citește din literatura antică, iluministă, romantică ș.a. La Paris scrie primele poezii în limba franceză. După cinci ani se întoarce în țară după o călătorie prin Italia. Impresiile din timpul acestei călătorii le reflectă în nuvela romantică “Buchetiera din Florența”. Întorcându-se din străinătate, a fost puternic înfiorat de viața grea a poporului, de starea de înapoiere a Moldovei, de aceea scrie: “...am reintrat în țară ca un fanatic naiv..., însă am găsit: libertatea lănțuită cu însăși mîna domnitorului. Am găsit egalitatea turtită, sărmana!” În această perioadă (1840-1849) face o călătorie în munții Moldovei și decoperă comoara neprețuită a folclorului moldovesc. Primele poezii influențate de folclor (“Hora”, “Cîntec haiducesc”, “Sora și hoțul”, “Doina”) sînt rău primite de boierime și numite “poezii de colibă”.

Scrie și publică unele din cele mai progresiste lucrări: “Istoria unui galben și a unei parale”, poezia “Dezrobirea țiganilor”, comedia “Iorgu de la Sadagura” ș.a.

După înăbușirea revoluției de la 1848, V. Alecsandri se refugiază la Cernăuți, unde publică în gazeta “Propășirea” articole, balade și cîntece populare, printre care se află și “Miorița”. Din Bucovina pleacă la Paris și revine în țară abia în 1850. Editează primele culegeri de poezii populare (“Poezii populare...”), poezii originale (“Doine, “Lăcrimioare”, ”Suenire”) și un șir de comedii (“Chirița în Iași”, “Chirița în provincie” ș.a.)



Scenă din spectacolul “Sînzeana și Pepelea”

După 1860, dezamăgit de viața politică, se retrage la moșia sa din Mircești. Aici scrie minunatele pastelluri. Când în 1877 izbucnește războiul cu turcii, în care ostașii moldoveni și ruși s-au acoperit de glorie pe cîmpul de luptă, V. Alecsandri scrie ciclul “Ostașii noștri”, în care evocă eroismul ostașilor și frăția de arme (“Peneș Curcanul”, “Sergentul”, “Hora de la Plevna”).

În acești ani poetul scrie piesele istorice “Despot-Vodă”, “Ovidiu” și feeria “Sînzeana și Pepelea”.

În 1889 bardul de la Mircești se îmbolnăvește grav și moare la 22 august la moșia din Mircești. În mormîntarea s-a făcut fără pompă oficială. Nouă țărani, foști luptători la Plevna, au dus pe umeri sicriul cu corpul neînsuflit al poetului iubit.

Teme și întrebări

1. Unde și-a petrecut V. Alecsandri copilăria?
2. Povestești despre anii de studii, făcuți în țară și peste hotare.
3. Ce rol a jucat folclorul în viața literară a lui V. Alecsandri?
4. Numiți cîteva opere scrise de V. Alecsandri, care aparțin diferitor genuri literare.

PLUGUL BLESTEMAT

Vecină cu moșia bogată și domnească
 Se-ntinde o cîmpie mănoasă, răzeșească,
 Pe care o pîndește avanul domnitor
 Cu poftă nesățioasă, cu ochi adunător.
 El vrea ca să-și cîrpească hlamida aurită
 Cu zdreanța sărăcimii de veacuri moștenită.

Dar nu vrea răzeșimea să-i vîndă-al său ogor,
Căci e legat prin sînge pămîntul de popor.
“Nu vrea? răcnește Vodă... Prostimea întetîtită
Ridică azi din țărna ființa-i umilită
Și îndrăznește-a-și pune vroința-n fața mea?
Să afle dar ce-i vrerea atunci cînd domnul vrea!”

A doua zi o ceată de mulți neferi călare,
Înconjurînd pe Vodă, pășesc peste hotare,
Și ca să tragă-o brazdă, aduc un mare plug,
Unealtă de răpire cu șase boi în jug...
Cîmpia năvălită lucește verde-n soare,
Dar un fior pătrunde în orice fir și floare.
Și via ciocîrlie cîntarea și-a curmat,
Și zarea se-nvelește c-un nor întunecat.

Din capătul cîmpiei începe plugul rece
Să tragă brazda neagră pe locul unde trece
Și pajiștea atinsă greu geme ne-ncetat
De-a fi-njumătățită prin fierul blestemat.
Văzduhul se răsună de strigăte de ură
Și plugul lasă-n urmă-i în verdea bătătură
O rană lungă, largă, din care amărît
Se-nalță-n cer blestemul pămîntului răpit.

Și tot înaintează plugarii... cînd deodată
O falnică româncă¹.. în cale se arată,
Frumoasă, tristă, naltă, pe frunte cu ștergar
Și c-un pruncuț la sînu-i, pășind măreț și rar.
Ea vine și în față cu boii se oprește,
Din ochi aruncă fulgeri, apoi așa grăiește:
“Vrei să ne prăzi tu, Vodă, avutul strămoșesc?
A! dacă nu ai teamă de trăsnetul ceresc,
Na!... zi să treacă plugul pe-al meu copil din fașă,
Ca să rămîie-n lume pomină ucigașă.”
Ea zice și depune odorul-i lîngă boi.
Minune!... Cei din frunte, plăvanii amîndoi,
Cu ochi plini de blîndețe pe dînsul capul pleacă,
Îl mirosă; el rîde și ei nu vor să treacă.



“În lături!” strigă Vodă, și glasul-i răgușit
Se pare de păcatul-i în piept înădușit.

¹ — Subiectul transpune un episod din viața grea a țăranilor din România, stat ce apare după 1862, cînd Moldova de peste Prut este anexată la Valahia.

Iar falnica româncă pe sînu-i alb crucește
A sale brațe albe, obrazu-și dezvelește
Ș-adaugă-n glas tare: “Mai bine mort de mic
Decît s-ajungă-n lume prin tine un calic.
Dă! trage brazda, fiară, și-ngroapă laolaltă,
Alături cu pruncul, mîndria ta înaltă!”
Năprasnic atunci Vodă c-un bici cumplit de foc
Lovește-n boi să-i mîie, dar boii stau pe loc
Ș-acoperă copilul cu-o caldă înfășare
Prin aburii ce iesă din deasa lor suflare.
Și ciocîrlia-ncepe cîntările-a-și urma,
Și mama în uimire începe-a lăcrima.

“Muiere! strigă Vodă turbat, schimbat în fiară.
Pieri deci și tu pe brazdă, și țîncul fraged piară!”
Nebun, el se repede, dar n-a făcut doi pași,
Și iată că tufarii se mișcă a vrăjmași.
Și iată că s-aude un glas de răzbunare,
Și iată că se vede o gloată-n fuga mare
Venind cum vine zmeul pe aripă de vînt,
Cu-o falcă sus în ceruri și alta pe pămînt.
Răzeșii sînt, răzeșii!... Fugiți, pieriți cu toții.
Păcatul vă ajunge, neferi și domni, voi, hoții!
Răzeșii în urgie s-apropie de voi
Ca să vă puie-n juguri, să dați plugu — napoi.
.....
Dispar în clipă hoții, și zarea se deschide,
Și gloata strigă: “Oarba!”... și copilașul rîde.

Teme și întrebări

-  1. Ce problemă socială stă la baza poemului? Care-i poziția autorului față de acest eveniment social?
2. Care-i conflictul de bază, zugrăvit în poem? Demonstrați.
3. Identificați clasele pe care le reprezintă țăranca și domnitorul. Care sînt interesele acestor pături sociale?
4. **Activitate în perechi.** Faceți oral portretele personajelor, folosind citate din text.
-  5. De ce boii stau pe loc atunci cînd Vodă îi bate cu biciul? Ce simbolizează ei?
6. **Activitate în grup.** De ce poemul se numește “Plugul blestemat”? Argumentați răspunsul.

Sugestii analitice

Ultima creație lirică scrisă de V. Alecsandri, în care se manifestă atitudinea cetățenească a autorului față de popor, de țărănimea asuprită și nedreptățită de domnitor și boieri, este “Plugul blestemat”. Dintr-o scri-

soare a poetului aflăm că poemul a fost scris în 1888. Subiectul poemului e fondat pe un caz luat din viață: despre un ispravnic care vroia să se facă stăpîn pe o răzeșie.

În subiectul luat din viață poetul introduce elemente noi. Pentru a generaliza întîmplarea, Alecsandri introduce în locul ispravnicului figura domnitorului. Deci, cauza împilării era nu numai ispravnicul hain, ci și domnitorul, boierii, întreaga orînduire socială.

Poemul are un caracter profetic: poetul vede izbînda țăranilor în dîrza încleștare cu boierimea. Avantul domnitor “vrea să-și cîrpească hlamida aurită cu zdreanța sărăcimii de veacuri moștenită”. Dar femeia care întruchipează energia neîfrîntă a țărănimii aruncă copilul în fața boilor boierești. Dreptul copilului la viață, proclamat cu atîta dîrzenie în fața domnitorului, este dreptul întregului popor. De aceea în final poetul dezvăluie triumful gloatei de țărani asupra boierilor tîlhari și domnitorului despotic și se bucură de acest triumf. Ciocnirea dintre boierime și țărănime e redată simbolic prin ciocnirea domnitorului hain și despotic cu tînăra țarancă nedreptățită.

Dezvăluind lupta țăranilor pentru pămînt, V. Alecsandri reliefează ideea fundamentală a operei: în ciocnirea pe viață și pe moarte a țărănimii împilate cu domnitorul avan sorții victoriei vor fi de partea mulțimii.

În centrul poemului se află “avantul domnitor cu poftă nesățioasă, cu ochi adunător”. Este tiran, crud, hrăpăreț, hotărît în pornirile sale de acaparare, lacom, nemilos. “Hlamida aurită” simbolizează bogăția fără margini. Dar lăcomia îl face să rîvnească la “zdreanța țărănimii” și acționează prin forță.

Figura domnitorului apare și mai josnică în fața țarancei care vrea să-i “rămîie-n lume pomină ucigașă”.

Nu-i trezește milă nici copilul aruncat înaintea boilor care simbolizează munca și se dovedesc a fi mai cu suflet.

Încercînd să facă și plugul unealtă de răpire, domnitorul se vede și aici biruit — boii nu se supun: “cu ochi plini de blîndețe” nu vor să treacă peste copil.

Domnitorul reprezintă boierimea care, prin puterea ce o deține, prin forța brutală, secole la rînd a despoiat țărănimea de pămînt și bunurile materiale.

În contrast cu figura odioasă a domnitorului este zugrăvită țaranca care întruchipează rezistența poporului, hotărîrea de a nu se supune, dîrzenia de a apăra cauza sa dreaptă. Portretul ei o prezintă ca pe o țarancă nobilă, plină de demnitate. Pe măsură ce pășește spre domnitor, ea devine simbol al dreptății care înfruntă urgia celui puternic.

Poetul utilizează diverse mijloace artistice: dialogul, descrierea, portretul, epitetul, metonimia, comparația, sinonime ș.a.

Poemul “Plugul blestemat”, fiind o chemare la luptă împotriva boierimii hrăpărețe, a stat alături de cele mai progresiste lucrări, care prin fondul ideologic au mobilizat masele largi la lupta pentru dreptate, voie și pămînt.

(După V. Nistean)

Poemul

Poem (gr. *poiema-poiain* — creez) — specie a genului epic sau liric, operă literară în versuri (de proporții mai mari, în care sînt expuse atît faptele și trăirile eroilor, evenimentele la care participă ei, cît și sentimentele autorului însuși, determinate de atitudinea (pozitivă sau negativă) pe care o are autorul față de realitatea zugrăvită.

Poemul s-a dezvoltat din cîntecele lirico-epice. În Grecia antică poemul capătă un caracter epic și eroic, avînd un sens similar cu termenul epeee (“Iliada”, “Odiseea”). În decursul dezvoltării istorice și a operației curentelor literare poemul și-a schimbat formele și trăsăturile specifice. Dintre formele cele mai însemnate se deosebesc: poemul romantic, poemul realist.

O trăsătură caracteristică a poemului o constituie prezentarea dinamică a eroilor în procesul dezvoltării și creșterii lor cu aprofundarea psihologiei acestora. În același timp, în poem nu se dă o caracteristică detaliată a caracterului personajelor, ci sînt reliefate trăsăturile psihice dominante ale eroilor principali, ce caracterizează atitudinea lor ideologică și afectivă.



În poem acțiunea se desfășoară prin prezentarea momentelor celor mai încredite și dramatice. Faptul acesta sporește caracterul dinamic și emoțional al poemului.

Limba poemului se caracterizează printr-o intonație ridicată, deseori dramatică, cu multe abateri lirice, monologuri, bogăție de mijloace sintactice poetice.

În literatura moldovenească poemul a trecut, de asemenea, prin cîteva etape de dezvoltare.

În veacul XVII M. Costin scrie “Poema în versuri leșești despre Moldova” — operă cu caracter epic și eroic; în v. XIX C. Negruzzi face încercarea de a crea un poem eroic, o epeee — “Ștefaniada” (s-a păstrat doar un fragment — “Aprodul Purice”); însă pentru literatura moldovenească din v. XIX e caracteristic poemul romantic, cultivat, mai ales, de V. Alecsandri (*Dan, căpitan de plai, Dumbra-va Roșie, Plugul blestemat*), de M. Eminescu (*Memento mori, Sarmis, Gemenii, Luceafărul, Strigoii, Fata din grădina de aur, Călin (File din poveste)* etc.

Teme și întrebări

1. Demonstrați că poemul “Plugul bestemat” este un poem.
2. Într-un comentariu oral, accentuați *antiteza* “Vodă și neferi — mamă purtînd pruncul la sînu-i”.
3. Identificați sensul cuvîntului “moșie”. Aflați sinonimele lui și alcătuiți cu fiecare cîte o propoziție.
4. Precizați tropul pe care-l exprimă versurile: “*El vrea ca să-și cîrpească hlamida aurită / Cu zdreanța sărăcimii de veacuri moștenită*”? Motivați.
5. Stabilți personificările și sensul lor în text.
6.  Selectați din text abateri de la normele literare/ortografice actuale și transcrieți-le corect.
7.  **Activitate în perechi.** Exemplificați fiecare mijloc artistic utilizat de autor prin secvențe din text.

DOINE

Cîntecul Răzeșului
Ard-o focul răzeșie!
Eu citeam că-i boierie
Și-i numai o sărăcie.
Pentru-o palmă de pământ
Zilele le-am dat în vînt.
Ani întregi m-am judecat
și nimic n-am cîștigat...
Lăsa-m-oi de răzeșie
Să apuc în haiducie,
Ca să-mi fac sfînta dreptate
Cu cea ghioagă de pe spate,
Să-mi aleg judecători
Cei stejari nestrîmbători!

DAN, CĂPITAN DE PLAI

(XV secol)

(în prescurtare)

*Frunză verde de mălai,
Cine merge sus la rai?
Merge Dan, șoiman de plai,
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad,
Cine merge jos în iad?
Merg tătarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!*
(Fragment de cîntec popular)

I

Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peșteră de stîncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dînd viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-a din zile mari și bune!
Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stîncă solitară,

Dincolo din morminte el trist acum privește
O tainică fantasmă ce-n zare s-adîncește,
Fantasma drăgălașă a verzei tinereți
Ce fuge de răsuflul geroasei bătrîneți,
Și zice: “Timpul rece apasă-umărul meu
Și cît m-afund în zile, tot simt că e mai greu!
O! lege-a nimicirii, o! lege nemiloasă!
Cînd, cînd s-a toci oare a vremii lungă coasă!”
Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
Iar munții, albi ca dînsul, se-nclină-n depărtare.

II

Bătrînul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Ș-avînd ca o coroană un secol pe-a lor frunte.
— O! frate, zice unul, un vînt în miez de noapte
Adusu-mi-a din vale lung vaiet, triste șoapte!...
E sabie în țară! au năvălit tătarii!
Ș-acum în bălți de sînge își joacă armășarii!
— Așa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!
Ard satele române!¹ ard holdele-n cîmpii!
Ard codrii!... Sub robie cad fete și copii.
Și-n fumul ce se nalță cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite din trupuri sîngeroase!
Bătrînul Dan aude, suspină și nu crede!
El zice cu mîndrie, nălțînd privirea-n sus:
— Pe inimă și paloș rugina nu s-a pus.
O! Doamne, Doamne sfînte, mai dă-mi zile de trai
Pîn’ ce-oi strivi toți lupii, toți șerpilor de pe plai!
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,
Cînd inima-nceta-va să bată-n pieptul meu,
Ș-atunci inima numai de-a bate să încete

III

În scurtele răstimpuri cînd soarele declină
Și noaptea-și pune stema ferică, stelină,
E un moment de pace în care, neoprit,
Se pierde doru-n umbra amurgului mîhnit.
Atunci zărește ochiul minunile din basme,
Acele legioane de tainice fantasme

¹ — român — ca substantiv sau adjectiv — e un anacronism în această legendă (adică, nu corespunde epocii zugrăvite): România apare, ca stat, pe harta lumii după anul 1862.

Care-ntre zi și noapte apar în loc oprite
Cu mantii lungi și albe de-a lungul învelite.
Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcînd cu pași gigantici pe urme mai mărunte!
Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înaintea viteazului Dan la luptă.
Și astfel tot el pasă pe cale ne-ntreruptă
Pîn' ce sosește-n seară la casa lui Ursan.

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu pieptul gros și lat,
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsător,
E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos.
El e de peste Milcov pribeag misterios.
Toți care știu de dînsul spun multe, dar șoptind,
Și cale de o zare îl ocolesc grăbind,
Deși-i place să crească sirepe herghelii,
Răzlețe pe întinsul cîmpiilor pustii.
Pe vremea lui, sub ochii lui Ștefan, domn cel mare,
Intrînd în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
A prins pe hanul Mîrza din fugă cu arcanul;
Iar Ștefan, de la dînsul în schimb luînd pe hanul,
I-au zis: — Ursane frate! să-ți faci ochirea roată,
Și cît îi vedea zare, a ta să fie toată!
De-atunci el stă de pază în mijlocul cîmpiei
Și nime nu s-atinge de zmeii hergheliei.

Drumețul intră, zice:” Bine-am găsit, Ursane!” ...
Un aspru glas răspunde: Bine-ai venit, moș Dane!
Ce vînt te-aduse-aice?”

— Vînt rău și de jelire!

Ne calc păgîinii, frate, și țara-i la pieire!

Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gîndul său.

Dan zice: — De pe munte venit-am să te ieu,
Să mergem.

— Dar să mergem! adaugă Ursan

Și mult cu drag privește grozavu-i buzdugan.

Apoi un corn apucă și buciumă în vînt.

IV

Deodată se aude un tropot pe pămînt,
Un tropot de copite, potop rotopitor!

Ursan cu al său oaspe în fund, spre soare, cată,
Și văd sub cerul luciu, în zarea-nflăcărată,
Zburînd o herghelie de armăsari zmeioși,
Cu coamele în vînturi, cu ochii scînteioși,
Și-nfiorînd cîmpia de-o aspră nechezare.
Un voinicel în floare, pe-un alb fugar călare,
Îi mîină c-un harapnic ce-n urma lor pocnește
Și ca un șarpe negru prin aer se-nvîrtește.
Ursan le-aține calea și caii stau în loc.
Apoi către voinicul ce poartă busuioc
El zice: “Fulgo! prinde-mi pe murgul cel țintat,
Moș Dan și eu la Nistru ne ducem pe luptat!”
“Dar eu, întrebă Fulga, eu să nu-mi cerc puterea?”
“Tu să rămii aice ca să-mi păzești averea.”

Frumos odor e Fulga! și naltă-i e făptura!
Sub genele-i umbroase doi ochi lucesc ca mura,
Și părul său de aur în crețuri lungi se lasă
Ca pe strujanul verde un caier de matase.
El are glas puternic în gură rumeoară
Și mers cu legănare de gingașă fecioară.
Oricine-l vede-n soare cu pelița lui albă,
Purtînd la brîu un paloș și pe grumaji o salbă,
Se-ntrebă: ce să fie, fecior de zmeu, ori fată?
Iar cînd pe sub altița cămășii înfirată
Zărește la lumină doi crini ieșiți în undă,
Doi pui în neastîmpăr de lebădă rotundă,
Răpit de dor, el cade pe gînduri cîte-un an!...

Voinicul e viteaza copilă-a lui Ursan.

V

E noaptea înstelată, e caldă, liniștită!
Se pare că din ceruri pe lumea adormită
Plutește-o lină, dulce, divină îndurare,
Dar ea nu poate stinge avîntul de turbare
Ce duce călăreții pe-ntinderea pustie,
Precum doi spectri gemeni mînați de-o vijelie.
Ei zbor tăcuți sub ochii steluțelor trezite
În orizontul negru ce-i soarbe și-i înghite.
S-afund mereu în taina nopții; dar gîndul lor
De mult e cu tătarii în luptă de omor.
O țintă de lumină prin umbră viu înoată.
Ea crește, se înalță pe zare ca o roată

Și umple de văpaie cereștile abisuri.
Păduri, movile, rîuri apar căzute-n visuri,
Dar leul de la munte și vierul de pe vale
Nu văd prin vis de sînge decît Moldova-n jale.
“E roșie luna!” zice din doi cel mai bătrîn.
“E luna însetată de sînge de păgîn!”
Răspunde cel mai aspru... și puii lor de zmei
Se duc trăgînd doi spectri de umbră după ei.

Cinci sate ard în flăcări pe cîmp, și fumul lor
Se-ntinde ca o apă, plutește ca un nor
De-a lung pe șesul umed, și zboară sus în aer,
Ducînd cu el un vuiet de larmă și de vaier.
Prin fum se zăresc umbre fuginde, rătăcite,
Copii mărunți, și mame, și fete despletite...
Dan zice: “Măi Ursane! acolo e de noi!
Acolo rîde moartea în crîncenul război.
Acolo să dăm proașcă, sub ochiul cel de sus,
Tu dinspre faptul zilei, și eu dinspre apus,
Și cale să deschidem prin aprigul dușman...
La lucru-acum, fîrtate! la lucru, măi Ursan!”
“Amin și Doamne-ajută!” Ursan voios răspunde,
Și-n gloată fiecare ca viforul pătrunde.

VI

Ursan năval s-aruncă în neagra tătărimă,
Croind o pîrte largă prin deasa ei mulțime.
Sub mînă-i buzduganul, unealtă de pieire,
Ca un balaur face în juru-i o rotire,
Un cerc de moarte-n care amar de cine-i prins
Sărmanu-nchide ochii și soarele-i s-a stins!

În lături, înainte, în urma-i totul moare!
Zbor creierii din tidve sub ghioaga zdrobitoare,
Și-n urmă, și-mpregiuru-i, și-n lături semănate
Zac sute de cadavre cu capete sfărmate.
Și astfel ne-mpăcatul Ursan mereu lucrează,
Și spre apus prin sînge mereu înaintează.
Ca dînsul, Dan bătrînul, erou întinerit,
Tot vine după paloș spre mîndrul răsărit.
El intră și se-ndeașă în gloata tremurîndă
Ca junghiul cel de moarte în inima plăpîndă,
Și paloșu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta,-n stînga și taie-n carne vie...

Fug toți și pier din cale-i!... El strigă: “Steie față
Cui place vitejia, cui s-a urît de viață!”
Dar nime nu-ndrăznește la glasu-i să apară,
Căci el se-naintează precum un stîlp de pară,
Și cine-l vede falnic, aprins, cu fruntea sus,
Îi pare că alt soare se-nalță din apus.
Și astfel ambii oaspeți ai morții ne-mpăcate
Cosesc la vieți în floare pe straturi sîngerate
Ș-ajung ei față-n față prin apriga furtună,
Și armele lor ude cruciș le împreună.
“Noroc ție, Ursane!” “Și ție, tot noroc!”
Dar n-a sffirșit cuvîntul Ursan și cade-n loc,
Străpuns de o săgeată ce-i intră-n piept adînc.
El scapă buzduganul, se pleacă pe oblînc
Și greu se prăbușește c-un geamăt de pe cal.

Tătarii ca zăvozii pe dînsul dau năval!
“În lături, litfe!” strigă la ei viteazul Dan,
Punîndu-se de pază la capul lui Ursan.
Cu calu-n mîna stîngă, cu pala-n mîna dreaptă,
Amenințînd cu ochii tătarii, mi-i așteaptă
Precum așteaptă zimbrul de lupi înconjurat
Să-i zvîrle cu-a lui coarne pe cîmpul spăimîntat.
Dar nici gîndesc păgînii să deie piept cu el,
Căci paloșu-i năprasnic e vultur de oțel.
Retrași în jur deoparte, nemernici, sperieți,
Ei scot din a lor arcuri un vifor de săgeți,
Și Dan, lovit în coaste, șoptește cu oftare:
“Ursane, pentru tine de-acum nu e scăpare!”
Zicînd, el cade-aproape, se sprijină-ntr-o mînă
Și paloșul lui ține în loc ceata păgînă.

O! Dane căpitane! puterile-ți slăbesc
Și norii pe deasupra-ți trecînd se învîrtesc.
Tu mori! și tătărimea s-apropie de tine!
Dar iată din pustiuri un alb vîrtej că vine
Și trece prin urdie ca printr-un lan de grîu.
E un voinic călare pe-un cal ce n-are frîu,
Voinic, în brîu cu paloș și pe grumaz cu salbă.
E Fulga, ce apare ca o fantasmă albă
Și grabnic pe-al ei tată răpește din grămadă,
Apoi cu el dispare ca șoimul cu-a sa pradă.

Alah! răcnesc tătarii cătînd cu groază-n urmă...
Dar ce văd ei deodată, căci glasul lor se curmă?

Ei văd curgînd pe dealuri arcașii din Orhei
Ce vin cu-o falcă-n ceruri, aprinși ca niște zmei!
Un lung fior de spaimă pătrunde într-o clipă
Prin deasa tătarime ce-i gata de risipă,
Și toți pe loc la fugă plec iute, se duc orbi,
Cum pleacă din cîmpie un nor întins de corbi.[...]

VII

Ghirai a trecut Nistrul înot pe calul său,
Luînd pe Dan rănitul ca pradă și trofeu.

.....
“Ghiaur! zice tătarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbii cînd coasa e vecină?”
“Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!”



Petru Jereghea. *Bătrînul*

Ghirai cade pe gînduri, lăsîndu-și capu-n piept,
Și, îmblînzindu-și glasul: “O! Dan, om înțelept!
Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulți tătari cuprins-ai de-ai morții reci fiorii!
Acum îți veni rîndul și ție ca să mori.
Privește! lîngă ușa călăul te pîndește
Cu ștreangul și cu pala ce-n mînă-i zîngănește.
Un semn, și capu-ți zboară la cîini și la vultûri,
Și sufletu-ți se pierde în lumea de ghiauri.
Dar însă îmi fac milă de ani și de-a ta minte,

Gîndind la bătrînețea ce-apasă-al meu părinte,
 Și vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
 De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!”
 Creștinul Dan, bătrînul cu suflet luminos,
 Înaltă-a lui statură și zice maiestos:
 “Ceahlăul sub furtună nu scade mușuroi!
 Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn nu voi.
 Deci, nu-mi convine viața mișelnic cîștigată,
 Nici pata fărdelegii în fruntea mea săpată.
 Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,




Un vierme ce mănîncă albeața din obraz.
 Cui place să roșească, roșească... eu nu vreau
 Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
 Alb am trăit un secol pe plaiul strămoșesc
 Și vreau cu fața albă senin să mă sfîrșesc,
 Ca după-o viață lungă, ferită de rușine,
 Mormîntul meu să fie curat și alb ca mine!
 Așa m-a deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie!

La trai fără mustrare și fără prihănie.
 Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri.
 Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
 Departe ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
 Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
 Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
 Să mai sărut o dată pămîntul țării mele!”

Uimit, Ghirai se scoală, cu mîna lui desface
 Unealta de robie sub care leul zace,
 Cumplitul lanț ce-l leagă cu strînse noduri sute,
 Și zice grabnic: “Tată, ia calul meu și du-te!”
 Bătrînul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
 Și-n aerul Moldovei se umflă pieptu-i rece,
 Și inima lui crește, și ochii-i plini de jale
 Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.
 Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
 Își pleacă fruntea albă, smerit își face cruce
 Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște
 Pămîntul ce tresare și care-l recunoaște...
 Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort,
 Suspină, șovăiește și, palid, cade mort!
 Iar hanul, lung privindu-l, rostește cu durere:
 “O! Dan viteaz, ferice ca tine care pierе,
 Avînd o viață verde în timpul tinereții
 Și albă ca zapada în iarna bătrîneții!...”



Teme și întrebări

1. Unde și când se desfășoară acțiunea poemului? Motivați răspunsul.
2. **Activitate în perechi.** Intitulați fiecare capitol al operei. Argumentați alegerile.
3. Formulați tema și ideea poemului. Motivați.
-  4. Folosind citate din text, realizați portretul lui Ursan și al Fulgăi.
-  5. Caracterizați-l pe Dan, reieșind din : a) trăsăturile lui fizice, morale; b) faptele eroului; c) atitudinea scriitorului și a altor personaje; d) părerile dvs.
-  6. **Activitate în grup.** Găsiți în text comparații. Cum motivați faptul că în text prevalează comparațiile?

Sugestii analitice

Inspirate din cîntece eroice bătrînești, balade și cronici, legendele istorice ale lui V. Alecsandri veneau să înnobileze sufletele și să fortifice brațele contemporanilor săi, care se pregăteau de Războiul pentru independență (1877-1878). Dacă ar fi să parafrăzăm vorbele unui tînăr confrate de-al bardului, și în versurile legendei a vibrat coarda care glăsuise cel mai deslușit, cel mai răscolitor în toate scrierile lui — struna iubirii de țară. Și se făcea ea auzită cu putere magică, întîi și întîi, cînd se adresa vremurilor falnicului voievod, crezul sfînt al căruia era și al întregii țări: “Cît va fi-n cer o cruce și-un Ștefan pe pămînt,/Nime nu va deschide Moldovei un mormînt,/ Decît Moldova-n lanțuri, mai bine ștearsă fie!/ Decît o viață moartă, mai bine-o moarte vie!” (“Dumbrava Roșie”)

Dorind să reînvie vremurile glorioase ale lui Ștefan cel Mare și fiind admirator al acestui domnitor moldovan, un îndrăgostit de istoria poporului, V. Alecsandri a creat poemul-legendă, poemul istoric eroic “Dan, căpitan de plai”.

Din acel veac măreț, plin de învățăminte coboară și eroul poemului. Bătrînul Dan, o stîncă solitară, se vede frămîntat în amurgul văleatului său de ispita înfruntării cu risipa umană; îi in mugurește în inimă visul răzvrătit al unor tinereți fără bîtrînețe, visul despre viața veșnică, despre nemoartea omului. De aceea și privește el “cu jale lungă, cum soarele apune”.

Dar cînd țara este iarăși pîndită de impas, căpitanul își anunță vrerea de pe urmă, care e aspirația lui neabătută — să-și vadă Patria liberă și prosperă, fie și cu prețul propriei vieți. Faptele și vorbele eroului ni-l caracterizează ca un adevărat tovarăș de cauză — altruist, fidel, iubitor.

Afecțiunea și admirația poetului față de protagonistul său le desprindem din nenumăratele intervenții ale celui dintîi. Curajul lui Dan, stoicismul și dragostea de moșie îl uimește pînă și pe dușmanul său cel mai cumplit. Iată de ce ultimele cuvinte ce proslăvesc virtutea vrednicului plăieș sînt ale lui Ghirai-biruitorul, care se simte răpus moralicește de măreția căpitanului: “O! Dan viteaz, fericite ca tine cine piere,/Avînd o viață verde în timpul tinereții/Și albă ca zăpada în iarna bătrîneții”. Astfel rotunjește autorul și una dintre ideile poetice magistrale din opera sa, formulînd concomitent crezul Omului și Cetățeanului care a fost întotdeauna.

Întru redarea fizică și sufletească a lui Ursan și Dan V. Alecsandri procedează în spiritul folclorului, atribuindu-le calități hiperbolice: “Om aspru, care doarme culcat pe buzdugan,/Ursan, pletos ca zimbrul...”

Sprintenă și ageră se dovedește a fi Fulga, care este de o rară frumusețe și prietena de luptă a lui Ursan.

Poemul abundă în comparații, metafore, personificări, hiperbole, epitete; găsim și o aliterație devenită celebră:”Deodată se aude un tropot pe pământ/ Un tropot de copite, potop rotopitor!”

Ritmul imbic și rima împerecheată fac astfel ca muzicalitatea versurilor să crească considerabil.

(După V. Senic)

Poemul

Opera “Dan, căpitan de plai” este considerată de unii critici un poem-legendă, deoarece un eveniment istoric este evocat prin intermediul modalităților basmice. Alții o consideră poem eroic. Poemul eroic, ca specie epică, se situează ca proporții între epopee și baladă. Acțiunea în poemul eroic este mai complicată decât în baladă, în el se povestesc fapte și întâmplări mărețe, săvârșite de personaje însuflețite de sentimente nobile. Descendent din epopeea antică, poemul eroic moștenește unele trăsături ale acestei specii: are ca temă trecutul istoric în momentele glorioase, exemplare; e scris în versuri, într-un stil înalt; prezintă personaje de excepție, care stîrnesc admirație.

Tema și ideea operei literare

Temă (gr. *thema*-problemă) — crîmpei de viață, cerc de evenimente, ales și reflectat de scriitor într-o operă literară, care sintetizează într-un ton unitar varietatea materialului concret vital.

Tema unei opere literare impune o selecționare strictă a materialului artistic ce urmează să fie prezentat în opera dată. Într-o operă literară (mai ales de proporții mai mari) deseori se deosebește tema principală de alte teme subordonate ei.

Idee (gr. *idea* — noțiune, gând) — gând, concepție despre realitatea înconjurătoare, considerat de filozofia materialistă ca produs al gândirii umane, ce reflectă lumea materială.

Ideea operei literare este gândul principal, concluzia ce reiese în mod consecvent și logic din problema pusă de autor în opera sa: dezlegarea acestei probleme.

Ideea operei literare e strîns legată cu tema ei: ele alcătuiesc baza unității ideologico-tematice a operelor literare.

Teme și întrebări

1. Prezentați modalități basmice care ar confirma părerea că “Dan, căpitan de plai” este un poem-legendă.

2. Demonstrați că “Dan, căpitan de plai” este un poem eroic. Argumentați.



3. Propuneți și scrieți pe tablă o listă de calități (însușiri) pe care trebuie să le posede un erou, un personaj legendar.

4. **Activitate în perechi.** Copiați lista calităților (punctul 3) în caiete în ordinea priorităților necesare (în opinia dvs.). Confrunțați această ordine cu cea propusă de colegul de bancă.

5. **Activitate în grup.** Găsiți fragmentele din poem în care personajul principal este caracterizat:

- a) ca un bătrîn înțelept;
- b) ca un viteaz luptător;
- c) ca un creștin (om al credinței).



6. Remarcați calitățile lui Dan și reacția hanului Ghirai, completînd tabelul:

Secvență din text arătînd comportările lui Dan	Reacția lui Ghirai și aprecierea acestuia
1. ...	1. ...
2. ...	2.
3.	3. ...



7. Imaginați-vă și descrieți, pe o pagină, portretul lui Dan în tinerețe.

8. **Activitate în perechi.** Înlocuiți următoarele epitețe din îmbinările date cu adjective simple: *inimă haină*; *cumplitul lanț*; *viață verde*; *suflet luminos*.



9. În baza finalului poemului, scrieți un eseu cu titlul: “Iubirea de moșie e un zid”.

10. Găsiți fragmentul în care vedem că Dan trăiește în comuniune cu natura.

11. Identificați cuvintele cu care autorul vorbește despre Fulga. Caracteriziți-o în raport cu basmele populare.

Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838–1907)

Unul din cei mai de seamă savanți și creatori de valori literare ai culturii moldovenești din sec. XIX a fost B. P. Hașdeu. El s-a născut la 26 februarie 1838 în satul Cristinești, regiunea Cernăuți, într-o familie cu vechi și bogate tradiții intelectuale: bunicul Tadeu, unchiul Bolislav, tatăl Alexandru Hîjdău au fost personalități cu diverse preocupări în domeniul litetarului, istoriei și folcloristicii.

Studiile primare și secundare le face în diferite orașe: Vinița, Kamenetș, Chișinău, iar cele universitare — la Harkov.

B. P. Hașdeu muncește îndelung și intens la cercetarea materialelor de arhivă și scoate la lumină numeroase documente și mărturii din perioada de



început a scrisului în limba moldovenească. Combătînd exagerările latiniștilor, B. P. Hașdeu prezintă un tablou autentic al originii și structurii gramaticale a limbii moldovenești. Actuale rămîn părerile lui despre limbă ca fenomen social, ce se dezvoltă odată cu evoluția societății: “Nimic mai social decît limba”.

Ca folclorist, B. P. Hașdeu a fondat o nouă școală care urmărea cercetarea, culegerea și editarea creațiilor folclorice.

În calitate de istoric, a publicat materiale de arhivă descoperite și puse în circulație de el, a proiectat o vastă “istorie critică” privind perioada puțin studiată a secolului XIV și a scris monografia “Ioan-Vodă cel Cumplit”.

Primele încercări poetice ale lui B. P. Hașdeu au îmbrăcat haina limbii ruse. Una din cele mai timpurii creații ale sale e o odă consacrată “patriarhului poeților moldoveni”, cum îl caracterizează el pe Constantin Stamati.

Opera poetică a lui B. P. Hașdeu, aparținînd maturității și scrisă în moldovenește, constă din două volume (“Poezie”, “Sarcasm și ideal”) și o seamă de versuri rămase în periodice.

Poezia lui B. P. Hașdeu e bogată în privința speciilor. A practicat fabula și pastelul, parodia și epigrama, acrostihul și balada; a scris o serie de legende inspirate din folclor, precum și balade istorice.

B. P. Hașdeu este inițiatorul pamfletului versificat în literatura moldovenească.

Teatrul, pentru B. P. Hașdeu, a fost un mijloc de propagare a idealurilor nobile, o forță mobilizatoare, cu ajutorul căreia se putea lovi în plăgile societății rău întocmite. Stăpînit de grija formării unui repertoriu național, a scris cîteva piese, printre care și poemul dramatic “Răzvan și Vidra”.

B. P. Hașdeu a scris multe lucrări în proză (romanul “Ursita”, nuvela “Duduca mămuca” ș.a.), dar lucrarea principală în domeniul prozei rămîne monografia “Ioan-Vodă cel Cumplit”.

Datorită activității multilaterale, B. P. Hașdeu devine cunoscut peste hotare și este ales membru al Societăților academice din Franța, Bulgaria, Belgia, Serbia, S.U.A. ș.a.

După moartea prematură a unicei sale fiici — poeta Iulia Hașdeu — e cuprins de mare durere, ce se răsfrînge adînc asupra activității sale. Moare la 25 august 1907.

Importanța aflării lui B. P. Hașdeu în Ucraina și, în deosebi, a anilor de studiu la Universitatea din Harkov, pentru formarea lui ca cetățean-patriot, a fost cercetată în literatura de specialitate.

De Harkov sînt legate și începuturile activității lui literare, creațiile lui din tinerețe în limba rusă.

Interesul lui B. P. Hașdeu pentru folclorul ucrainian s-a manifestat foarte de timpuriu sub influența tatălui său Alexandru Hîjdău, al cărui nume ocupă un loc de cinste printre primii folcloriști ucraineni.

Tot în perioada studierii la universitatea din Harkov, B. P. Hașdeu vădește preocupări pentru cronicile ucrainene, în particular, pentru cronică lui Grigorie Grabeanka, care a fost publicată în 1854 și a trezit un mare interes

obștimii. În povestirile cronicarului ucrainean el a găsit multe pagini interesante din istoria Moldovei și a poporului moldovenesc. Tocmai cunoștința cu cronica lui Grabeanka a fost unul din temeiurile pentru afirmația cunoscută și deseori citată a tînărului B. Hașdeu: “Ocupîndu-mă neîncetat de istoria țării mele — a Moldovei — am găsit atîtea episoade pentru poezie, atîta hrană pentru suflet, încît fără să vreau m-am mirat de mulți dintre poeții și romanțierii noștri, care, răsfoind în arhive pentru a găsi oarecare episoade din istoria Franței și Germaniei, nu dau atenție propriei lor istorii”.

Printre numeroasele referiri la izvoare din autori în diferite limbi în monografia “Ioan Vodă cel Cumplit” găsim o referire și la un cîntec popular ucrainean despre unul din tovarășii de luptă ai lui Ioan-Vodă — hatmanul cazacilor zaporojeni, care i-au venit în ajutor în zile de grea cumpănă și i-au rămas credincioși pînă la ultima suflare, — Ivan Svircevskii. Acesta nu este singurul caz, cînd B. Hașdeu se adresează folclorului ucrainean. În lucrările sale științifice el se referea foarte des la creația populară ucraineană pentru a stabili paralele.

Un interes mai mare prezintă însă două lucrări ale savantului, scrise exclusiv pe bază de material folcloric ucrainean. Prima din ele — “Ștefan cel Mare și Italia” — este consacrată unei înregistrări străvechi a cîntecului popular ucrainean “Dunăre, Dunăre, de ce ți-i apa tulbure...”.

A doua lucrare a lui B. Hașdeu este “Poezia poporană rutenă în legătură cu istoria națională”. În ea se dă o înaltă apreciere creației populare ucrainene și se subliniază importanța ei ca izvor istoric pentru studierea istoriei nu numai a poporului ucrainean, ci și a celui moldovenesc.

Dar importanța cea mai mare a lucrării amintite constă tocmai în faptul, că și aici B.P. Hașdeu s-a afirmat ca inovator, punînd bazele unei noi tradiții — studierea relațiilor folclorice moldo-ucrainene. După dînsul, cercetătorii moldoveni s-au adresat în repetate rînduri folclorului ucrainian, folosindu-l ca sursă autentică a raporturilor istorice dintre popoarele moldovenesc și ucrainean.


B.P. Hașdeu nu s-a mulțămît numai să analizeze tematica moldovenească în folclorul ucrainean. Ca un adevărat om de știință, el a pătruns mai adînc esența fenomenului și l-a înțeles, relevînd comunitatea motivelor și chipurilor din folclorul moldovenesc și cel ucrainian. Un exemplu strălucit în această privință era, după părerea autorului, motivul bunului rămas de la lume și al morții cazacului în stepă din dumele ucrainene și adresarea ciobanului oiței bîrsane din baladele moldovenești.

Articolul “Poezia poporană rutenă în legătură cu istoria națională” este o mărturie a cunoașterii temeinice de către B. Hașdeu a folclorului ucrainean.

Teme și întrebări

1. Relatați succint informațiile biografice despre B. P. Hașdeu.
2. **Activitate on grup.** a) Împărțiți clasa în 4 grupuri, iar articolul “Izvoarele ucrainene ale operei lui B. P. Hașdeu” (“Lucașfăruș”, № 35,36,37,2004) — în 4 părți. Citiți-l, apoi alcătuiți planul informației pe care o va prezenta fiecare grup.

b) Prezentați informația (fiecare grup — partea sa) “Izvoarele ucrainene ale operei lui B. P. Hașdeu” (oral).

 3. Rezumați informația pe care a prezentat-o grupul din care ați făcut parte dvs.

IOAN-VODĂ cel CUMPLIT

(fragmente)



§ 48. — Mai sus de Bender, cam în prejmele Lăpușnei, deja pe teritoriul moldovenesc, avangarda condusă de hatmanul Stăvilă surprinse un detașament de inamici, turci și tătari.

Ei erau siguri că Ioan-Vodă se află departe, la Brăila.

Atacați în pripă și descurajați chiar înainte de lovire, dușmanii fură înfrinți, risipiți, alungați, secerăți.

Abia o mie reușiră a scăpa teferi la Bender, ducînd cu sine ciurma spai-meii.

§ 49. — Ioan-Vodă, ajungînd la cîmpul luptei, nu permise nici un moment de zăbavă.

Înainte cu toții!

Pe șes, sub murii Benderului, stătea un alt detașament de vrăjmași, la care se adăugaseră acum fugarii de la Lăpușna.

Aastă dată îi lovi însuși Ioan-Vodă.

Goniți pînă la porțile Benderului, învinșii intrară îndată cu învingătorii.

Orașul fu cuprins; puțini izbutiră a se închide în citadelă.

Urmă, firește, un jaf frate geamăn cu acela de la Brăila, cu acea numai deosebire că, în cazul de față, prada, din necesitate, fu mai modestă.

§ 51. — După izbîndă, eroul nostru, lăsînd fără asediu citadela, după cum făcuse la Brăila, se așeză cu tabăra dinaintea Benderului, cu fața spre inamic și cu dosul spre hotarul Moldovei.

Aici el dade armatei sale, pentru prima oară, un dublu interval de repaos: opt zile.

Această neobișnuită prelungire avea o gravă cauză politică.

Încă la începutul războiului Ioan-Vodă scrisese către doi dintre cei mai puternici din aristocrația polonă, rugîndu-i să-l ajute la nevoie chiar contra poruncilor turciturului lor rege.

Unul era celebrul Laschi, prea adesea menționat în cursul acestei istorii. Celalt era principele Ostrogschi, guvernatorul Poloniei meridionale.

Ambii magnați erau în stare de a pune sub arme 20 000 de oameni aleși, călări sau pedestri, prevăzuți cu arme de mână, însoțiți de artilerie, și conduși de căpitani deștepți; ei bine! pentru un asemenea contingent, mai frumos decît acel al regelui Sardiniei în campania de la Crimeea, — pentru un asemenea contingent Ioan-Vodă putea pierde patru zile peste număr.

Poziția de la Bender era în cazul de față cea mai potrivită: puțin mai sus, de ceea parte a Nistrului, se începea teritoriul polon, pînă la care era abia vro cîteva ore de depărtare.

§ 52. — Aflînd de bătaia de la Lăpușna și de arderea orașului Bender, san-jacul de Accherman trimise 10.000 de păgîni în sprijinul citadelei, rămase pînă acum în mîinile otomanilor.

Ioan-Vodă cheamă ne Svircevski, cel mai renumit dintre căpitanii cozacilor.

“Voiesc a-ți arăta astăzi o deosebită a mea încredere, îi zise principele: ia cozacii voștri și trei mii din călărimea moldovenească; o oaste vrăjmașă se apropie pentru a ne respinge de aici; așteapt-o și zdrobește-o; fă astădată ca slava biruinții să fie numai a ta!”

Cozacul se simți măgulit pînă în adîncul amorului propriu: cuvintele lui Ioan-Vodă l-ar fi făcut erou, să nu-l fi făcut erou natura.

§ 53. — De ce oare principele nu porni cu toate forțele sale într-o întîmpinarea inamicului?

Sau de ce oare, detașînd un corp de oaste, el nu-i porunci a merge mai departe, iar nu de a aștepta pe dușman chiar în apropierea Benderului?

Aceste două întrebări sînt foarte legitime: un general e dator a da seamă de toți pașii săi, arătînd limpede, pentru ce a făcut așa cum a făcut și nu altminterlea, și probînd lămurit că trebuia să facă anume cele făcute.

Să se fi mișcat Ioan-Vodă cu întreaga armată, el lăsa garnizoanei din citadela Benderului facultatea de a-l lovi din dos, încît s-ar fi pus el singur între două focuri.

Să fi înaintat detașamentul său prea departe, rămînea fără sprijin la caz de nenorocire; iar detașamentul fiind învins, pe de o parte, demoralizarea, intra în toată masa armatei moldovene, pe de altă parte, garnizoana din Bender se unea cu contingentul de la Accherman și ne ataca cu un adaus de forță materială și morală.

Așa dară, Ioan-Vodă fu constrîns a nu porni cu toate forțele sale, ci numai a dezlipi un detașament, poruncindu-i a nu se prea depărta cumva de prejmetele Benderului.

§ 54. — Locul, unde stătu Svircevski, așînînd calea turcilor, era într-o așa distanță de la tabăra lui Ioan-Vodă, încît urcînd vreo movilă din acele cu care

e acoperit aici în abundență tot litoralul Nistrului, principele observa cu ochii săi toate evoluțiile bătăliei.

Citadela de la Bender se afla la mijloc între dosul detașamentului lui Svircevski și între fața taberei lui Ioan-Vodă.

Această ingenioasă dispoziție a armatei moldovene îi asigura victoria chiar mai înainte de a se fi încins lupta; căci:

1. Să fi ieșit garnizoana turcă din citadelă pentru a lovi pe dindărăt detașamentul lui Svircevski, în aceeași clipă Ioan-Vodă s-ar fi repezit, lovind-o tot pe dindărăt pe ea însăși, ceea ce ar fi adus după sine căderea citadelei în mâinile moldovenilor.

2. Contingentul turc, venit de la Accherman, să fi reușit a tulbura detașamentul lui Svircevski, Ioan-Vodă pe dată ar fi mișcat în ajutoru-i alte două sau trei mii de oameni, fără a înceta de a ține totodată închisă ieșirea din citadelă.

§ 55. — În bătaia de la Bender Svircevski fu ceea ce fusese Dumbravă în bătălia de la Jiliște: cel mai inteligent executor al ordinilor unui om de geniu.

Fără doi-trei ca aceștia, oare s-ar fi putut realiza miraculoasele izbânde ale lui Ioan-Vodă?

Atingem o chestiune care interesează toate popoarele și toți secolii în genere; și care ne va interesa mâni-poimâni pe noi înșine, în specie.

A întreba cum ar fi mers Ioan-Vodă fără un Dumbravă sau un Svircevski este a întreba cum ar fi mers Bonaparte fără un Nei, un Miurat, un Lann.

A întreba cum ar fi mers Bonaparte fără un Nei, un Miurat, un Lann este a întreba cum ar fi mers Columb fără busolă.

Columb ar fi inventat busola și tot izbutea a merge înainte; Bonaparte ar fi descoperit pe mareșalii săi în toate unghiurile Franței; Ioan-Vodă ar fi creat pe un alt Svircevski și pe un alt Dumbravă.

Prima și fundamentala trăsătură a oamenilor mari, în orice ram, este că lor nu le lipsesc niciodată instrumente; prima și fundamentala trăsătură a oamenilor mici, iarăși în orice ram, este că ei nu văd instrumente zăcînd la picioarele lor și în zadar își frîng capul căutîndu-le aiurea.

Sub Ludovic XVI Nei ar fi murit dogar, Lann— vizitiu, Miurat — birtaș; trebuia un Bonaparte ca să recunoască în ei stofa de generali.

Svircevski nu fusese nimic cît timp se afla în Polonia, Dumbravă era necunoscut sub predecesorii lui Ioan-Vodă...

Oamenii de geniu creează tot, tot, pînă și unelte ale creației!

Prin dogării, prin birturi, prin grajduri, mulți Nei, Lanni și Miurași oftează în tot momentul după un soare care să pătrundă cu razele sale pînă la soiosul lor întuneric.

§ 56. — Svircevski își așeză detașamentul în următoarea ordine.

Cozacia formau linia de bătaie.

La aripa stîngă erau patru centuri cu sulițe, în centru patru centuri cu puști, la aripa dreaptă patru centuri cu arce.

La spatele acestora se lungea un șir de colnice, din dosul cărora se ascuseră trei mii de călărimă moldovenească.

De-nții pușcașii și arcașii descărcară o ploaie de săgeți și de gloanțe, pentru a produce o dezordine în centrul și în aripa stîngă a dușmanilor.

Apoi sulițașii făcură atac asupra aripei drepte.

Inamicii concepură, și trebuia să conceapă ideea, pe acest corp, azardat prea înainte, să-l despartă de celelalte două corpuri cozace, rămase pe loc.

Deci, ei își mișcă centrul și dreapta asupra pușcașilor punîndu-se la mijloc între aceștia și între sulițașii cei încăierăți cu aripa dreaptă.

Pe baza atării combinații, turcii își închipuiau a fi căpătat un avantaj decisiv, putînd acum a înconjura pe cei opt sute de cozaci, lipsiți de o aripă, al căreia teren rămase gol, și care și aceea, izolată la o parte fără nici un sprijin și compusă numai din patru sute de sulițași, căta neapărat a fi tăiată în bucăți.

În acest mod cîmpul bătăliei, în urma evoluțiilor, prezenta două trupe: mai încoace, peste 6 000 de turci strîngînd 800 de cozaci; mai încolo, din dos, 3000 de cozaci strînși de peste 3 000 de turci...

Sosi momentul oportun.

Pușcașii și arcașii cozaci, precum ziserăm, stăteau răzemați de niște colnice la spatele cărora se ținea în embuscadă cavaleria moldovenească.

Cînd cornurile atacului turc, silindu-se a încinge pe cei 800 de cozaci, se apropiară de linia colnicelor, de îndată moldovenii săriră cu răcnete la dreapta și la stînga.

Turcii se treziră înconjurați ei înșiși.

Îi cuprinse o panică.

Victoria fu completă.

Lupta durase numai o oră.

Toată pierderea detașamentului moldovenesc abia trecea peste o sută de morți.

Din turci, cei mai mulți așternură cîmpul, puțini scăpară cu fuga, vro două sute fură prinși.

Ioan-Vodă, privind din tabăra de lîngă Bender, aplauda pe copiii geniului său.

Oare să fi aplaudat și garnizoana turcă, privind la spectacol și mai bine, din vîrfurile citadelei?

Teme și întrebări

1. Ce scop urmărea Ioan-Vodă dîndu-i armatei sale opt zile de repaos?

2. De ce cuvintele lui Ioan-Vodă “l-au măgulit pînă-n adîncul amorului propriu” pe Svircevski?

3. **Activitate în perechi.** Citiți § 53 al părții “Căpitanul” și răspundeți desfășurat la întrebarea: “De ce principele moldovan nu porni cu toate forțele sale întru întîmpinarea inamicului?”

4. Aflați din conținutul § 19, partea a patra “Catastrofa”, care era numărul luptătorilor armatei moldovenești și ai celei turcești și prezentați clasei o informație.

Sugestii analitice

Un loc aparte în creația lui B. P. Hașdeu îl ocupă monografia “Ioan-Vodă cel Cumplit”, scriere ce întrunește armonios calitățile unei lucrări științifice erudite și ale unei opere literare inspirate. Cu ocazia publicării primei ediții în 1865, Hașdeu mărturisea că a procedat la realizarea acestei narațiuni ca “un adevărat istoric”, folosind și mijloace specifice scrierilor artistice.

“Ioan-Vodă cel Cumplit” evocă într-o formă literară atrăgătoare una dintre cele mai glorioase pagini din istoria Moldovei, trecută până la Hașdeu sub tăcere sau prezentată în mod neobiectiv de cronicarul Grigore Ureche și de alți istorici moldoveni, rămași prea puțin entuziasmați de politica internă a acestui brav domnitor, îndreptată împotriva marii boierimi și a clerului. Simpatia lui B. P. Hașdeu pentru Ioan-Vodă își află izvorul în tendința domnitorului de a se sprijini pe păturile largi ale poporului, ceea ce corespundea și concepțiilor scriitorului. Hașdeu face aluzii la problemele arzătoare sociale și politice din vremea sa, căutând să arate că măsurile și reformele democratice și patriotice, pentru care milita în publicistica sa din anii șaizeci, erau întru totul în spiritul tradițiilor progresiste ale țării.

“Ioan-Vodă cel Cumplit” uimește prin bogăția surselor citate în cele 324 de note și în șirul de “dezvoltări analitice” de la sfârșitul operei. Lucrarea se compune din prefață, introducere, cinci capitole, epilog.

În primul capitol, intitulat “Aventurierul”, viitorul domn colindă țări străine în căutarea sprijinului de a ocupa tronul Moldovei, dar îl obține de abia la o vîrstă înaintată din partea Imperiului Otoman. În cursul celor doi ani de domnie (1572—1574) Ioan-Vodă se manifestă ca un diplomat priceput și reformator progresist. În politica externă el pune cumpănă între Turcia și Polonia, caută apropierea de Cnezatul Moscovei, guvernat pe vremea aceea de Ivan cel Groaznic, leagă prietenie cu cazacii zaporojeni. În țară îi înlătură de la conducere pe reprezentanții marii boierimi, se răfuiește cu o parte din cleri, caută să se sprijine pe mica boierime și pe masele largi ale poporului.

Cînd vine momentul de a porni lupta decisivă pentru scuturarea jugului turcesc, Ioan-Vodă adună o oaste nu prea numeroasă de moldoveni și, ajutat de cazaci, aplică în primele două luni de război lovituri zdrobitoare puternicilor armate ale Imperiului Otoman: cîștigă bătălia de la Jiliște, cucerește Muntenia, cuprinde Brăila, risipește detașamentele de turci și de tătari de la Lăpușna, asediază cetatea Bender. În cele din urmă, însă, este înfrînt și ucis.

Expunînd principiile strategiei militare ale lui Ioan-Vodă, care i-a surprins pe contemporani, B. P. Hașdeu menționează, că “Annibal, Cezar, Vallenștein, Frideric cel Mare, Napoleon nu avură nici ei alte principii... deși fiecare le aplica în modul cel mai potrivit cu împrejurările propriei sale epoci”. Despre proverbiala bravură a moldovenilor în sec. XVI sînt citate mărturii din scrierile diferiților autori străini. “Un popor dur și războinic”, “cam barbar, dar foarte ager în arta militară”, “oameni foarte viteji”, “meșteri de a mînui

sulița și de a se apăra cu scutul”, “neîntrecuți arcași” — iată doar câteva din aprecierile elogioase la adresa ostașilor moldoveni. Vitejia și iscusința militară a moldovenilor, după părerea lui Hașdeu, izvorau din convingerea că ei luptă pentru interesele patriei.

Descriind acțiunile săvârșite de Ioan-Vodă atît în timp de pace, cît și pe cîmpul de luptă, Hașdeu utilizează un material lexical extrem de bogat și de variat, introduce o mulțime de termeni noi, citează în traducere pasaje din operele unor autori de peste hotare, apelează la creații poetice populare. Stilul este, însă, de factură romantică, pe alocuri prea afectat, retoric, apogetic.

Înfățișarea exterioară a lui Ioan-Vodă, zugrăvită de Hașdeu, trădează o “mare putere de voință, agerimea minții și cruzimea nepotolită”. Domnitorul avea “față închisă, păr des și negru ca pana corbului, nas coroiat, o frunte înaltă, lată la rădăcină și strîmtîndu-se în partea superioară”. Portretul acesta îl completeau “niște ochi mici și negri, în care se răsfrîngeau cu o deosebită energie și repeziciune toate pasiunile și toate mișcările sufletului: în momente de mulțumire prin expresia cea mai simpatică, în momente de mînie se umpleau de sînge, fulgerînd din umbra unor stufoase sprîncene ce se îmbrănau, zburlite prin convulsiva acțiune a nervilor”.

Schițînd mai întîi situația politică din țările Europei în anii domniei lui Ioan-Vodă și făcînd “inventarul capetelor încoronate” în momentul acela, autorul a avut intenția să prezinte pe acest “fond sau cer” un principe din țărișoara Moldovei, “pe care numai cea mai neagră trădare îl putu opri de a nu da o altă față Europei”, salvînd-o de amenințarea turcească.

Bazat pe o vastă informație istorică, ce epuizase aproape toate izvoarele scrise în diferite limbi și entuziasmat de figura excepțională a domnitorului, Hașdeu n-a putut scăpa de unele exagerări în aprecierea concepțiilor lui democratice. De pildă, reformele administrative ale lui Ioan-Vodă sînt socotite de Hașdeu ca “o luminoasă presimțire” a tezelor socialistului utopist Saint-Simon.

Monografia “Ioan-Vodă cel Cumplit”, după cum s-a spus, este nu numai o operă științifică. Forma aleasă, în care Hașdeu și-a înveșmîntat gîndurile, imaginația efervescentă, ce completează documentele, datele științifice, insuflă de viața reală, portretele omenești, zugrăvite cu măiestrie, tablourile batalice sau cele de jaf și teroare, prezentate în toată cruzimea lor, frumoasele comparații și analogii făcute pe parcurs, antitezele izbitoroare și apropierile neașteptate dintre epoci și oameni, stările de spirit ale personajelor și trăirile lăuntrice ale autorului-patriot, mijloacele lexicale adecvate și elementele din creația populară orală asimilate organic — toate acestea imprimă operei hașdeene farmecul unei captivante scrieri artistice și rețin mereu viu interesul cititorului, făcîndu-l părtaș la bucuriile prilejuite de victoriile viteazului domnitor moldovan, dar și la tragedia înfrîngerii și a morții lui.

În prefața primei ediții Hașdeu mărturisea că “inima simțea în adîncul său ceea ce scria condeii; iar cînd inima simte, condeii devine scurt, laconic,

iute ca bătaile pulsului”. Pe alocuri narațiunea ia caracterul unei confesiuni a autorului, pe care-l copleșesc sentimentele, prilejuite de cele comunicate în legătură cu marea epopee a luptei de eliberare, dusă de moldoveni. “Scriind aceste rînduri în singurătatea nopții, cînd misterul naturii și tăcerea oamenilor duc imaginația departe, departe la ceea ce nu mai este, sau ceea ce nu este încă, uitînd prezentul și confundînd într-o rază trecutul și viitorul, se destăinuiește el, mă cutremură bătaia inimii, mă arde focul capului, mă furnică prin sînge fluvii de forță, mă electrizează o șoaptă ce vine nu știu de unde, din mine sau din afară...”

Scriitorul nu poate povesti imparțial, atunci cînd e nevoit să relateze despre scenele de jaf ale învingătorilor, despre suferințele celor neputincioși de a opune rezistență, despre trădarea unor mari demnitari moldoveni, ce trec, în momentele de grea cumpănă, de partea dușmanilor țării. Fapta aceasta îi prilejuiește scriitorului asemenea gînduri: “Dar nu fu, nu este, nu poate fi nici o penalitate destul de crudă pentru a corespunde cu fapta unui vînzător de patrie!

A împinge milioane de frați pentru secole în abisul sclaviei este un atentat nu contra unui om, nici chiar contra unei singure națiuni, ci contra a zece, a douăzeci de popoare, ce se nasc unul după altul și se numesc generații”.

Pentru mult timp se reține în memorie groaznicul tablou, sugerat de o propoziție scrisă din fuga condeiului, și amplificat de imaginația cititorului: “Ioan-Vodă dede acum armatei sale o deplină libertate de a se scălda cu toții în sîngele vrăjmașului, de a se răsfața în pradă, de a se îmbuiba în păcate”. Tabloul sugerat de aceste scurte informații prinde contururi și mai clare, cînd autorul citează în continuare un pasaj zguduitor din lucrarea unui istoric italian, care descriese jaful Romei de către cotropitorii francezi, crimele oribile, săvîrșite de învingători.

Interesantă este compararea lui Ioan-Vodă cu “vulturul ce de pe vîrfurile stîncii pîndește și pe pușcașul de care trebuie să se ferească și biata turmă din care își va ochi o victimă”, precum și analogia dintre veniturile fiscale, ce se scurg într-o singură caznă și apele unor rîulețe unite într-un singur rîu: “...cursul apei fu schimbat și canalizat în profitul tronului astfel, încît pîraiele cele împrăștiate, numeroase și umflate, se reduseră deodată la proporțiile unui singur fluviu de aur”. Iar atunci cînd ni se vorbește de teritoriul Basarabiei, “lungit între Prut și Nistru, cu picioarele muiate în Marea Neagră și cu fruntea umbrită la poalele Carpaților”, ni se pare că vedem un uriaș viu, ce descinde din poveștile populare.

Uneori în subtextul unor tablouri idilice deslușim ironia fină a scriitorului. Iată, de pildă, tabăra dușmană, surprinsă înainte de bătălia de la Jiliște, unde moldovenii au obținut o victorie strălucită: “Inamicii visau. Visuri dulci de victorie, de triumf, de pradă!

Turcii visau paradisul lui Mohamed pe unduiosul sîn al frumoaselor roabe moldovence.

Muntenii și secuii, smeriți tovarăși ai otomanilor, dobândeau în vis tot ce nu trebuia păgînului: turme de porci”.

Cu deosebit talent utilizează Hașdeu folclorul străin pentru caracterizarea unor situații. Vorbind despre starea jalnică a țărănimii în momentul suirii lui Ioan-Vodă pe tronul Moldovei, scriitorul nu se mulțumește să numească factorii care contribuiseră la sărăcirea completă a sătenilor, în primul rând, arbitrarul boierimii hrăpărețe, crunta exploatare. El amintește și despre un cântec popular din evul mediu, pe care îl citează după o lucrare a istoricului francez Tierie: “Ți se pare că auzi răsunetul cântecelor țărănești din întunericul feudal al evului mediu: “Stăpînii ne fac numai răutăți; ei nu ne dau nici cuvînt, nici dreptate; ei au toate, iau toate, mănîncă toate, lăsîndu-ne a trăi în sărăcie și în durere””. Datorită folosirii creației orale, efectul artistic al scrierii sporește simțitor. Cu alt prilej Hașdeu reproduce o frumoasă legendă (valorificată anterior în poezia “Ionașcu-Vodă”), pe care o prețuiește mai ales pentru că ea “tindea... a da o idee pitorească de bogăția pașalelor turci de atunci”. “Detășamentul lui Svircevski prinsese, între alții, pe însuși agaua, capul armatei turce, bărbat frumos, înalt, plin de farmecul manierelor, și afit de bogat, încît voind a se răscumpăra din mîinile cazacilor, pentru ca să nu-l ducă înaintea teribilului Ioan-Vodă, le-ar fi propus să-l cîntărească de șase ori, contrabalanzîndu-l o dată cu mîrgăritar, de două ori cu aur, de trei ori cu argint”. Dar cazacii rămîn credincioși lui Ioan-Vodă și resping propunerea turcului.

Ca și în alte scrieri cu tematică istorică, în monografia “Ioan-Vodă cel Cumplit” tratarea unui subiect din trecut îi prilejuește autorului abordarea unor probleme actuale pentru acel timp. Vorbind despre faptele domnitorului ori ale boierilor, despre viața politică ori starea socială din Moldova sec. XVI, scriitorul face o paralelă cu oamenii politici de pe vremea sa, cu situația din societatea contemporană, tinde să contrapună stările de lucruri din cele două epoci, muștrîndu-i ori îmbărbătîndu-i pe concetățeni.

Hașdeu vedea în trecutul istoric al poporului un îndrumar pentru urmași. Și ceea ce nu izbutise să facă Ioan-Vodă erau chemați să înfăptuiască oamenii din generația lui Hașdeu. “Fiecare fapt istoric, afirma scriitorul, este o învățătură, adresată într-un moment oarecare ce se va ivi cîndva în viitor...”

Zilele noastre mi se par a fi anume ora care răspunde la vechea lecție a lui Ioan-Vodă...”

Monografia lui Hașdeu rămîne nu numai lucrarea științifică cea mai cuprinzătoare și mai bogată în informații despre personalitatea și domnia furtunoasă a acestui erou național, plasat de autor la locul ce i se cuvine în istoria Moldovei, dar și ca o scriere literară valoroasă, pe care și-o revendică cu tot temeiul istoria literaturii moldovenești.

Monografia

Termenul provine din fr. *monographie*. Studiu de adâncime și amploare, care tinde a epuiza tot ceea ce este de spus în jurul unui subiect de interes public, dintr-un anumit domeniu. Cea mai pretențioasă formă de contribuție exegetică și documentară, implicând din partea autorului nu numai erudiție, dar și o viziune critică, în măsură a duce la o valorificare a lucrurilor, în adevărata și întreaga lor semnificație. În sectorul cercetării literare, *monografia* privește de obicei fie viața și opera unui scriitor, fie fenomenul reprezentat de un *curent literar*, fie destinul unui *gen* literar, fie o problemă de relații literare etc. Istoria literară moldovenească cunoaște manifestări exemplare prin studiul științific, consacrat unei anumite teme, personalități, tratate fundamental și multilateral. De exemplu, monografia lui B.P.Hașdeu “Ioan-Vodă cel Cumplit” — una din cele mai documentate monografii din literatura moldovenească, bazată pe izvoare extrem de bogate și variate.

Întrebări și teme



1. **Activitate în grup.** Caracterizați-l pe Ioan-Vodă folosind citate din text.

2. Apreciați personal atitudinea lui B. P. Hașdeu față de evenimentele descrise în lucrare.



3. Demonstrați importanța și măreția evenimentelor istorice descrise de B. P. Hașdeu în monografia sa, pornind de la citatul extras din drama istorică a lui D. Matcovschi “Ioan-Vodă cel Cumplit”:

Ioan-Vodă: *Necazul nostru-i mare, dar am ș-o bucurie:
Cazacii de la Nipru ne-au auzit chemarea.
Deci, nu sînt moldovenii în astă luptă singuri!
Și-i mai voinic voinicul, cînd simte lîngă umăr
Un umăr de prieten...”*

4. Demonstrați că Svircevski, căpitanul cazacilor, a fost un bun strateg în lupta împotriva turcilor (§ 56,57, partea III).

5. Conspectați pasajele mai importante, ce descriu relațiile de prietenie dintre moldoveni și popoarele vecine la acel moment istoric.



6. Ce și de ce impresionează astăzi monografia “Ioan-Vodă cel Cumplit”, scrisă cu mai bine de o sută de ani în urmă?



7. Depistați acele secvențe din monografie, în care se evidențiază patriotismul și eroismul oamenilor din popor.

9. Într-o frază, străduiți-vă să conturați tema monografiei “Ioan-Vodă cel Cumplit”.

Mihai Eminescu (1850–1889)



Mihai Eminescu s-a născut la 15 ianuarie 1850 în Botoșani. Tatăl său, Gheorghe Eminovici, de obârșie din țărani bucovineni, administrează în tinerețe, ca vechil, moșii boierești. Agonisește bani și cumpără o moșie la Ipotești, aproape de Botoșani.

Familia lui Gheorghe Eminovici era numeroasă. Mihai este al șaptelea copil din cei unsprezece.

Om iubitor de carte, G. Eminovici caută să instruiască copiii în școli alese. La Cernăuți, M. Eminescu învață în clasele III și IV de școală primară, apoi la gimnaziu. Avea mare atracție de istorie, literatură, limbi străine, dar nu se împăca cu disciplina școlară.

Stăpînind la perfecție limba germană, M. Eminescu citește în traducere marile monumente de literatură universală. S-a aflat la Cernăuți șapte ani. A trăit în gazdă la profesorul său Aron Pumnul. Cînd Aron Pumnul moare, M. Eminescu publică prima sa poezie “La mormîntul lui Aron Pumnul”, scrie o serie de poezii pe care le trimite la revista “Familia”, editată de Iosif Vulcan, la Pesta. Poeziile sînt publicate. Cu această ocazie Vulcan schimbă numele tînărului poet în Eminescu.

În toamna anului 1869, M. Eminescu devine student al Universității din Viena. Citește mult, frecventează regulat teatrele, scrie și publică poeziile “Venere și Madonă” și “Epigonii” în revista “Convorbiri literare”.

La Viena, M. Eminescu face cunoștință cu Veronica Micle, care joacă un rol însemnat în viața poetului.

Face studii sistematice și se pregătește de doctorat, dar, hărțuit de nevoi, nu are posibilitatea să facă teza de doctorat. Este hotărît să muncească. Devine director al bibliotecii centrale din Iași, apoi — revizor școlar. În acest timp face cunoștință cu Ion Creangă.

După cîțiva ani de muncă extrem de istovitoare, Eminescu, omul care se bucura în tinerețe de o sănătate excepțională, îmbătrînește înainte de vreme. Conștiința poetului se întunecă. Cu bani adunați de prieteni este trimis la un sanatoriu din Viena. În vara anului 1885 se tratează la Odesa.

Ultimii ani ai vieții sînt o lungă agonie a conștiinței poetului. La 15 iunie 1889, după o dureroasă și zbuciumată viață, Mihai Eminescu pleacă dintre cei vii. De la poet n-a rămas nici urmă de avere. Toată viața lui n-a avut mai mult decît o măsută simplă de brad, două scaune și o ladă de cărți. În schimb, a lăsat o operă nemuritoare, care, înaintînd în timp, capătă o importanță din ce în ce mai mare.

...Poetului i se mai ameliorase sănătatea. Nu fără ajutorul tratamentului urmat la liman. La acea vreme sanatoriul de la Kuialnik — un sătîșor de lîngă Odesa — devenise celebru.

Nămolul de la Kuialnik, despre care scria Eminescu “mă coc în glod de 30 de grade Reaumur” — o substanță cu culoare cenușie-întunecată, cu miros înțepător de amoniac și hidrogen sulfurat — era extras de pe fundul Limanului și adus cu o luntre trasă de funii de edecari la mal, iar de aici — la băile stabilimentului. Odată folosit, e transportat cu aceeași luntre și aruncat, pentru “regenerare”, din nou în lac — la o distanță de “150 stînjeni de la mal”.

În timpul tratării poetului nostru la Odesa, nămolul era “servit” pacienților în diverse modalități: sub forma unor băi numite “egiptene”, de pildă. Procedura era efectuată chiar pe malul Limanului: bolnavul se ungea cu un strat de noroi și stătea întins la soare, pînă cînd noroiul se usca, începînd a se coji, după care suferindul îl spăla, scufundîndu-se în apa lacului...

După ce pleacă de la Kuialnik, Eminescu se mută la Odesa “într-un hotel de mîna a treia — “Strasburg”, în așteptarea vizării pașaportului și a “francilor” de drum. Nu-i rămăseseră bani nici să se ducă “la cafenea măcar”.

Îi scria la 2 septembrie lui Novleanu: “eu am fost, pot zice, cel din urmă care a părăsit stabilimentul”. Plecase probabil din Kuialnik la 1 septembrie, cînd se achitase cu medicul, plătindu-i suta de ruble — costul tratamentului, căci, preciza poetul, “bani i-am primit abia ieri”, adică la întîi al lui răpciune.

Clădirea hotelului se afla pe strada Ekaterinskaia, 46 și aparținea proprietarului Gurfinkel.

La Odesa ar fi trecut numaidecît pe lîngă actualul local al Teatrului de Operă și balet. În acele zile clădirea era înveșmîntată în schele și agitația din jurul ei — deosebită, lucrările de executare fiind în toiul lor.

Ar fi văzut multe clădiri ale secolului său — ori mai degrabă acestea l-ar fi văzut pe el — între care cea a Universității de pe fosta stradă Dvorianiaia, unde aveau loc congresele pedagogice de la Sudul Rusiei, inițiatorul căroră era “inspectorul ținutal cneazul Dabija”, un moldovan care “înviorase învățămîntul”, lansînd și ideea organizării la Chișinău a unui seminar ce ar pregăti învățători pentru școlile din Basarabia.

Ar fi rătăcit și prin Moldovanca, intrigîndu-l poate denumirea mahalalei, pe la “bariera Tiraspolului”, unde se aflau în jurul lui 1885 “o pădure de mori”.

Tot în acele zile, înainte de a se îmbarca în tren, ni-l închipuim pe poet trecînd pe lîngă palatele Voronțov sau privind la bustul lui Richelieu din capul scării Potiomkin, îmbrăcat într-o togă, încoronat cu laur și cu un papyrus de legi în mîină, semănînd mai degrabă cu un poet latin — poate cu Ovidiu cel scrutînd depărtările de peste mare către țara din care a fost exilat — decît cu un administrator...

Îl vedeam în acele zile pe întristatul Eminescu coborînd scările Potiomkin, căroră pe atunci odesiții le spuneau Marile Trepte către Marea Eternă,

pe care-a cîntat-o atît și pe care nu o văzuse decît în trecerea lui de cîteva zile la Kionigsberg.

De acolo, de pe țarm ar fi urmărit zbuciumul valurilor și-n gînd i-ar fi revenit rînduri ceva mai vechi:

*Mai am un singur dor —
În liniștea serii
Să mă lăsați să mor
La marginea mării...*

Atunci își închipui iar dialogul său de mai demult cu Odin-zeul.

— De unde vii? întrebă Odin blînd.

— Am răsărit din fundul Mării Negre. Ca un Luceafăr am trecut prin lume...

Ca un Luceafăr a trecut și poetul prin lume... Lăsînd în urma lui Lumina... Eterna și nestinsa lumină a gîndurilor sale...

Îl vedeam aieva acolo, trist și abătut, stînd pe țarmul mării și contemplînd-o în acele zile de toamnă ore în șir...

Acum, după aproape o sută de ani, cred că, reînviat printr-o minune, Eminescu ar putea recunoaște Odesa, această “perlă a Sudului”, numai după murmurul mării...

A mării celei fără de vîrstă...

Teme și întrebări

1. Citiți monografia lui C. Popovici “Viața lui M. Eminescu”, aflați informații suplimentare despre părinții poetului și povestiți-le clasei.

2. Expuneți rezumativ scurtele date informative despre M. Eminescu.



3. **Activitate în grup.** În urma lecturii articolului “Eminescu la Odesa” (“Luceafărul” №25, 26, 2007), alcătuiți harta micului traseu parcurs de poet pînă ajungea la mare.



4. Alcătuiți planul expunerii articolului “Ultimul locatar al hotelului” (“Luceafărul” № 26, 2007, pag.7), din care aflăm că “unul din ultimii locatari vorbea într-o moldovenească perfectă”. Cine este acest locatar?

SARA PE DEAL

Seara pe deal buciumul sună cu jale,
Turmele-l urc, stelele scapără-n cale
Apele plîng, clar izvorînd în fîntîne;
Sub un salcîm, dragă, m-aștepți tu pe mine.

Luna pe cer trece-așa sfîntă și clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gînduri ți-e plină.



I. Vieru. "În doi"

Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
 Streșine vechi casele-n lună ridică,
 Scîrțîie-n vînt cumpăna de la fîntînă,
 Valea-i în fum, fluiere murmură-n stîină.

Și osteniți oameni cu coasa-n spinare
 Vin de la cîmp; toaca răsună mai tare,
 Clopotul vechi umple cu glasul lui seara,
 Sufletul meu arde-n iubire ca para.

Ah! în curînd satul în vale-amuțește;
 Ah! în curînd pasu-mi spre tine grăbește:
 Lîngă salcîm sta-vom noi noaptea întreagă,
 Ore întregi spune-ți-voi cît îmi ești dragă.

Ne-om răzima capetele-unul de altul
 Și surîzînd vom adormi sub înaltul,
 Vechiul salcîm. — Astfel de noapte bogată,
 Cine pe ea n-ar da viața lui toată?

Sugestii analitice

Sara pe deal este o idilă, în care, pe fondul afectiv, creat de sentimentul naturii, se constituie și se amplifică sentimentul iubirii, pe măsură ce corelativul său, adică sentimentul de tristețe, scade. Starea de poezie este creată prin expresiile: "*buciumul sună cu jale*", "*apele plîng*", care, prin sugestiile lor, prin iradierea celui mai puternic sentiment, adică melancolia, angajează pe cititor în perceperea afectivă a imaginilor vizuale și auditive: "*Turmele-l urc, stelele scapără-n cale, / Apele plîng, clar izvorînd în fîntîne*", din care iradiază sentimentul naturii.

Correspondența dintre conștiința universală, exprimată prin simbolul *luna*, și conștiința individuală, exprimată prin simbolul *ochi*, are la bază principiul feminin, în dimensiunea căruia iubita și luna sînt ipostaze: "*Luna pe cer trece-așa sfîntă și clară, / Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară*".

Imaginile din catrenele 3-4 sînt alcătuite prin metonimii și simboluri: "*Nourii curg, raze-a lor șiruri despică*". Imaginile simbolice și auditive din versul: "*Scîrțîie-n vînt cumpăna de la fîntînă*" sugerează cînceptul de armonie și echilibru prin simbolul *cumpăna* și conceptul de conștiință prin simbolul *fîntîna*. Conceptul de armonie va fi reluat prin simbolul *fluiera*, care intră în alcătuirea sintagmei-modul "*fluiera murmură-n stîină*" și este, în același timp, o metonimie, fiindcă substituie omul care cîntă. Fondul afectiv, generat de aceste imagini, se concentrează în versul: "*Clopotul vechi împle cu glasul lui seara*" și se sublimază, devenind iubire: "*Sufletul meu arde-n iubire ca para*". Sentimentul de iubire, raportat la iubită, este static: "*m-aștepți tu pe mine*", fiindcă principiul feminin este pasiv; raportat la poet, el este di-

namic, fiindcă principiul masculin este activ: “*pasu-mi spre tine grăbește*”. Iubirea determină unirea dintre poetul arhetip, construit pe principiul masculin, și iubita, construită ca ipostază a principiului feminin: “*sta-vom noi noaptea întreagă*”. Pronumele personal *noi* devine cuvânt-cheie, fiindcă în el se concentrează sensul sentimentului de iubire, care unește. Actul este arhetipal, fiindcă iubita este natura, este luna, este principiul feminin, iar poetul este principiul masculin, spiritul, centru al universului, Făt-Frumos, Sfântul Soare, sugerat ca mit într-o devenire, care se va desăvârși în Luceafărul. Sentimentul de iubire are o ascensiune nuanțată, gradată. Raportat la iubită, este “așteptare” și “căutare”, “dor” și “gânduri” (“*Pieptul de dor, fruntea de gânduri ți-e plină*”), iar raportat la poet, devine “foc” (“*Sufletul meu arde-n iubire ca para*”), așa cum Luceafărul vine la fata de împărat: “*scăldat în foc de soare*”. Se sugerează miturile Sfântul Soare și Sfânta Lună în ipostazele antropomorfe poetul și iubita. Unitatea lor generează echilibrul cosmic, sugerat de simbolul “*cumpăna*”, de unde o anume înțelegere logică, de ridicare la nivel de conștiință, de comuniune între om și univers.

Caracterul filozofic este exprimat prin conceptele, principiile, legile, simbolurile sugerate prin context.

Ritmul este viața. Universul se recrează mereu, este viu, are o continuă metamorfoză, de aceea este firească prezența principiilor primordiale: *apa* (“*apele plîng*”), *focul* (“*arde ca para*”), *pămîntul* (“*deal*”), *aerul* (“*vînt*”). Ele alcătuiesc, împreună cu poetul, principiul masculin, iubita — principiul feminin, un context arhetipal fundamental, care potențează textul. Sînt sugerate și principiile kantiene *timpul* și *spațiul* (*Sara pe deal*).

Caracterul filozofic este amplu dezvoltat de textul poeziei *Eco*, din care *Sara pe deal* este un fragment.

Sara pe deal este o *ars poetica* și conține modelul estetic eminescian romantic cu elemente de clasicism, realism, baroc, sintetizate în conceptele-cheie ale acestor programe estetice.

Structura romantică este iradiată prin conceptul de lume ca univers al afectului, fiindcă tema, eroii, conflictul, subiectul sînt structurate pe sentimentele de iubire, tristețe, dragoste față de natură.

Contextul poeziei *Eco*, din care face parte *Sara pe deal*, este romantic, fiindcă eroii sînt excepționali, în împrejurări excepționale arhetipale.

Elementele clasiciste sînt sugerate de caracterul general-uman al eroilor.

Elementele realiste sînt sugerate de faptul că tema, eroii, conflictul, subiectul sînt luate din realitatea socială: “*Și osteniți oameni cu coasa-n spinare / Vin de la cîmp*”. Avem sugerată prezența omului prin “*buciumul sună cu jale*”, “*fluiere murmură-n stîină*”, “*toaca răsună*”, “*casele-n lună ridică*”. Elementele filozofice se integrează în trăsătura scientistă a realismului.

Sara pe deal este o *ars poetica* și fiindcă în ea găsim trăsături ale stilului unic eminescian: muzicalitatea, simbolurile și contextul arhetipal, metaforele și metonimiile unice (“*fluiere murmură*”, “*buciumul sună*”, “*Streșine vechi casele-n lună ridică*”), vibrația adîncă a sufletului, melancolia, rimele rare,

alternanța ritmurilor, densitatea și claritatea, miturile populare, cosmicizarea, dorul. În ea găsim cântecul “*frumos ca din rai*”, care transfigurează realitatea, definind un concept despre poet și poezie.

Lirica intimă

Termenul lirică provine din fr. *lyrique*, lat. *lyricus*, gr. *lyrikos* (cf. *lyra* “liră”) și desemnează totalitatea producțiilor poetice care se subsumează categoriei estetice a *liricului*, reprezintă o organizare nemijlocită a impulsurilor interioare ale scriitorului, înălțate spre valori general umane și simbolice. Lirica este forma primară a poeziei.

Poezia lirică poate fi numită și manifestare originală a sensibilității unui poet. Sentimentul personal depinde de obiectul pe care îl exprimă. Uneori obiectul este *interior*, alteori *exterior* individualității poetului.

În lirica eminesciană obiectul poeziei îl formează neliniștea interioară a poetului, gândurile și sentimentele lui în fața existenței omenești. De aceea poezia eminesciană e personală ca formă și individuală ca fond, deoarece exprimă concepția lui M. Eminescu despre lume, este expresia personală a sentimentelor și ideilor individuale.

Teme și întrebări

1. Consultați *Dicționarul explicativ* pentru a afla sensul cuvântului “idilă”. Demonstrați că “Sara pe deal” este idilă.

2. **Activitate în grup.** Aduceți exemple convingătoare, care ar demonstra caracterul filozofic al poeziei “Sara pe deal”.

3. **Activitate în perechi.** Selectați din textul poeziei-idilă mijloacele artistice folosite de poet pentru a-și exprima sentimentele.

4. În baza câtorva versuri, identificați felul rimei în “Sara pe deal” și “Floare albastră”.

Text pentru rubrica “Lectură individuală”

M. Eminescu

FLOARE ALBASTRĂ

“Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și-n ceruri nalte?
De nu mai uita încalte,
Sufletul vieții mele

Înzadar rîuri în soare
Grămădește a ta gândire
Și câmpiile Asire
Și întunecata mare.

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vîrfurile lor mare —
Nu cată în depărtare
Fericirea ta, iubite!”

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul,
Ah! Ea spuse adevărul;
Eu am rîs, n-am zis nimica.

“Hai în codrul cu verdeață,
Und’ izvoare plîng în vale,
Ștîncă stă să se prăvale
În prăpastia măreață.

Acolo-n ochi de pădure,
Lîngă trestia cea lină
Și sub bolta cea senină
Vom ședeă în foi de mure.

Și mi-i spune atunci povești,
Și minciuni cu-a ta guriță;
Eu pe-un fir de romaniță
Voi cercă de mă iubești.

Și de-a soarelui căldură
Voi fi roșie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul
Să-ți astup cu dînsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie —
Și-apoi cine treabă are?

Cînd prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară
Mi-i ținea de subsioară,
Te-oi ținea de după gît.

Pe cărare-n bolți de frunze
Apucînd spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale
Dulci ca florile ascunse.

Și sosind l-al porții prag,
Vom vorbi-n întunecime;
Grija noastră n-aib-o nime:
Cui ce-i pasă de ești drag?”

Înc-o gură — și dispare...
Ca un stîlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi dulce floare!



.....

Și te-ai dus, dulce minune,
Și-a murit iubirea noastră;
Floare-albastră! floare-albastră!..
Totuși este trist în lume.

Elegii și sonete

Poezia lirică eminesciană se distinge prin noblețea sentimentelor, dăruire și aspirații spre etern. La M. Eminescu sentimental tristeței, despărțirea, neînțelegerea în dragoste capătă nuanțe de sublim, adică sentimente înălțătoare. Eminescu este autorul unor elegii în care delicatețea sentimentului atinge cele mai înalte culmi ale artei. Printre elegiile eminesciene trebuie menționate poeziile “De ce nu-mi vii” și “A ruginit frunza din vii”, intrate în repertoriul folcloric popular.

O, MAMĂ...

O mama, dulce mamă, din negura de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Desupra criptei negre a sfântului mormînt
Se scutură salcîmii de ploaie și de vînt,
Se bat încet din ramuri, îngîină glasul tău...
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.



Cînd voi muri, iubito, la creștet să nu-mi plîngi;
Din teiul sfînt și dulce o ramură să-mi frîngi,
La capul meu cu grijă tu ramura s-o-ngropi,
Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi;
Simți-o-voi odată umbrind mormîntul meu...
Mereu va crește umbra-i, eu voi dormi mereu.

Iar dacă împreună va fi ca să murim,
Să nu ne ducă-n triste zidiri de țintirim:
Mormîntul să ni-l sape la margine de rîu,
Ne pună-n încăperea aceluiași sicriu,
De-a pururea aproape vei fi de sînul meu...
Mereu va plînge apa, noi vom dormi mereu.

Sugestii analitice

Elegia “O, mamă...” exprimă starea poetului în fața morții. M. Eminescu vede moartea ca o contopire a omului cu natura. Poetul e departe de a adopta punctul de vedere religios al raiului și al iadului care ar fi sortit oamenilor după moarte. Omul este o creație a naturii și după moarte el se întoarce în sînul ei.

În elegie domnește o deosebită atmosferă de gingașie, blîndețe și resemnare dureroasă, iar lirismul e de o puritate tot atît de măreață și simplă ca și cel din nemuritoarea baladă populară “Miorița”.

O, mamă, dulce mamă, din negura de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Desupra criptei negre a sfântului mormînt
Se scutură salcîmii de ploaie și de vînt,
Și bat încet din ramuri, îngîină glasul tău...
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

În elegia “O, mamă...” nu se întîlnesc metafore aparte, dar cuvintele simple devin metafore. “Din negura de vremi” sugerează veșnicia și, ca întotdeauna, e legat de pămîntescul “freamăt de frunze”. În versul “Se scutură salcîmii de ploaie și de vînt” nu e nici o metaforă, dar versul în întregime e metafora despărțirii.

În elegie sînt prezente atributele poeziei romantice: arborele, mormîntul, murmurul apei. Iar ceea ce e pur eminescian este emoția puternică, pe care o trezește chipul neșters al mamei, dorința lui de a afla liniștea eternă în mijlocul naturii.

Se știe că *elegia* este o specie a poeziei lirice, în care este exprimat un sentiment de melancolie într-o formă gingașă, grațioasă, fiind însoțit totodată și de elemente de meditație.

Teme și întrebări

1. Elegia “O, mamă...” nu e lipsită de mijloace artistice. Selectați-le din text.



2. Deduceți gândul principal al fiecărei strofe a poeziei; încercați să faceți rezumatul strofelor.

3. Comparați elegia “O, mamă...” cu “Mai am un singur dor” (rubrica “Lectură individuală”) și determinați ce au comun aceste două opere.

4. Identificați sensurile cuvintelor “dulce”, “plînge”, “a dormi” în text. Alcătuiți propoziții cu sensurile proprii ale acestor cuvinte.

CÎND ÎNSUȘI GLASUL

Cînd însuși glasul gîndurilor tace,
Mă-ngîină cîntul unei dulci evlavii —
Atunci te chem;
chemarea-mi asculta-vei?
Din neguri reci plutind
te vei desface?

Puterea nopții blînd însenina-vei
Cu ochii mari și purtători de pace?
Răsai din umbra vremilor încoace,
Ca să te văd venind —
ca-n vis, așa vii!

Cobori încet...
aproape, mai aproape,
Te pleacă iar zîmbind
peste-a mea față,
A ta iubire c-un suspin arat-o,

Cu geana ta m-atinge pe pleoape,
Să simt fiorii strîngerii în brațe —
Pe veci pierduto, vecinic adorato!

Sugestii analitice

Poezia este o idilă. Poetul își reamintește un moment fericit, determinat de prezența iubitei.

Tema iubirii se împletește cu renunțarea, care determină dobândirea liniștii, a echilibrului și armoniei interioare, exprimată prin versurile: *“Cînd însuși glasul gîndurilor tace, / Mă-ngîmă cîntul unei dulci evlavii”*. Acest moment de echilibru face posibilă apariția icoanei iubitei în oglinda conștiinței și o cheamă, fiind convins că, pe teritoriul conștiinței, poate comunica cu iubita devenită înger și trecută în eternitate: *“Atunci te chem; chemarea-mi asculta-vei? / Din neguri reci plutind te vei desface ?”*.

Iubirea ca amintire, iubita ca icoană este o altă nuanță a temei iubirii în poezia lui Eminescu. Poetul se întreabă dacă puterea iubirii va mai putea re-adece, pentru o clipă, imaginea iubitei: *“Răsai din umbra vremilor încoace, / Ca să te văd venind — ca-n vis, așa vii !”*.

Reconstituirea imaginii iubitei, aplecată deasupra sa, zîmbetul ei îl retrăiește cu intensitate: *“Te pleacă iar zîmbind peste-a mea față, / A ta iubire c-un suspin arat-o”*.

Iubirea rămîne în sufletul poetului după stingerea din viață a iubitei și este atît de intensă, încît îi dă retrăirea senzației că iubita este o prezență vie, fizică, apropiată: *“Cu geana ta matinge pe pleoape, / Să simt fiorii strîngerii în brațe”*.

M. Eminescu a scris cele mai desăvîrșite sonete nu numai în literatura clasică moldovenească; ele stau alături de cele mai frumoase sonete din literatura universală.


Sonetul *“Cînd însuși glasul...”* e cel mai profund și mai emoționant. În sonet hotarul dintre vis și realitate nu e statornicit, anume pentru a-l lăsa pe cititor în profunda atmosferă de melancolie și blîndă nostalgie. Ultimul vers *“Pe veci pierduto, vecinic adorato!”* e unul din cele mai patetice versuri eminesciene, smuls din adîncă lui durere și a dragostei pierdute.

Sonetele eminesciene (*“Afară-i toamnă”*, *“Sînt ani la mijloc...”*, *“Cînd însuși glasul...”*) tind să reînvie chipul femeii dragi. Poetul își imaginează apariția ei, își aduce aminte că despărțirea de iubită e reală și nu ascunde acest fapt. Lui M. Eminescu nu-i place acel romantism care plutește în lumea viselor deșarte. Sonetele lui trezesc senzația de glacial, redată sugestiv prin mîinile reci ale iubitei, prin neguri reci.

Sonetul, ca specie a poeziei lirice, este o poezie din paisprezece versuri, repartizate în patru strofe. Primele două strofe sînt catrene cu rime îmbrățișate, iar ultimele două strofe sînt terține cu rime încrucișate. Din cauza că sonetul se supune acestor riguroase reguli, el este cînsiderat *formă fixă* în poezia lirică.

Teme și întrebări

1. Identificați câte silabe conține sonetul eminescian; determinați felul piciorului metric.

 2. **Activitate în perechi.** În sonetul “Cînd însuși glasul...” se întîlnește fascinantă metaforă “neguri reci”. Ce simbolizează aceste neguri? E același simbol ca și în “O, mamă...”?

3. **Activitate în grup.** Citiți sonetul “Veneția” (rubrica “Lectură individuală”) și aflați ce simbolizează Okeanos, Veneția și San Marc. Care din ei este simbolul tinereții eterne și care — aspectul morții?

4. Relatați despre structura poetică a sonetului.

 5. Pregătiți planul unei lecții-proiect “Simbolurile timpului, ale vieții și naturii în elegiile și sonetele eminesciene”. Selectați materiale pentru această lecție.

Text pentru rubrica “Lectură individuală”

M. Eminescu

MAI AM UN SINGUR DOR

Mai am un singur dor:

În liniștea serii

Să mă lăsați să mor

La marginea mării;

Să-mi fie somnul lin

Și codrul aproape,

Pe-ntinsele ape

Să am un cer senin.

Nu-mi trebuie flamuri,

Nu voi sicriu bogat,

Ci-mi împlețiți un pat

Din tinere ramuri.

Și nime-n urma mea

Nu-mi plîngă la creștet,

Doar toamna glas să dea

Frunzișului veșted.

Pe cînd cu zgomot cad

Izvoarele-ntruna,

Alunece luna

Prin vîrfuri lungi de brad.

Pătrunză talanga

Al serii rece vînt,

Deasupra-mi teiul sfînt

Să-și scuture creanga.

Cum n-oi mai fi pribeag

De-atunci înainte,

M-or troieni cu drag

Aduceri aminte.

Luceferi ce răsar

Din umbră de cetini,

Fiindu-mi prieteni,

O să-mi zîmbească iar.

Va geme de patemi

Al mării aspru cînt...

Ci eu voi fi pămînt

În singurătate-mi.

VENEȚIA

S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cîntări, nu vezi
lumini de baluri;
Pe scări de marmură,
prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, înălbind pereții.

Okeanos se plînge pe canale...
El numa-n veci e-n floarea tinereții,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,
Izbește-n ziduri vechi,
sunînd din valuri.

Ca-n țintirim tăcere e-n cetate.
Preot rămas din a vechimii zile,
San Marc sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adînc, cu graiul de Sibile,
Rostește lin în clipe cadențate:
“Nu-nvie morții — e-n zadar, copile!”

Poezia de revoltă și critică socială

Clasificarea poeziei eminesciene prezintă nu puține dificultăți, deoarece în creația poetului toate temele se întrepătrund. Chiar și în poezia lirică pătrund teme sociale. Nesinceritatea, vanitatea și interesul — condiții ale vieții cotidiene burgheze — e firesc să se răsfrîngă negativ și în relațiile omenești de dragoste. În unele creații ca “Junii corupți”, “Împărat și proletar” tematica socială predomină.

ÎMPĂRAT ȘI PROLETAR

Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorîță,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
Pe lîngă mese lunge, stătea posomorîță,
Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită,
Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.

Ah! zise unul, spuneți că-i omul o lumină
Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?
Nici o scînteie-ntr-însul nu-i candidă și plină,
Murdară este raza-i ca globul cel de tină,
Asupra cărui dînsul domnește pe deplin.

Spuneți-mi ce-i dreptatea? Cei tari se îngrădiră
Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi;
Prin bunuri ce furară, în veci vezi cum conspiră
Contra celor ce dînșii la lucru-i osîndiră
Și le subjugă munca vieții lor întregi.

Unii plini de plăcere petrec a lor viață,
Trec zilele voioase și orele surîd.
În cupe vin de ambră, iarna grădini, verdeață,
Vara petreceri, Alpii cu frunțile de gheață —
Ei fac din noapte ziuă ș-a zilei ochi închid.

Virtutea pentru dînșii ea nu există. Însă
V-o predică, căci trebui să fie brațe tari,
A statelor greoaie care trebuie-mpinse
Și trebuiesc luptate războaiele aprinse,
Căci voi murind în sînge, ei pot să fie mari.

Și flotele puternice ș-armatele făloase,
Coroanele ce regii le pun pe fruntea lor,
Ș-acele milioane, ce în grămezi luxoase
Sînt strînse la bogatul, pe cel sărac apasă,
Și-s supte din sudoarea prostitului popor.

Religia — o frază de dînșii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug,
Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată,
După ce-amar muncirăți mizeri viața toată,
Ați mai purta osînda ca vita de la plug?

Cu umbre, care nu sînt, v-a-ntunecat vederea
Și v-a făcut să credeți că veți fi răsplătiți...
Nu! moartea cu viața a stins toată plăcerea —
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți.

Minciuni și fraze-i totul ce statele susține,
Nu-i ordinea firească ce ei a fi susțin;
Averea să le aperi, mărirea ș-a lor bine,

Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine,
Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mîn.

De ce să fiți voi sclavii milioanei nefaste,
Voi, ce din munca voastră abia puteți trăi?
De ce boala și moartea să fie partea voastră,
Cînd ei în bogăția cea splendidă și vastă
Petrec ca și în ceruri, n-au timp nici de-a muri?

De ce uitați că-n voi e și număr și putere?
Cînd vreți, puteți prea lesne pămîntul să-mpărțiți.
Nu le mai faceți ziduri unde să-nchid-avere,
Pe voi unde să-nchidă, cînd împinși de durere
Veți crede c-aveți dreptul și voi ca să trăiți.

Ei îngrădiți de lege, plăcerilor se lasă,
Și sucul cel mai dulce pămîntului i-l sug;
Ei cheamă-n voluptatea orgiei zgomotoase
De instrumente oarbe a voastre fiici frumoase:
Frumsețile-ne tineri bătrînii lor distrug.

Și de-ntrebați atuncea, vouă ce vă rămîne?
Munca, din care dînșii se-mbată în plăceri,
Robia viața toată, lacrimi pe-o neagră pîine,
Copilelor pătate mizeria-n rușine...
Ei tot, și voi nimica; ei cerul, voi dureri!

De lege n-au nevoie — virtutea e ușoară
Cînd ai ce-ți trebuiește... Iar legi sînt pentru voi,
Vouă vă pune lege, pedepse vă măsoară
Cînd mîna v-o întindeți la bunuri zîmbitoare,
Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi.

Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri și bogăți!
Atunci cînd după moarte răsplată nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, și să trăim ca frați!

Sfărmați statuia goală a Venerei antice,
Ardeți acele pînze cu corpuri de ninsori;
Ele stîrnesc în suflet ideea neferice
A perfecției umane și ele fac să pice
În ghiarele uzurei copile din popor!

Sfărmați tot ce ațîță inima lor bolnavă,
Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund,
Zvîrliți statui de tirani în foc, să curgă lavă,
Să spele de pe pietre pînă și urma slavă
Celor ce le urmează pîn' la al lumii fund!

Sfărmați tot ce arată mîndrie și avere,
O! dezbrăcați viața de haina-i de granit,
De purpură, de aur, de lacrimi, de urît,
Să fie un vis numai, să fie o părere,
Ce făr' de patimi trece în timpul nesfîrșit,

Zidiți din dărmături gigantici piramide
Ca un memento mori pe al istoriei plan;
Aceasta este arta ce sufletu-ți deschide
Naintea vecinicieii, nu corpul gol ce rîde
Cu mutra de vîndută, cu ochi vil și viclean.

O! aduceți potopul, destul voi așteptarăți
Ca să vedeți ce bine prin bine o să ias';
Nimic! Locul hienei îl luă cel vorbareț,
Locul cruzimii vechie, cel lins și pismătăreț,
Formele se schimbară, dar răul a rămas.

Atunci vă veți întoarce la vremile aurite,
Ce mitele albastre ni le șoptesc ades,
Plăcerile egale egal vor fi-mpărțite,
Chiar moartea cînd va stinge lampa vieții finite,
Vi s-a părea un înger cu părul blond și des.

Atunci veți muri lesne fără de-amar și grijă,
Feciorii-or trăi-n lume cum voi ați viețuit,
Chiar clopotul n-a plînge cu limba lui de schijă
Pentru acel de care norocul avu grijă;
Nimeni de-a plînge n-are, el traiul și-a trăit.

Și boale ce mizeria ș-averea nefirească
Le nasc în oameni, toate cu-ncetul s-or topi;
Va crește tot ce-n lume este menit să crească,
Va bea pîn-în fund cupa, pîn' va vrea s-o zdrobească,
Căci va muri cînd nu va avea la ce trăi.

.....
Pe malurile Senei, în faeton de gală,
Cezarul trece palid, în gînduri adîncit;
Al undelor greu vuiet, vuirea în granit

A sute d-echipajuri, gândirea-i n-o înșală;
Poporul loc îi face tăcut și umilit.

Zîmbirea lui deșteaptă, adîncă și tăcută,
Privirea-i ce citește în suflete-omenești,
Și mîna-i care poartă destinele lumești,
Cea grupă zdrențuită în cale-i o salută.
Mărirea-i e în taină legată de acești.

Convins ca voi el este-n nălțimea-i solitară
Lipsită de iubire, cum că principiul rău,
Nedreptul și minciuna al lumii duce frîu;
Istoria umană în veci se desfășoară,
Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău.

Și el — el vîrful mîndru al celor ce apasă ,
Salută-n a lui cale pe-apărătorul mut.
De ați lipsi din lume, voi cauza-ntunecoasă
De răsturnări mărețe, mărirea-i radioasă,
Cezarul, chiar Cezarul de mult ar fi căzut.

Cu ale voastre umbre nimica crezătoare,
Cu zîmbetu-vă rece, de milă părăsit,
Cu mintea de dreptate și bine rîzătoare,
Cu umbra voastră numai, puteri îngrozitoare,
La jugu-i el silește pe cei ce l-au urît.

.....
Parisul arde-n valuri, furtuna-n el se scaldă,
Turnuri ca facle negre trăsnesc arzînd în vînt —
Prin limbile de flăcări, ce-n valuri se frămînt,
Răcnete, vuiet de-arme pătrund marea cea caldă,
Evul e un cadavru, Parisu — al lui mormînt.

Pe stradele-ncrușite de flăcări orbitoare,
Suiți pe baricade de bulgări de granit,
Se mișc batalioane a plebei proletare,
Cu cușme frigiene și arme lucitoare,
Și clopote de-alarmă răsună răgușit.

Ca marmura de albe, ca ea nepăsătoare,
Prin aerul cel roșu, femei trec cu-arme-n braț,
Cu păr bogat și negru ce pe-umeri se coboară
Și sîinii lor acopăr — e ură și turbare
În ochii lor cei negri, adînci și desperați.

O! luptă-te-nvălită în pletele-ți bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate
Sfințește-a ta viață de tină și păcate;
Nu! nu ești tu de vină, ci cei ce te-au vîndut!

.....
Scînteie marea lină, și plăcele ei sure
Se mișc una pe alta ca pături de cristal
Prin lunce prăvălite; din tainica pădure
Apare luna mare cîmpiilor azure,
Împlîndu-le cu ochiul ei mîndru, triumfal.

Pe undele încete își mișcă legănate
Corăbii învechite scheletele de lemn;
Trecînd încet ca umbre, țin pînzele umflate
În fața lunei, care prin ele-atunci străbate,
Și-n roată de foc galben stă fața-i ca un semn.

Pe maluri zdrumecate de aiurirea mării
Cezaru-ncă veghează la trunchiul cel plecat
Al salciei pletoase — și-ntinse-a apei arii
În cercuri fulgerînde se pleacă lin suflării
A zefirului nopții și sună cadențat.

Îi pare că prin aer în noaptea înstelată,
Călcînd pe vîrf de codri, pe-a apelor măriri,
Trecea cu barba albă — pe fruntea-ntunecată
Cununa cea de paie îi atîrna uscată —
Moșneagul rege Lear.

Uimit privea Cezarul la umbra cea din nouri,
Prin creți ai cărei stele lin tremurînd transpar,
I se deschide-n minte tot sensul din tablouri
A vieții sclipitoare, a popoarelor ecouri
Par glasuri ce îmbracă o lume de amar:

“În orice om o lume își face încercarea,
Bătrînul Demiurgos se opintește-n van;
În orice minte lumea își pune întrebarea
Din nou: de unde vine și unde merge floarea
Doriștelor obscure sădite în noian?”

Al lumii-ntregul sîmbur, dorișta-i și mărirea,
În inima oricărui i-ascuns și trăitor,
Zvîrlire hazardată, cum pomu-n înflorire

În orice floare-ncercă întregă a sa fire,
Ci-n calea de-a da roade cele mai multe mor.

Astfel umana roadă în calea ei îngheață,
Se pietrifică unul în sclav, altu-mpărat,
Acoperind cu noime sărmana lui viață
Și arătînd la soare-a mizeriei lui față —
Fața — căci înțelesul i-același la toți dat.

În veci aceleași doruri mascate cu-altă haină,
Și-n toată omenirea în veci același om ;
În multe forme-apare a vieții crudă taină,
Pe toți ea îi înșală, la nime se destaină,
Dorinți nemărginite plantînd într-un atom.

Cînd știi că visu-acesta cu moarte se sfîrșește,
Că-n urmă-ți rămîn toate astfel cum sînt, de dregi
Oricît ai drege-n lume — atunci te obosește
Eterna alergare...ș-un gînd te-ademenește:
Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi.

Sugetsii analitice

Împărat și proletar sintetizează principalele tendințe ideologice ale epocii, modul în care poetul devine militant social, participant la marile confruntări de idei, realizînd o poezie socială, angajată, ca ecou al evenimentelor sociale, ca emanație a conștiinței sociale.

Ideile lui Proudhon generează sindicalismul revoluționar, care lupta pentru drepturi economice, dar și social-politice, culminînd cu instaurarea primului stat socialist, Comuna din Paris. Expresiile lui Proudhon "*statul este anarhie*", "*proprietatea este furt*" devin, în textul eminescian, "*Minciuni și fraze-i totul ce statele susține*", "*prin bunuri ce furară*", iar expresia sa "*forțele colective*" devine "*batalioane a plebei proletare*".

Ideile lui Arthur Schopenhauer, din *Lumea ca voință și reprezentare* și din *Aforisme*, influențează gîndirea în formare a lui Eminescu. Egoismul, cauza tuturor relelor în concepția lui Schopenhauer, devine în versul eminescian: "*Al lumii-ntregul sîmbur, dorința-i și mărirea*". El se exprimă prin voința de a trăi, dar această strădanie spre mai bine este zadarnică: "*În veci aceleași doruri mascate cu-altă haină*". Găsim aici și conceptul de lume ca vis: "*Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi*", iluzie care ia sfîrșit o dată cu moartea ("*Cînd știi că visu-acesta cu moarte se sfîrșește*") și-l determină pe poet la o meditație pe tema *fortuna labilis*. Conceptul este înțeles ca hazard: "*Zvîrlire hazardată, cum pomu-n înflorire*" și determină fiecărui om un alt rol "*Se petrifică unul în sclav, altu-mpărat*" de unde și titlul poeziei.

Ideile iluministe predomină în tabloul al doilea și sînt preluate de Eminescu în timpul studiilor la Viena, în forma reformistă și osefinistă. Concepțiile de egalitate, fraternitate (*“Egală fiecare, și să trăim ca frați,”*), poporul suveran — prezent în tabloul trei sub forma Comunei din Paris — contrastează cu imaginea iluminist iosefinistă a monarhului, iluminat în tabloul doi: *“Cezarul trece palid, în gânduri adîncit”*. El știe tot, înțelege tot, dar nu poate să facă nimic: *“Zîmbirea lui deșteaptă, adîncă și tăcută, / Privirea-i ce citește în suflete-omenești”*, fiindcă *“Nedreptul și minciuna al lumii duce frîu”*.

Tema poemului o formează meditația pe tema destinului și pe conceptul de lume ca vis.

Ideea este că taina vieții nu poate fi cunoscută: *“în multe forme-apare a vieții crudă taină, / Pe toți ea îi înșală, la nime se distaină”*.

Compoziția este romantică, fiindcă este construită pe antiteză din patru tablouri, care se echilibrează potrivit unui model clasicist.

Subiectul îl formează discutarea conceptelor ideologice, care circulau în Europa.

În *primul tablou* avem imaginea unei “taverne mohorîte”, în care un proletar ține un discurs. Este realizată o antiteză între lumea celor bogați: *“Cei tari se îngrădiră / Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi”*, care petrec: *“Unii plini de plăcere petrec a lor viață, / Trec zilele voioase și orele surîd. / În cupe vin de ambră — iarna grădini, verdeată, / Vara petreceri, Alpii cu frunțile de gheață”* și lumea celor săraci. Aceștia nu au decît dreptul la muncă: *“Munca, din care dînșii se-mbată în plăceri, / Robia viața toată, lacrimi pe-o neagră pîine”*. De aceea el îndeamnă la revoluție: *“Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă, / Ce lumea o împarte în mizeri și bogați”*. *Tabloul al doilea* ne aduce imaginea promenadei Cezarului într-un faeton de gală, pe malurile Senei. Este o imagine a monarhiei iluministe iosefiniste, opusă iluminismului revoluționar al Comunei din Paris.

Tabloul al treilea sugerează, prin imagini romantice, căderea Comunei din Paris: *“Parisul arde-n valuri, furtuna-n el se scaldă, / Turnuri ca facle negre trăsnesc arzînd în vînt”*. Ideile revoluționare au devenit o realitate socială: *“Suiți pe baricade de bulgări de granit, / Se mișc batalioane a plebei proletare, / Cu cușme frigiene și arme lucitoare”*. Idealurile socialismului utopic sînt sugerate de simbolul steagului roșu: *“Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate / Sfîntește-a ta viață de tină și păcate”*.

Tabloul al patrulea sugerează meditația Cezarului pe malul mării. Este vorba de Napoleon al III-lea, care pierde în războiul franco-prusac țara, așa cum regele Lear își pierde regatul în piesa lui Shakespeare: *“Trecea cu barba albă—pe fruntea-ntunecată/ Cununa cea de paie îi atîrna uscată— / Moșneagul rege Lear”*. “Conceptul de lume ca vis: *“Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi”* este turnat într-o metonimie, care inversează valorile. Sensul vieții pămîntești este dobîndirea vieții eterne în rai, nu a morții.

Caracterul romantic se exprimă prin eroi excepționali, ca Cezarul, în împrejurări excepționale, cum a fost Comuna din Paris. Tema, eroii, con-

flictul, subiectul au o structură afectivă: “ — e ura și turbare /în ochii lor cei negri, adînci și deserați”. Este cultivat fantasticul prin imaginea regelui Lear și a corăbiilor de lemn.

Caracterul realist al poeziei este exprimat prin tipul agitatorului în împrejurări tipice ca taverna mohorîtă, revoluția proletară. Tema, eroii, conflictul, subiectul sînt luate din viața socială, războiul franco-prusac, Comuna din Paris, exilul lui Napoleon al III-lea. Critica societății, a instituțiilor și moravurilor dă sens mesajului. Este subliniat caracterul de clasă al statului, armatei, justiției ca forme de exprimare a ideologiei iluministe, burgheze. Scientismul este prezent prin felul în care este realizată confruntarea ideologiilor epocii.

Ceea ce caracterizează arta înaltă a lui M. Eminescu e capacitatea de a comunica ideile prin imagini originale și impresionante. Religia e inventată “ca cu a ei putere să vă aplece-n jug”.

Minciunile și nedreptatea apasă asupra vieții ca haina de granit: “dezbrăcați viața de haina-i de granit”. Eminescu știa să însuflețească fenomenele sau să le prezinte prin obiecte: “Chiar moartea cînd va stinge lampa vieții finite...” Cu deosebit simț artistic alege sinonimele.

Poemul e construit în formă de dramă în patru acte, unde acționează pe rînd proletarul, Cezarul și masele populare răscolate.

Teme și întrebări

1. Structura poemului “Împărat și proletar” — informație.



2. **Activitate în grup.** Personajele poemului și valoarea lor simbolică — scurte caracterizări ale personajelor.

3. **Activitate în perechi.** Scoateți în evidență hiperbole, metafore care se referă la avîntul luptei revoluționare.



4. Studiați literatură suplimentară, faceți notițe, apoi prezentați clasei “Geneza poemului” “Împărat și proletar”.

5. Care este semnificația titlului poemului? Descifrați antiteza “împărat — proletar”.

6. Demonstrați că “Împărat și proletar” este poem.

7. Răspundeți argumentat la întrebările pe care le pune autorul “Scrisorii II” în prima strofa. (“Lectură individuală”)

Poemul social-filozofic

Poemul “Împărat și proletar” este nu numai unul romantic. Este un poem *social*, deoarece demonstrează ideile poetului despre orînduirea burgheză din timpul său, orînduire bazată pe exploatarea și asuprirea întregului popor. Răul e legat de condițiile sociale, în care e silit să trăiască norodul. Orînduirea nedreaptă corupe natura omenească și face să aibă circulație numai valorile false.

“Împărat și proletar” este, la rîndul său, și un poem *filozofic*, deoarece din conținutul lui se desprinde și ideea că toate încercările oamenilor de a schimba ordinea lumii nu se încununază cu succes. Demiurgos, care în

concepția lui M. Eminescu înseamnă energia materiei și forța ei obscură, nu poate schimba destinele omenești.

Poet al dragostei și al naturii, al sentimentelor sublime și al frumosului, M. Eminescu nu acceptă această filozofie pesimistă. În încheiere, Cezarul e numai ademenit de gândul “Că vis al morții eterne e viața lumii întregi”. Ideea aceasta nu dorește s-o impună. I se pare că idealurile noastre sînt ca niște umbre ale morții.

Text pentru “Lectură individuală”

M. Eminescu

SCRISOAREA A DOUA

De ce pana mea rămîne în cerneală mă întreb?
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?
De ce dorm, îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?
Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt,
Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt.
Căci întreb, la ce-aș începe să încerc în luptă dreaptă
A turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă?
Acea tainică simțire, care doarme-n a mea harfă,
În cupletele de teatru s-o desfac ca pe o marfă?
Cînd cu sete caut forma ce să poată să le'ncapă,
Să le scriu, cum cere lumea, vro istorie pe apă?!

Însă tu îmi vei răspunde că e bine ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume,
Să-mi atrag luarea-aminte a bărbaților din țară,
Să-mi dedic a mele versuri la cucoane bunăoară
Și dezgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte,
Dragul meu, cărarea asta s-a bătut de mai nainte,
Noi avem în veacul nostru acel soi ciudat de barzi,
Care-ncearcă prin poeme să devie cumularzi;
Închinînd ale lor versuri la puternici, la cucoane,
Sînt cîntați în cafenele și fac zgomot în saloane;
Iar cărările vieții, fiind grele și înguste.
Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste,
Dedicînd broșuri la dame, a căror bărbați ei speră
C-ajungînd cîndva miniștri le-a deschide carieră.

De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?
Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?

Azi, cînd patimilor proprii muritorii toți sînt robi,
Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi
Idolului lor închină numind mare pe-un pitic
Ce-o beșică e de spumă într-un secol de nimic.

Incorda-voi a mea liră să cînt dragostea? Un lanț
Ce se-mparte cu frăție între doi și trei amanți.
Ce? Să-ngîni pe-o coardă dulce, că de voie te-ai adaos
La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?
Azi adeseori femeia, ca și lumea, e o școală,
Unde-nveți numai durere, înjosire și spioală;
La aceste academii de științi a zînei Vineri
Tot mai des se perindează și din tineri în mai tineri.
Tu le vezi primind elevii cei imberbi în a lor glas,
Pînă cînd din școala toată o ruină a rămas.

Vai! tot mai gîndești la anii cînd visam în academii,
Ascultînd pe vechii dascăli cîrpocind la haina vremii,
Ale clipelor cadavre din volume stînd s-adune
Și-n a lucrurilor peteci căutînd înțelepciune?
Cu murmurele lor blînde, un izvor de *horum-harum*,
Cîștigînd cu clipeală *nervum rerum gerendarum*,
Cu evlavie adîncă ne-nvîrteau al minții scripet,
Legănînd cînd o planetă, cînd pe-un rege din Egipt.

Parcă-1 văd pe astronomul cu al negurii repaos,
Cum ușor ca din cutie scoate lumile din haos
Și cum neagra veșnicie ne-o întinde și ne-nvață,
Că epocile se-nșiră ca măgelele pe ață.
Atunci lumea-n căpățină se-nvîrtea ca o morișcă,
De simțeam, ca Galilei, că comedia se mișca.

Amețit de limbe moarte, de planeți, de colbul școlii,
Confundam pe bietul dascăl cu un crai mîncat de molii
Și privind păenjenișul din tavan de pe pilaștri,
Ascultam pe craiul Ramses și visam la ochi albaștri...
Și pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă,
Cătră vreo trandafirie și sălbatică Clotildă.

Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestic
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic.
Scîrțierea din condeie dădea farmec astei liniști,
Vedeam valuri verzi de grîne, unduirea unei liniști,
Capul greu cădea pe bancă, păreau toate-n infinit;
Cînd suna, știam că Ramses trebuia să fi murit.

Atunci lumea cea gîndită pentru noi avea ființă,
Și din contra, cea aievea ne părea cu neputință.
Azi abia vedem ce stearpă și ce aspră cale este
Cea ce poate să convie unei inime oneste,
Iar în lumea cea comună *a visă* e un pericol,
Și de ai cumva iluzii, ești pierdut și ești ridicul.

Și de aceea de-azi' nainte poți să nu mă mai întrebi
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi,
De ce dorm, îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile.
De-oi urma să scriu în versuri, teamă-mi e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să înceap-a mă lauda.
Dacă port cu ușurință și cu zîmbet a lor ură,
Laudele lor desigur m-ar mîhni peste măsură.

Ion Creangă (1837–1889)

Ion Creangă s-a născut la 1 martie 1837 în satul Humulești din județul Neamț. Copilăria lui Creangă a devenit foarte bine cunoscută, datorită creării operei autobiografice *Amintiri din copilărie*.

În 1847 începe școala în satul natal. Fiu de țaran din Humulești, este pregătit mai întâi de dascălul din sat, merge mai departe la o școală din Broșteni și la alta din Tîrgul Neamțului, continuînd apoi cu școala de catiheți din Fălticeni. Este silit să plece la oraș, pentru a absolvi seminarul din Socola.

S-a despărțit cu greu de viața țărănească, după cum el însuși sugerează în lucrarea autobiografică: “Dragi mi-erau tata și mama, frații și surorile și băieții satului, tovarășii mei de copilărie, cu care iarna, în zilele geroase, mă desfătam pe gheață și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cîntînd și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, țarinele cu holdele, cîmpul cu florile și mîndrele dealuri, de după care îmi zîmbeau zorile, în zburdalnica vîrstă a tinereții! Asemenea, dragi mi-erau șezătorile, clăcile, horile și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire”.

Din 1855 pînă în 1859, Creangă urmează cursurile seminarului, iar apoi, luînd atestatul, revine în satul natal. Se însoară mai tîrziu la Iași, devenind diacon al bisericii *Patruzeci de sfinți*.

Căsătorit de trei ani, Ion Creangă intră în școala normală “Vasile Lupu” din Iași. Absolvînd-o, este numit institutor la o școală din Iași.



În jurul anului 1871, permițându-și să poarte pălărie în loc de potcap, este acuzat de erezie și silit să părăsească preoția. Este destituit din postul de înstitutor, acuzat fiind de imoralitate.

Ion Creangă moare pe data de 31 decembrie 1889, în satul său natal Humulești, din pricina unei mașini cu aburi, spun unii biografi. Alții, însă, consideră ziua de 10 iunie drept data decesului scriitorului. Această ezitare se datorează, probabil, lipsei unui document care să ateste ziua de înmormântare a lui Creangă.

Împrieteniindu-se cu Mihai Eminescu, a început să frecventeze întrunirile societății *Junimea* și a publicat în “Convorbiri literare” diverse povestiri, anecdote și chiar *Amintirile...*

Ion Creangă este unul din marii clasici ai literaturii noastre care s-au afirmat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. E un scriitor realist, unul dintre cei mai cunoscuți și mai iubiți. El a reușit să ridice proza din secolul XIX pe aceleași culmi pe care Eminescu propulsase limba literară în poezie, valorificând vorbirea omului simplu și ridicând-o la un nivel neegalat pînă astăzi.

Despre cel mai mare povestitor, Ion Creangă, s-a spus că a intrat în literatură cu un substanțial fond sufletesc și intelectual de sorginte populară. Izvorul principal al operelor sale este folclorul.

Plecînd de la folclor, Creangă a reușit să ridice proza pe culmi nebănuite. Valorificînd limba omului simplu, el o ridică la un nivel artistic neegalat, dovedindu-se un artist profund original. Îndemnul de a scrie i-a venit din partea bunului său prieten Mihai Eminescu.

Fiind “tobă de anecdote”, el avea totdeauna pregătite cîte o “corosivă” pentru junimiștii care se amuzau copios, hazul lor făcînd *să se cutremure pereții*. Rîsul lui înveselea toată societatea, cînd aducea cîte o poveste sau nuvelă, sau cîte un capitol din *Amintirile sale...*

“*Cu cîta plăcere și haz ascultam sănătoasele produceri ale acestui talent*”, notează entuziasmat C. Negruzzi, recunoscînd în Ion Creangă un geniu naiv, care a exercitat o mare putere de atracție asupra spiretelor complicate ale scriitorilor vremii.

Plecarea amicului său Mihai Eminescu la București, la revista *Timpul*, unde devine redactor, boala care i se accentuează, îi adumbresc ultima perioadă a vieții. În 1887 renunță la învățămînt și solicită pensionarea. La cîteva luni de la moartea (la 15 iunie 1889) lui Mihai Eminescu, în 1889, în noaptea de Anul Nou, Creangă se stinge la Iași, fiind înmormîntat în cimitirul *Eternitatea*. Poeta Veronica Micle a murit exact în același an cu cei doi.

Ultimele zile le-a petrecut în bojdeuca din mahalaua Țicău a Iașilor, unde un atac teribil de epilepsie i-a curmat firul vieții.

De la Creangă ne-au rămas puține scrieri, publicate în două volume, după moartea autorului.

În primul volum postum sînt publicate basmele. Culese din gura poporului de către un povestitor care însuși crescuse în mijlocul lumii din sate, ele

au un farmec deosebit, au expresiuni, construcții și gândiri ciudate care se vor personifica în *Ivan Turbincă*.

A doua categorie de lucrări ale lui Creangă o formează anecdotele, povestiri cu dezvoltări lungi, cu o intrigă bine condusă și cu subiecte mai adesea din istoria noastră contemporană. În "Cinci piini" aflăm o satiră la adresa judecătorilor și avocaților, pe care îi numește: "ciorogari, porecliți și apărători". În două din ele aflăm o persoană istorică foarte interesantă. Ioan Roată, unul dintre deputații țărani în divanul ad-hoc. Cea intitulată "Ioan Roată și Unirea" este o glumă cu multă finețe satirică la adresa stratului conducător al țării, care nu voiește a recunoaște drepturile țărănimii.

Pe când se discutau punctele programului partidului unionist prin toate cercurile sociale din Moldova, mai mulți boieri, membri ai partidului, cheamă pe deputații țărani ca să le explice programa și în special chestiunea "Unirii". Toți țărani pãreau convinși de argumentele boierilor, afară de Moș Ioan Roată.

În cele din urmă unul din boieri îl invită să ridice singur o piatră mare ce se afla în grădină. Neputînd s-o facă singur, Roată e ajutat de ceilalți țărani. "Acum ai înțeles"? întrebă boierul. Roată răspunde: "Am înțeles așa, că pînă acum noi, țărani, am dus fiecare cîte o piatră mai mare sau mai mică pe umere, însă acum sîntem chemați a purta împreună tot noi, opinca, o stîncă pe umerele noastre".

Amintirile din copilărie reprezintă partea cea mai personală a operei lui I. Creangă.

Amintirile au, dincolo de latura lor estetică, o valoare afectivă deosebită. Într-o măsură, ele sînt jurnalul de suflet al unui om care nu a vrut să renunțe la copilăria sa, nici chiar pentru stropul de înțelepciune. "Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă toată lumea era a mea!"

Teme și întrebări



1. Prezentați succint viața lui I. Creangă.
2. **Activitate în grup.** Relațați despre activitatea literară a lui I. Creangă, după un plan alcătuit în prealabil.
3. **Activitate în perechi.** Comentați spusele lui C.Negruzzi, care a văzut în I. Creangă "un geniu naiv, care a exercitat o mare putere de atracție ale spiritelor complicate ale scriitorilor vremii".
4. Caracterizați cele două volume rămase după moartea scriitorului.

HARAP-ALB

(în prescurtare)

Amu cică era odată într-o țară un crai, care avea trei feciori, și craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într-o altă țară, mai depărtată. Și împăratul, fratele craiului, se numea Verde-Împărat; și Împăratul Verde nu avea feciori, ci numai fete. Mulți ani trecură la mijloc de când acești frați nu mai avură prilej a se întâlni amîndoi. Iară verii, adică feciorii craiului și fetele împăratului, nu se văzuse niciodată de când erau ei și așa veni împrejurarea de nici Împăratul Verde nu cunoștea nepoții săi, nici craiul nepoatele sale: pentru că țara în care împărățea fratele cel mai mare era tocmai la o margine a pămîntului, și țara istuilalt la o altă margine. Și apoi, pe vremile acelea, mai toate țările erau bîntuite de războaie grozave, drumurile pe ape și pe uscat erau puțin cunoscute și foarte încurcate și de aceea nu se putea călători așa de ușor și fără primejdii ca în ziua de astăzi și cine apuca a se duce pe atunci într-o parte a lumii adeseori dus rămînea pînă la moarte.

Dar ia să nu ne depărtăm cu vorba și să încep a depăna firul poveștii.



Amu cică împăratul acela, aproape de bătrînețe, căzînd la zăcare, a scris către frăține-său, craiului, să-i trimită grabnic pe cel mai vrednic dintre nepoți, ca să-l lase împărat în locul său după moartea sa. Craiul, primind cartea, îndată chemă tustrei feciorii înaintea sa și le zise:

— Iaca ce-mi scrie frate-meu și moșul vostru. Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară așa de mare și bogată, ca aceea, are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.

Fiul craiului cel mai mic, făcîndu-se atunci roș cum îi

gotca, iese afară în grădină și numai iaca se trezește dinaintea lui cu o babă gîrbovită de bătrînețe, care umbla după milostenie.

— Da' ce stai așa pe gînduri, luminate crăișor? zise baba; alungă mîhnirea din inima ta, căci norocul îți rîde din toate părțile și nu ai de ce fi supărat. Ia, mai bine miluiește baba cu ceva.

— Ia lasă-mă-ncolo, mătușă, nu mă supăra, zise fiul craiului; acum am altele la capul meu.

— Fecior de crai, vedea-te-aș împărat! Spune babei ce te chinuiește; că, de unde știi, poate să-ți ajute și ea ceva.

— Mătușă, știi ce? Una-i una și două-s mai multe; lasă-mă-n pace, că nu-mi văd lumea înaintea ochilor de necaz.

— Luminat crăișor, să nu bănuiești, dar nu te iuți așa de tare, că nu știi de unde-ți poate veni ajutor.

— Ce vorbești în dodii, mătușă? Tocmai de la una ca d-ta ți-ai găsit să aștept eu ajutor?

— Poate ți-i deșanț de una ca aceasta? zise baba. Hei, luminate crăișor Cel-de-Sus varsă darul său peste cei neputincioși; se vede că așa place Sfinției-Sale. Nu căuta că mă vezi gîrbovă și stremțuroasă, dar, prin puterea ce-mi este dată, știu dinainte ceea ce au de gînd să izvodească puternicii pămîntului și adeseori rîd cu hohot de nepriceperea și slăbiciunea lor. Așa-i că nu-ți vine a crede, dar să te ferească Dumnezeu de ispită! Căci multe au mai văzut ochii mei de-atîta amar de veacuri cîte port pe umerii aceștia. Of! crăișorul! crede-mă, că să ai tu puterea mea, ai vîntura țările și mările, pămîntul l-ai da de-a dura, lumea aceasta ai purta-o, uite așa, pe degete, și toate ar fi după gîndul tău. Dar uite ce vorbește gîrbova și neputincioasa! Iartă-mă, Doamne, că nu știu ce mi-a ieșit din gură! Luminat crăișor, miluiește baba cu ceva!

Fiul craiului, fermecat de vorbele babei, scoate atunci un ban și zice:

— Ține, mătușă, de la mine puțin și de la Dumnezeu mult.

— De unde dai, milostivul Dumnezeu să-ți dea, zise baba, și mult să te înzilească, luminate crăișor, că mare norocire te așteaptă. Puțin mai este, și ai să ajungi împărat, care n-a mai stat altul pe fața pămîntului așa de iubit, de slăvit și de puternic. Acum, luminate crăișor, ca să vezi cît poate să-ți ajute milostenia, stai liniștit, uită-te drept în ochii mei și ascultă cu luare-aminte ce ți-o spune: du-te la tată-tău și cere să-ți dea calul, armele și hainele cu care a fost el mire, și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi; pentru că ție ți-a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste. Tatu-tău s-a împotrivi și n-a vrea să te lase, dar tu stăruiește pe lîngă dînsul cu rugăminte, că ai să-l îndupleci. Hainele despre care ți-am vorbit sînt vechi și ponosite, și armele ruginite, iară calul ai să-l poți alege punînd în mijlocul hergheliei o tavă plină cu jărat, și care dintre cai a veni la jărat să mănînce, acela are să te ducă la împărăție și are să te scape din multe primejdii. Ține minte ce-ți spun eu, că poate să ne mai întîlnim la vrun capăt de lume: căci deal cu deal se ajunge, dar încă om cu om!

Și pe cînd vorbea baba aceste, o vede învăluită într-un hobot alb, ridicîndu-se în văzduh, apoi înălțîndu-se tot mai sus, și după aceea n-o mai zări defel. Atunci o înfiorare cuprinde pe fiul craiului, rămînînd uimit de spaimă și mirare, dar pe urmă, venindu-i inima la loc și plin de încredere în sine că va izbuti la ceea ce gîndea, se înfățișază înaintea tată-său, zicînd:

— Dă-mi voie ca să mă duc și eu pe urma fraților mei, nu de alta, dar ca să-mi încerc norocul. și ori oi putea izbuti, ori nu, dar îți făgăduiesc dinainte că, odată pornit din casa d-tale, înapoi nu m-oi mai întoarce, să știi bine că m-oi întîlni și cu moartea în cale.

Apoi sărută mîna tată-său, primind carte de la dînsul către împăratul, zice rămas-bun fraților săi și a treia zi către seară pornește și el, mergînd din pasul calului. și merge el, și merge, pînă se înnoptează bine.

De la o vreme le intră calea în codru și atunci numai iaca ce le iese înaintea un om spîn și zice cu îndrăzneală fiului de crai:

— Bun întîlnișul, voinice! Nu ai trebuință de slugă la drum? Prin locurile iestea e cam greu de călătorit singur; nu cumva să-ți iasă vro dihanie ceva înaintea și să-ți scurteze cărările. Eu cunosc bine pe-aici, și poate mai încolo să ai nevoie de unul ca mine.

— Poate să am, poate să n-am, zise fiul craiului, uitîndu-se țintă în ochii Spînelui, dar acum deodată mă las în voia întîmplării, și apoi, dînd pinteni calului, pornește.

Mai merge el înaintea prin codru cît merge, și, la o strîmtoare, numai iaca ce Spînel iar îi iese înaintea, prefăcut în alte straie, și zice cu glas subțiratic și necunoscut:

— Bună calea, drumețule! — Bună să-ți fie inima, cum ți-i căutătura, zise fiul craiului. — Cît despre inima mea, s-o dea Dumnezeu oricui, zise Spînel oftînd... Numai ce folos? Omul bun n-are noroc; asta-i știută; rogu-te, să nu-ți fie cu supărare, drumețule, dar fiindcă a venit vorba de-așa, îți spun, ca la un frate, că din cruda copilărie slujesc prin străini, și încaltea nu mi-ar fi ciudă, cînd n-aș vrea să mă dau la treabă, căci cu munca m-am trezit. Dar așa, muncesc, muncesc, și nu s-alege nimica de mine; pentru că tot de stăpîni calici mi-am avut parte; și vorba ceea: La calic slujești, calic rămîi. Cînd aș da odată peste un stăpîn cum gîndesc eu, n-aș ști ce să fac să nu-l smintesc. Nu cumva ai trebuință de slugă, voinice? Cum te vîd, sameni a avea seu la rărunchi. De ce te scumpești pentru nimica toată și nu-ți iei o slugă vrednică, ca să-ți fie mîna de ajutor la drum? Locurile aiestea sînt șugubețe; de unde știi cum vine întîmplarea, și, Doamne ferește, să nu-ți cadă greu singur.

— Acum deodată încă tot nu, zise fiul craiului cu mîna pe buzdugan; m-oi mai sluji și eu singur, cum oi putea, și dînd iar pinteni calului, pornește mai repede.

Și mergînd el tot înaintea prin codri întunecoși, de la un loc se închide calea și încep a i se încurca cărările, încît nu se mai pricepe fiul craiului acum încotro să apuce și pe unde să meargă.

— Ptiu, drace! iaca în ce încurcătură am intrat! Asta-i mai rău decît poftim la masă, zise el. Nici tu sat, nici tu tîrg, nici tu nimica. De ce mergi înainte, numai peste pustietăți dai; parcă a pierit sămînța omenească de pe fața pămîntului. Îmi pare rău că n-am luat măcar spînel cel de-al doilea cu mine. Dacă s-a aruncat în partea mîne-sa, ce-i vinovat el? Tata așa a zis, însă la mare nevoie ce-i de făcut? vorba ceea: Rău-i cu rău, dar e mai rău făr' de rău și tot horhăind el cînd pe o cărare, cînd pe un drum părăsit, numai iaca ce iar

îi iese Spînul înainte, îmbrăcat altfel și călare pe un cal frumos, și, prefăcîndu-și glasul, începe a căina pe fiul craiului, zicînd:

— Sărmane omule, rău drum ai apucat! Se vede că ești străin și nu cunoști locurile pe aici. Ai avut mare noroc de mine, de n-ai apucat a coborî priporul ista, că erai prăpădit. Ia, colo devale, în înfundătura ceea, un taur grozav la mulți bezmetici le-a curmat zilele și eu, mai deunăzi, cît mă vezi de voinic, de-abia am scăpat de dînsul, ca prin urechile acului. Întoarce-te înapoi, ori, dacă ai de dus înainte, ia-ți un ajutor pe cineva. Chiar și eu m-aș tocmi la d-ta, dacă ți-a fi cu plăcere.

— Așa ar trebui să urmez, om bun, zise fiul craiului, dar ți-oi spune drept: tata mi-a dat în grijă, cînd am pornit de-acasă, ca să mă feresc de omul roș, iară mai ales de cel spîn, cît oi putea; să n-am de a face cu dînșii nici în clin, nici în mîneacă; și dacă n-ai fi spîn, bucuroș te-aș tocmi.

— Hei, hei! călătorule. Dacă ți-i vorba de-așa, ai să-ți rupi ciochinele umblînd și tot n-ai să găsești slugă cum cauți d-ta, că pe-aici sînt numai oameni spîni.

— Apoi dă, Spînule, nu știu cum să fac, zise fiul craiului. Din copilăria mea sînt deprins a asculta de tată și, tocmindu-te pe tine, parcă-mi vine nu știu cum. Dar, fiindcă mi-au mai ieșit pînă acum înainte încă doi spîni, și cu tine al treilea, apoi mai-mi vine a crede că asta-i țara spînilor și n-am încotro; mort-copt, trebuie să te iau cu mine, dacă zici că știi bine locurile pe aici.

Și, din două vorbe, fiul craiului îl tocmește și după aceea pornesc împreună să iasă la drum, pe unde arată Spînul și mergînd ei o bucată bună, Spînul se prefăce că-i e sete și cere plosca cu apă de la stăpînu-său. Fiul craiului i-o dă, și Spînul, cum o pune la gură, pe loc o și ia, oțărîndu-se, și varsă toată apa dintr-însa. Fiul craiului zice atunci supărat:

— Dar bine, Spînule, de ce te apuci? Nu vezi că pe aici e mare lipsă de apă? și pe arșița asta o să ne uscăm de sete.

— Să avem iertare, stăpîne! Apa era bîhilită și ne-am fi putut îmbolnăvi. Cît despre apa bună, nu vă îngrijiți; acuș avem să dăm peste o fîntînă cu apă dulce și rece ca gheața. Acolo vom poposi puțin, oi clăti plosca bine ș-oi umple-o cu apă proaspătă, ca să avem la drum, căci mai încolo nu prea sînt fîntîni, și, din partea apei, mi se pare că i-om duce dorul și pornind pe o cărare, mai merg ei oleacă înainte, pînă ce ajung într-o poiană și numai iaca ce dau de o fîntînă cu ghizdele de stejar și cu un capac deschis în lături. Fîntîna era adîncă și nu avea nici roată, nici cumpănă, ci numai o scară de coborît pînă la apă.

— Ei, ei! Spînule, acum să te văd cît ești de vrednic, zise fiul craiului. Spînul atunci zîmbește puțin și, coborîndu-se în fîntînă, umple întîi plosca și o pune la șold. Apoi, mai stînd acolo în fund pe scară, aproape de fața apei, zice:

— Ei, da' ce răcoare-i aici! Îmi vine să nu mai ies afară. Dumnezeu să ușureze păcatele celui cu fîntîna, că bun lucru a mai făcut. Pe arșițele iestea, o răcoreală ca asta mult plătește!

Mai șede el acolo puțin și apoi iese afară, zicînd:

— Doamne, stăpîne, nu știi cît mă simțesc de ușor; parcă îmi vine să zbor, nu altăceva! Ia vîră-te și d-ta oleacă, să vezi cum ai să te răcorești; Așa are să-ți vină de îndemînă după asta, de are să ți se pară că ești ușor cum îi pana...

Fiul craiului, boboc în felul său la trebi de aiestea, se potrivește Spînului și se bagă în fîntînă, fără să-i trăsnească prin minte ce i se poate întîmpla și cum sta și el acolo de se răcorea, Spînul face trunc! capacul pe gura fîntînii, apoi se suie de asupra lui și zice cu glas răutăcios:

— Alelei! fecior de om viclean ce te găsești; tocmai de ceea ce te-ai păzit n-ai scăpat. Ei, că bine mi te-am cătușit! Acum să-mi spui tu cine ești, de unde vii și încotro te duci, că, de nu, acolo îți putrezesc ciolanele!

Fiul craiului ce era să facă? Îi spune cu de-amănuntul, căci, dă, care om nu ține la viață înainte de toate?

— Bine, atîta am vrut să aflu din gura ta, pui de viperă ce mi-ai fost, zice atunci Spînul: numai cată să fie așa, că, de te-oi prinde cu oca mică, greu are să-ți cadă. Chiar acum aș putea să te omor, în voia cea bună, dar mi-i milă de tinerețile tale... Dacă vrei să mai vezi soarele cu ochii și să mai calci pe iarbă verde, atunci jură-mi-te pe ascușul paloșului tău că mi-i da ascultare și supunere întru toate, chiar și-n foc de ți-aș zice să te arunci și, de azi înainte, eu o să fiu în locul tău nepotul împăratului, despre care mi-ai vorbit, iară tu — sluga mea; și atîta vreme să ai a mă sluji, pînă cînd oi muri și iar oi învia. Și oriunde vei merge cu mine, nu care cumva să bleștești din gură către cineva despre ceea ce a urmat între noi, că te-am șters de pe fața pămîntului. Îți place așa să mai trăiești, bine-de-bine; iară de nu, spune-mi verde în ochi, ca să știu ce leac trebuie să-ți fac...

Fiul craiului, văzîndu-se prins în clește și fără nici o putere, îi jură credință și supunere întru toate.

Și merg ei, și merg, cale lungă să le-ajungă, trecînd peste nouă mări, peste nouă țări și peste nouă ape mari, și într-o tîrzie vreme ajung la împărăție.

Și cum ajung, Spînul se înfățișază înaintea împăratului cu carte din partea craiului. Și Împăratul Verde, citind cartea, arde de bucurie că i-a venit nepotul, și pe dată îl și face cunoscut curții și fetelor sale, care îl primesc cu toată cinstea cuvenită unui fiu de crai și moștenitor al împăratului.

Atunci Spînul, văzînd că i s-au prins minciunile de bine, cheamă la sine pe Harap-Alb și-i zice cu asprime:

— Tu să șezi la grajd nedezlipit și să îngrijești de calul meu ca de ochii din cap, că de-oi veni pe-acolo și n-oi găsi trebile făcute după plac, vai de pielea ta are să fie. Dar pînă atunci, na-ți o palmă, ca să ții minte ce ți-am spus. Bagat-ai în cap vorbele mele?

— Da, stăpîne, zise Harap-Alb, lăsînd ochii în jos și, ieșind, pornește la grajd. Cu asta a voit Spînul să-și arate arama și să facă pe Harap-Alb ca să-i ia și mai mult frica.

Fetele împăratului întîmplîndu-se de față cînd a lovit Spînul pe Harap-Alb, li s-a făcut milă de dînsul și au zis Spînului cu binișorul:

— Vere, nu faci bine ceea ce faci. Dacă este că a lăsat Dumnezeu să fim mari peste alții, ar trebui să avem milă de dînșii, că și ei, sărmanii, sînt oameni!

— Hei, dragele mele vere, zice Spînul cu viclenia lui obișnuită; d-voastră încă nu știți ce-i pe lume. Dacă dobitoacele n-ar fi fost înfrîmate, de demult ar fi sfișiat pe om. Și trebuie să știți că și între oameni cea mai mare parte sînt dobitoace, care trebuiesc ținuți din frîu, dacă ți-i voia să faci treabă cu dînșii.

Amu, într-una din zile, cum ședea Spînul la ospăț împreună cu moșu-său, cu verele sale și cu alții, cîți se întîmplase, li s-au adus mai la urmă în masă și niște sălăți foarte minunate. Atunci împăratul zice Spînului :

— Nepoate, mai mîncat-ai sălăți de aceste de cînd ești?

— Ba nu, moșule, zice Spînul; tocmai eram să vă întreb de unde le aveți, că tare-s bune!... O haraba întreagă aș fi în stare să mănînc, și parcă tot nu m-aș sătura.

— Te crede moșul, nepoate, dar cînd ai ști cu ce greutate se capătă! pentru că numai în Grădina Ursului, dacă-i fi auzit de dînsa, se află sălăți de aceste, și mai rar om care să poată lua dintr-însele și să scape cu viață. Între toți oamenii din împărăția mea, numai un pădurar se bizuiește la treaba asta. Și acela, el știe ce face, ce drege, de-mi aduce din cînd în cînd așa, cîte puține, de poftă.

Spînul, voind să piardă acum pe Harap-Alb cu orice preț, zise împăratului:

— Doamne, moșule, de nu mi-a aduce sluga mea sălăți de aceste și din piatra seacă, mare lucru să fie!

Ș-odată cheamă Spînul pe Harap-Alb și-i zice răstit:

— Acum degrabă să te duci cum îi ști tu și să-mi aduci sălăți de aceste din Grădina Ursului. Hai, ieși repede și pornește, că nu-i vreme de pierdut. Dar nu cumva să faci de altfel, că nici în borta Șoarecului nu ești scăpat de mine!

...Harap-Alb face cum îi zice Sfînta Duminică și cum ajunge în grădină, odată începe a smulge la sălăți într-ales și leagă o sarcină mare, mare, cît pe ce să n-o poată ridica în spinare, și cînd să iasă cu dînsa din grădină, iaca ursul se trezește, și după dînsul, Gavri! Harap-Alb, dacă vede reaua, i-aruncă pielea cea de urs, și apoi fuge cît ce poate cu sarcina în spate, tot înainte la Sfînta Duminică, scăpînd cu obraz curat.

După aceasta, Harap-Alb, mulțumind Sfîntei Duminici pentru binele ce i-a făcut, îi sărută mîna, apoi își ia sălățile și, încălecînd, pornește spre împărăție, Dumnezeu să ne ție, că cuvîntul din poveste, înainte mult mai este.

Și mergînd tot cum s-a dus, de la o vreme ajunge la împărăție și dă sălățile în mîna Spînului.

Și odată cheamă Spînul pe Harap-Alb și-i zice:

— Du-te în Pădurea Cerbului, cum îi ști tu, și măcar fă pe dracul în patru, sau orice-i face, dar numaidecît să-mi aduci pielea cerbului, cu cap cu tot, așa bătute cu pietre scumpe, cum se găsesc și doar te-a împinge păcatul să clintești vreo piatră din locul său, iară mai ales cea mare din

fruntea cerbului, c-apoi atîta țî-i leacul! Hai, pornește iute, că nu-i vreme de pierdut!

...Și pe la cîntatul cucușilor se ia Sfînta Duminică împreună cu Harap-Alb și se duc în Pădurea Cerbului. Și cum ajung în pădure, sapă o groapă adîncă de un stat de om, lîngă un izvor, unde în fiecare zi pe la amiază venea cerbul de bea apă, apoi se culca acolo pe loc și dormea pînă ce asfințea soarele. Și după aceea, sculîndu-se, o lua în porneală și nu mai da pe la izvor iar pînă a doua zi pe la amiază.

...Și așa, Sfînta Duminică se ia și se întoarnă singură acasă. Iară Harap-Alb rămîne la pîndă în groapă și, cînd pe la amiază, numai iaca ce aude Harap-Alb un muget înădușit: cerbul venea boncăluind. Și ajungînd la izvor, odată și începe a bea hulpav la apă rece; apoi mai boncăluiește, și iar mai bea cîte un răstimp, și iar mai boncăluiește, și iar mai bea, pînă ce nu mai poate. După aceea începe a-și arunca țărna după cap, ca buhaiul, și apoi, scurmînd de trei ori cu piciorul în pămînt, se tologește jos pe pajiște, acolo pe loc, mai rumegă el cît mai rumegă, și pe urmă se așterne pe somn, și unde nu începe a mîna porcii la jir.

Harap-Alb, cum îl aude horăind, iese afară încetișor și, cînd îl croiește o dată cu sabia pe la mijlocul gîtului, îi și zboară capul cît colo de la trup și apoi Harap-Alb se aruncă fără sine în groapă, după cum îl povățuise Sfînta Duminică. Atunci sîngele cerbului odată a și-nceput a curge gîlgîind și a se răspîndi în toate părțile, îndreptîndu-se și năboind în groapă peste Harap-Alb, de cît pe ce era să-l înece.

Și așa, după asfințitul soarelui, Harap-Alb iese din groapă, jupește pielea cerbului cu băgare de seamă, să nu smintească vreo piatră din locul ei, apoi ia capul întreg, așa cum se găsea, și se duce...

La vreo cîteva zile după asta, împăratul făcu un ospăț foarte mare în cinstea nepotu-său, la care ospăț au fost poftiți cei mai străluciți oaspeți: împărați, crai, voievozi, căpitanii oștirilor, mai-marii orașelor și alte fețe cinstite.

Amu, tocmai pe cînd era temeul mesei, și oaspeții, tot gustînd vinul de bun, începuse a se chiurchiului cîte oleacă, numai iaca o pasăre măiastră se vede bătînd la fereastră și zicînd cu glas muieratic:

— Mîncăți, beți și vă veseliți, dar de fata împăratului Roș nici nu gîndiți!

Atunci, deodată, tuturor mesenilor pe loc li s-a stricat cheful și au început a vorbi care ce știa și cum îi ducea capul...

Spînul, după ce-i ascultă pe toți cu luare-aminte, clătină din cap și zise:

— Rău e cînd ai a face tot cu oameni care se tem și de umbra lor! D-voastră, cinstiți oaspeți, se vede că pașteți boboci, de nu vă pricepeți al cui fapt e acesta.

Și atunci Spînul repede își ațintește privirile asupra lui Harap-Alb și, nu știu cum, îl prinde zîmbind.

— Așa... slugă vicleană ce-mi ești!? Vasăzică, tu ai știință de asta și nu mi-ai spus. Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș, de unde știi și cum îi ști tu. Hai, pornește! și nu cumva să faci de altfel, că te-ai dus de pe fața pămîntului!

Mai merge el cît merge și, cînd la poalele unui codru, numai iaca ce vede o dihanie de om, care se pîrpîlea pe lîngă un foc de douăzeci și patru de stînji de lemne și tot atunci striga, cît îi lua gura, că moare de frig.

— Multe mai vede omul acesta cît trăiește! Măi tartorule, nu mîncă haram și spune drept, tu ești Gerilă? Așa-i că taci?... Tu trebuie să fii, pentru că și focul îngheață lîngă tine, de arzulu ce ești.

— Rîzi tu, rîzi, Harap-Alb, zise atunci Gerilă tremurînd, dar unde mergi, fără mine n-ai să poți face nimica.

— Hai și tu cu mine, dacă vrei, zise Harap-Alb; de-abia te-i mai încălzi mergînd la drum, căci nu e bine cînd stai locului.

Gerilă atunci se ia cu Harap-Alb și pornesc împreună. Și mergînd ei o bucată înainte, Harap-Alb vede altă drăcărie și mai mare: o namilă de om mîncă brazdele de pe urma a 24 de pluguri și tot atunci striga în gura mare că crapă de foame.

— Ei, apoi să nu bufnești de rîs? zise Harap-Alb. Măi, măi, măi! că multe-ți mai văd ochii! Pesemne c-aista-i Flămînzilă, foametea, sac fără fund sau cine mai știe ce pricopseală a fi, de nu-l poate sătura nici pămîntul.

— Rîzi tu, rîzi, Harap-Alb, zice atunci Flămînzilă, dar unde mergeți voi, fără mine n-aveți să puteți face nici o ispravă.

— Dacă-i așa, hai și tu cu noi, zise Harap-Alb, că doar n-am a te duce în spinare.

Flămînzilă atunci se ia după Harap-Alb și pornesc tustrei înainte. Și mai mergînd ei o postată, numai iaca Harap-Alb vede altă minunăție și mai mare: o arătare de om băuse apa de la 24 de iazuri și o gîrlă pe care umblau numai 500 de mori și tot atunci striga în gura mare că se usucă de sete.

— Măi, da' al dracului om e și acesta! zise Harap-Alb. Grozav burdăhan și nesățios gîtlej, de nu pot să-i potolească setea nici izvoarele pămîntului; mare ghiol de apă trebuie să fie în mațele lui! Se vede că acesta-i prăpădenia apelor, vestitul Setilă, fiul Secetei, născut în zodia rațelor și împodobit cu darul suptului.

— Rîzi tu, rîzi, Harap-Alb, zise atunci Setilă, căruia începu a-i țîșni apa pe nări și pe urechi, ca pe niște lăptoace de mori, dar unde vă duceți voi, fără mine degeaba vă duceți.

— Hai și tu cu noi, dacă vrei, zise Harap-Alb; de-abia nu te-ai mai linciuri atîta în cele ape, îi scăpa de blestemul broaștelor și-i da răgaz morilor să umble, că destul ți-ai făcut mendrele pînă acum. Ce, Doamne iartă-mă, oi face broaște în pîntece de atîta apă!

Setilă atunci se ia după Harap-Alb și pornesc tuspătru înainte. Și mai mergînd ei o bucată, numai iaca ce vede Harap-Alb altă minunăție și mai minunată: o schimonositură de om avea în frunte numai un ochi, mare cît o sită și, cînd îl deschidea, nu vedea nimica, da chior peste ce apuca. Iară cînd îl ținea închis, dar fie zi, dar fie noapte, spunea că vede cu dînsul în măruntaiele pămîntului.

Harap-Alb atunci se bate cu mîna peste gură și zice:

— Doamne ferește de omul nebun, că tare-i de jălit, sărmanul! Pe de-o parte îți vine a rîde și pe de alta îți vine a-l plînge. Dar se vede că așa l-a lăsat Dumnezeu. Poate că acesta-i vestitul Ochilă, frate cu Orbilă, văr primare cu Chiorilă, nepot de soră lui Pîndilă, din sat de la Chitulă, peste drum de Nimerilă. Ori din tîrg de să-l-cați, megieș cu Căutați și de urmă nu-i mai dați. Mă rog, unu-i Ochilă pe fața pămîntului, care vede toate și pe toți altfel de cum vede lumea cealaltă; numai pe sine nu se vede cît e de frumușel. Parcă-i un boț, chilimboț boțit, în frunte cu un ochi, numai să nu fie de deochi!

— Rîzi tu, rîzi, Harap-Alb, zise atunci Ochilă, uitîndu-se închiorchioșat, dar unde te duci, fără de mine rău are să-ți cadă. Fata împăratului Roș nu se capătă așa de lesne cum crezi tu.

— Hai și tu cu noi, dacă vrei, zise Harap-Alb, că doar n-avem a te duce de mîna, ca pe un orb.

Ochilă atunci se ia și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte și mai mergînd ei o bucată, numai iaca ce vede Harap-Alb altă bozdoganie și mai și: o pocitanie de om umbla cu arcul după vînat păsări. Ș-apoi, chitiți că numai în arc se încheia tot meșteșugul și puterea omului aceluia? Ți-ai găsit! Avea un meșteșug mai drăcos și o putere mai pe sus decît își poate dracul închipui: cînd voia, așa se lățea de tare, de cuprindea pămîntul în brațe și altă dată, așa se deșira și se lungea de grozav, de ajungea cu mîna la lună, la stele, la soare și cît voia de sus. Și dacă se întîmpla să nu nimerească păsările cu săgeata, ele tot nu scăpau de dînsul; și le prindea cu mîna din zbor, le răsucea gîtul cu ciudă și apoi le mîncea așa, crude, cu pene cu tot. Chiar atunci avea un vraf de păsări dinainte și ospăta dintr-însele cu lăcomie, ca un vultan hămesit. Harap-Alb, cuprins de mirare, zise:

— Dar oare pe acesta cum mama dracului l-o fi mai chemînd?

— Zi-i pe nume, să ți-l spun, răspunse atunci Ochilă, zîmbind pe sub mustăți.

— Dar te mai duce capul ca să-l botezi? Să-i zici Păsărilă... nu greșești; să-i zici Lățilă... nici atîta; să-i zici Lungilă... asemenea; să-i zici Păsări-Lăți-Lungilă, mi se pare că e mai potrivit cu năravul și apucăturile lui, zise Harap-Alb, înduioșat de mila bietelor păsări. Se vede că aces ta-i vestitul Păsări-Lăți-Lungilă, fiul săgetătorului și nepotul arcașului; brîul pămîntului și scara cerului; ciuma zburătoarelor și spaima oamenilor, că altfel nu te pricepi cum să-i mai zici.

— Rîzi tu de mine, rîzi, Harap-Alb, zise atunci Păsări-Lăți-Lungilă, dar mai bine ar fi să rîzi de tine, căci nu știi ce păcat te paște. Chitești că fata împăratului Roș numai așa se capătă? Poate n-ai știință ce vidmă de fată e aceea, cînd vrea, se face pasăre măiastră, îți arată coada, și ia-i urma dacă poți! De n-a fi și unul ca mine pe-acolo, degeaba vă mai bateți picioarele ducîndu-vă.

— Hai și tu cu noi, dacă vrei, zise atunci Harap-Alb; de-abia mi-i lua pe Gerilă de țuluc și l-oi purta cu nasul pe la soare, doar s-a încălzi cîtuși decît și

n-a mai clănțâni atîta din măsele, ca un cocostorc de cei bătrîncioși, că parcă mă strînge în spate cînd îl văd așa.

Amu Harap-Alb și cu ai săi mai merg ei cît merg și, într-o tîrzie vreme, ajung la împărăție. Și cum ajung, odată intră buluc în ogradă, tussase. Harap-Alb înaintea și ceilalți în urmă, care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se tîrniau ațele și curgeau obielele după dînșii, parcă era oastea lui Papuc Hogeia Hogegarul. Și atunci, Harap-Alb se și înfățișează înaintea Împăratului Roș, spunîndu-i de unde, cum, cine și pentru ce anume au venit. Împăratului i-a fost de-a mirarea văzînd că niște golani au asemenea îndrăzneală de vin cu nerușinare să-i ceară fata...

— Din partea mea poți s-o iei de-acum, Harap-Alb, zise împăratul, ovilit și sarbăd la față de supărare și rușine; dacă n-a fost ea vrednică să vă răpuie capul, fii măcar tu vrednic s-o stăpînești, căci acum ți-o dau cu toată inima.

Harap-Alb mulțumește atunci împăratului și apoi zice fetei:

— De-acum putem să mergem, căci stăpînu-meu, lumina sa nepotul Împăratului Verde, a fi îmbătrînit așteptîndu-mă.

— Bindecuvîntează-mă, tată, și rămîi sănătos! Se vede că așa mi-a fost sortit și n-am ce face; trebuie să merg cu Harap-Alb, și pace bună!

Mers-au ei și zi și noapte, nu se știe cît au mers; și, de la un loc, Gerilă, Flămînzilă și Setilă, Păsări-Lăți-Lungilă și năzdrăvanul Ochilă se opresc cu toții în cale, se opresc și zic cu jale:

— Harap-Alb, mergi sănătos! De-am fost răi, tu ni-i ierta, căci și răul cîteodată prinde bine la ceva.

Harap-Alb le mulțumește și-apoi pleacă liniștit. Fata vesel îi zîmbește, luna-n cer a asfințit. Dar în pieptul lor răsare... Ce răsare? Ia, un dor; soare mîndru, luminos și în sine arzător, ce se naște din scînteia unui ochi fermecător!

Și mai merg ei cît mai merg, și de ce mergeau înaintea, de ce lui Harap-Alb i se tulburau mințile, uitîndu-se la fată și văzînd-o cît era de tînără, de frumoasă și plină de vină-ncoace.

În sfîrșit, mai merge Harap-Alb cu fata împăratului cît mai merge, și de la o vreme ajung și ei la împărăție.

Și, cînd colo, numai iaca ce le ies înaintea Împăratul Verde, fetele sale, Spînul și toată curtea împărătească, ca să-i primească. Și văzînd Spînul cît e de frumoasă fata Împăratului Roș, odată se repede să o ia în brațe de pe cal. Dar fata îi pune atunci mîna pe piept, îl brîncește cît colo și zice:

— Lipsește dinaintea mea, Spînule! Doar n-am venit pentru tine, și-am venit pentru Harap-Alb, căci el este adevăratul nepot al Împăratului Verde.

Atunci Împăratul Verde și fetele sale au rămas încremeniți de ceea ce au auzit. Iar Spînul, văzînd că i s-a dat vicleșugul pe față, se repede ca un cîine turbat la Harap-Alb și-i zboară capul dintr-o singură lovitură de paloș, zicînd:

— Na! așa trebuie să pățească cine calcă jurămîntul! Dar calul lui Harap-Alb îndată se repede și el la Spîn și-i zice:

— Pîn-aici, Spînu! și odată mi ți-l înșfacă cu dinții de cap, zboară cu dînsul în înaltul cerului, și apoi, dîndu-i drumul de-acolo, se face Spînul pînă jos praf și pulbere. Iară fata Împăratului Roș, în vâlmășagul acesta, repede pune capul lui Harap-Alb la loc, îl înconjură de trei ori cu cele trei smicele de măr dulce, toarnă apă moartă, să stea sîngele și să se prindă pielea, apoi îl stropeșe cu apă vie, și atunci Harap-Alb îndată învie și, ștergîndu-se cu mîna pe la ochi, zice suspinînd:

— Ei, da' din greu mai adormisem!

— Dormeai tu mult și bine, Harap-Alb, de nu eram eu, zise fata Împăratului Roș, sărutîndu-l cu drag și dîndu-i iar paloșul în stăpînire.

Și apoi, îngenunchind amîndoi dinaintea Împăratului Verde, își jură credință unul altuia, primind binecuvîntare de la dînsul și împărăția to-todată.

După aceasta se începe nunta, ș-apoi, dă Doamne bine!

Lume de pe lume s-a strîns de privea.



Scenă din spectacolul “Amu cică era odată”

Soarele și luna din cer le rîdea.

Ș-apoi fost-au fost poftiți la nuntă: Crăiasa furnicilor, Crăiasa albinelor și Crăiasa zînelor, minunea minunilor din ostrovul florilor!


Și mai fost-au poftiți încă: crai, crăiese și-mpărați, oameni în seamă băgați ș-un păcat de povestar fără bani în buzunar. Vese-

lie mare între toți era, chiar și sărăcimea ospăta și bea!

Și a ținut veselia ani întregi, și acum mai ține încă; cine se duce acolo bea și mănîncă. Iar pe la noi, cine are bani bea și mănîncă, iară cine nu, se uită și rabdă.

Teme și întrebări

 1. Cine este Harap-Alb? Cum lămuriți că istețul, neînfricatul Harap-Alb se lasă înșelat de Spînu?

 2. **Activitate în grup.** Caracterizați-l în paralel pe Spînu și pe Harap-Alb. Ce personifică fiecare dintre ei? De ce Spînu n-are nume?

3. Care este rolul personajelor miraculoase Gerilă, Flămînzilă, Setilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă? Ce atitudine are autorul față de aceste personaje?

4. **Activitate în perechi.** Din conținutul poveștii se desprind multe învățăminte. Evidențiați-le.



5. Prezentați exemple care ar confirma oralitatea stilului lui I. Creangă:

- a) cinci expresii idiomatice;
- b) două comparații, două metafore;
- c) cuvinte din mediul popular;
- d) două proverbe sau zicători.



6. Alcătuiți planul (compus) al poveștii și expuneți textul după acest plan.

Sugetsii analitice

Basmul “Harap-Alb” se încadrează în genul epic, iar ca specie literară este un basm cult, deoarece are un autor, Ion Creangă. A apărut în revista “Convorbiri literare”, la 1 august 1877, apoi în același an în ziarul “Timpul”.

Semnificația titlului “Harap-Alb” reiese din scena în care Spînul îl păcălește pe fiul craiului să intre în fîntînă: “Fiul craiului, boboc în felul său la trebi de aieste, se potrivește Spînului și se bagă în fîntînă, fără să-1 trăsnească prin minte ce i se poate întîmpla”. Naiv, lipsit de experiență și excesiv de credul, fiul craiului își schimbă statutul din nepot al Împăratului Verde în acela de slugă a Spînului: “De-acum înainte să știi că te cheamă Harap-Alb, aista ți-i numele, și altul nu.” Numele lui are sensul de “rob alb”, deoarece “harap” înseamnă “negru, rob”. Devenit sluga spînului, își asumă și numele de Harap-Alb, dovedind în același timp loialitate și credință față de stăpînul său, întrucît jurase pe paloș. El devine robul-țigan, deși era alb, nedumerind astfel chiar pe unchiul său, Împăratul Verde, precum și pe fetele acestuia, care simt pentru el o simpatie spontană. Cu toate acestea, flăcăul nu-și încalcă jurămîntul făcut spînului, își respectă cuvîntul dat, rod al unei solide educații căpătate în copilărie, de a fi integru și demn, capabil să-și asume vinovăția, cu toate urmările ce decurg din faptul că nu urmase sfatul tatălui.

Subiectul este simplu, specific basmelor populare, cu eroi și motive populare, iar ca modalitate narativă, începutul este reprezentat de formula inițială tipică oricărui basm: “Amu cică era odată într-o țară”. “Povestea lui Harap-Alb” are autor cunoscut, Ion Creangă, perspectiva narativă fiind aceea de narator omniscient. Narațiunea la persoana a III-a îmbină supranaturalul cu realul, armonizînd eroii fabuloși cu personajele țărănești din Humuleștiul natal al autorului. Acțiunea are la bază conflictul dintre forțele binelui și ale răului, dintre adevăr și minciună, iar deznodămîntul constă totdeauna în triumful valorilor pozitive asupra celor negative.

Desfășurarea acțiunii începe odată cu sosirea la palatul Împăratului Verde, unde Spînul se dă drept nepotul său și, înfumurat peste măsură, îl trimite pe Harap-Alb să stea la grajduri, să aibă grijă de calul lui, că altfel va fi “vai de pielea ta”, dîndu-i și o palmă — “ca să ții minte ce ți-am spus” — , că altfel “prinde mămăliga coajă”.

Următorul episod are loc după alte cîteva zile, cînd împăratul îi arată spînului niște pietre prețioase foarte frumoase, iar acesta își trimite sluga să-i aducă “pielea cerbului cu cap cu tot, așa bătute cu pietre scumpe, cum se găsesc”.

După un timp, împăratul dă un ospăț foarte mare în cinstea nepotului său, la care a invitat împărați, crai, voievozi “și alte fețe cinstite”; în timpul petrecerii, incitat de poveștile bizare despre fata Împăratului Roș, spînul îi poruncește lui Harap-Alb să i-o aducă degrabă pe această tînără, că altfel “te-ai dus de pe fața pămîntului”.

Acțiunea continuă cu formule mediane -”Mai merge el cît merge”- și Harap-Alb întîlnește, pe rînd, cinci personaje fabuloase, descrise detaliat de narator: Gerilă, Flămînzilă, Setilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă. Călătoria alături de cei cinci oameni ciudați este plină de peripeții, că “pe unde treceau, pîrjol făceau”. Harap-Alb le este tovarăș “și la pagubă, și la cîștig” și se poartă prietenos cu fiecare, întrucît simțea că va avea nevoie de ei la curtea Împăratului Roș, despre care aflase că “era un om pîclișit (negru la suflet) și răutăcios la culme”. De aceea, flăcăul consideră că “la unul fără suflet”, cum era împăratul, era nevoie de “unul fără de lege”, sperînd că, “din cinci nespălați” cîți erau, i-o veni “vreunul de hac”, conform proverbului: “Lumea asta e pe dos,/ Toate merg cu capu-n jos/ Puțini suie, mulți coboară,/ Unul macină la moară.”

Punctul culminant: între timp, turturica ajunsese cu vestea la Împăratul Verde și acesta se apucase să facă pregătiri pentru primirea fetei Împăratului Roș. Văzînd cît este de frumoasă fata, spînul se repede să o ia în brațe, dar ea îl îmbrîncește și-i spune că a venit acolo pentru Harap-Alb, căci “el este adevăratul nepot al împăratului Verde”. Turbat de furie că a fost dat în vileag, spînul se repede la Harap-Alb “și-i zboară capul dintr-o singură lovitură de paloș”, strigînd că așa trebuie să pățească cel ce-și încalcă jurămîntul. Atunci calul lui Harap-Alb se repede la spîn, îl înșfacă de cap, “zboară cu dînsul în înaltul ceriului” de unde îi dă drumul și acesta se face “praf și pulbere”. Fata Împăratului Roș, ca personaj fabulos, are puteri supranaturale și-l poate reînvia, prin leacuri miraculoase, pe Harap-Alb.

Deznodămîntul basmului constă totdeauna în triumful valorilor pozitive asupra celor negative, victoria adevărului, așa că nunta începe “ș-apoi dă, Doamne, bine!”. S-a strîns lumea să privească, ba chiar “soarele și luna din cer rîdea”.

Compozițional, basmul conține formule specifice finale, prezente și în creația lui Creangă. Ca la orice nuntă împărătească din basme, veselelia a ținut ani întregi, “și acum mai ține încă. Cine se duce acolo bea și mănîncă. Iar pe la noi, cine are bani bea și mănîncă, iară cine nu, se uită și rabdă”.

“Povestea lui Harap-Alb” (ca de altfel, și alte povești crengiene) a fost ecranizată; a fost introdusă în repertoriul teatrului de păpuși “Licurici” din Chișinău. Subiectul poveștii a stat la baza spectacolului “Amu cică era odată...” de A. Băleanu și I. Puiu.

Teme și întrebări

1. Relațați șirul întâmplărilor care alcătuiesc desfășurarea acțiunii poveștii “Harap-Alb”.



2. Evidențiați trăsăturile caracteristice ale tovarășilor de drum ai lui Harap-Alb. Motivați-le.

3. Cum e zugrăvit Spînul în comparație cu Harap-Alb?

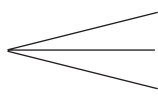
4. **Activitate în grup.** Specific creației lui I. Creangă este umorul. Selectați din text expresiile “pline de duh”, pe care le folosește autorul pentru a crea atmosfera de “voie bună”. Care este rolul dialogului din text?

5. **Activitate în perechi.** Selectați din text pasaje ce explică *caracterul ritmat* al narațiunii.



6. Aflați în text câteva determinative plastice pe lângă substantivul “calul” care în poveste apare în două ipostaze:

a) înfățișarea
calului pînă
la transformare

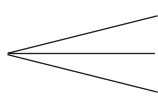


...grebănos

.....

.....

b) înfățișarea
calului după
transformare



tretin (tînăr)

.....

Conflictul în opera literară

Conflict (lat. *cînflctus* — *ciocnire*) înseamnă ciocnirea intereselor unor personaje și detremină desfășurarea acțiunii operei literare.

În funcție de problemele abordate de autor, conflictul se poate manifesta:

- între personaje;
- între personaje și situații sau mediul social;
- în interiorul personajului.

În creațiile lirice conflictul este mai mult de natură interioară și ține de stările sufletești, de sentimentele și gândurile eroului liric.

În “Povestea lui Harap-Alb” conflictul se manifestă în ciocnirea intereselor celor două personaje principale: Harap-Alb și Spînul.

Descoperim în poveste și conflictul între personaje și situații.

Conflictul în interiorul aceluiași personaj se întemeiază pe trăsăturile sale proprii.

Teme și întrebări



1. Cînd se produce rezolvarea conflictului de interese între personajele principale ale poveștii “Harap-Alb” ?

2. Exemplificați conflictul între personaj și situație în poveste.

3. Demonstrați elemente ale conflictului interior pe care le aflăm la primii doi feciori ai craiului.

Verificați-vă cunoștințele

- I. 1. Balada “Toma Alimoș” a fost descoperită de :
- a) A. Russo;
 - b) V. Alecsandri;
 - c) C. Negruzzi?
2. C. Negruzzi este autorul operei:
- a) “Ioan-Vodă cel Cumplit”;
 - b) “Sara pe deal”
 - c) “Alexandru Lăpușneanul”?
3. “Împărat și proletar” (M. Eminescu) este:
- a) poem;
 - b) roman;
 - c) nuvelă?
4. Versul “Pe veci pierduto, vecinic adorato” este luat din:
- a) “Cînd însuși glasul...” , M. Eminescu;
 - b) “Plugul blestemat”, V. Alecsandri;
 - c) “Harap-Alb”, I. Creangă?
5. Harap-Alb este:
- a) feciorul mijlociu al Împăratului Verde;
 - b) feciorul mai mare al Împăratului Roș;
 - c) feciorul cel mic al craiului?

- II. 1. Toma Alimoș “a fost tăiat pe la furca pieptului.../ unde-i greu voinicului” de poteră A
..... F
2. V. Alecsandri spune despre Dan: “Frumos odor... și înalță-i e făptura!/ Sub genele-i umbroase doi ochi lucesc ca mura” A
..... F
3. Cei doi îndrăgostiți din “Sara pe deal” de M. Eminescu vor adormi “sub înaltul vechiul”tei A
..... F
4. Monografia “Ioan-Vodă cel Cumplit” de B.P. Hajdeu este o mărturie a frăției de arme moldo-ucrainene A
..... F
5. “Virtutea pentru dînșii ea nu există”, susține Cezarul în partea I a poemului “Împărat și proletar” de M. Eminescu A
..... F

III. 1. Redactați o microcompunere “Sara pe deal” în lectura mea”.

2. Continuați șirul diminutivelor cu sens augmentativ selectate din “Harap-Alb”:
- “pozne făcea cu buzișoarele sale, încît s-a îngrozit și Împăratul Roș, cînd l-a văzut...”.

—
—
—